TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 13 | Sausis — Birželis | 1928

Romėnų teisės orientalizacija.

I.

Iki XX šimtmečio pradžios Justiniano kodifikuotoji Romėnų teisė kai-kuriose Vokietijos dalyse turėjo veikiančiosios teisės reikšmę. 1900 metų sausio 1 d. įvedus Vokietijoj Civilinį Kodeksą (B.G.B.), Romėnų teisė nustojo savo formalinės reikšmės. Tačiau tiek Vokietijoje tiek kitose valstybėse Romėnų teisė ir dabar tebegalioja, kaip veikiančių teisės sistemų sudėtinė dalis. Todel, net dogmatinis teisės mokslas, interpretuodamas veikiančią teisę jos institutų tikrajai prasmei išaiškinti, turėjo gilintis į Romėnų teisės nuostatus. Tačiau, jeigu dogmatinis teisės mokslas žiūrėdavo į Justiniano kodifikaciją, kaip į pradinį savo tyrinėjimų punktą, jeigu teisės taikymas ir mokymas ilgus laikus vadovavosi obalsiu „von Justinian vorwärts", tai teisės istorija siekė iš Justiniano kodifikacijos rekonstruoti klasikinę Romėnų teisę, pašalinus vėlybesnes interpoliacijas. Didis ir seniai pradėtas diferenciacijos darbas pasistatė sau tikslą išpalaiduoti įvairius elementus, kurių amalgama sudarė Justiniano įstatymus: buvo siekiama atskirti ius civile nuo ius gentium, įstatymo keliu atsiradusią teisę nuo magistratų (pretorų ir edilų) sukurtos teisės. Istoriškų tyrinėjimų obalsiu virto „von Justinian rückwärts".

Paskutiniais dviem dešimtmečiais istoriškų tyrinėjimų uždavinys Romėnų teisės srityje pasidarė dar įdomesnis: stengtasi išvesti Romėnų teisę iš jos izoliacijos ir pastatyti ją į senovės kultūros istorijos rėmus. Tokių tyrinėjimų šviesoje buvo rastas ryšys tarp Romėnų teisės ir elinistinės kultūros, o šiosios šaknys vedė į dvi sferas, kurios sukūrė europišką pasaulėžiūrą; mes čia kalbame apie Graikų ir Rytų kultūrą. Čia ir pasitvirtino Goetės intuityvinė prognozė:

„Wer sich selbst und andere kennt
Wird auch hier erkennen:
Orient und Okzident
Sind nicht mehr zu trennen"...

Nereikia manyti, kad Rytų teisinės pažiūros veikė Romos teisę betarpiškai. Tat būtų istorinio proceso schematizacija. Tas procesas buvo sudėtingesnis.

Kuriuo būdu atsirado Romos imperijos teisė? Romos teisė pradžioje buvo tik vieno miesto valstybės teisė. Tiktai Romos miesto pilietis tegalėjo dalyvauti tautos susirinkimuose, būti renkamas, turėti Romėnų teisės nuosavybę, padaryti Romėnų teisės sutuoktuves, Romėnų teisės testamentą ir t.t. Tautinė teisė primityviniese savo stadijose yra ekskliuzyvi. Ji šalina iš savo sferos kiekvieną svetimšalį. Tokia buvo Romėnų teisė pirmosios formacijos — pirmasis žiedas to grandinio, kuris vaizduoja Romėnų teisės plėtojimąsi. Romėnų teisė yra visų Romos imperijos (viso orbis terrarum) gyventojų teisė — Reichsrecht. Toks yra paskutinis to grandinio žiedas. Kuriuo būdu tatai įvyko?

Ar Romos miesto teisė, nekeičiant jos turinio, buvo tik praplėsta visiems orbis terrarum gyventojams? Ar Romėnų paskutinės formacijos teisė yra tik konglomeratas, tik įvairių teisinių sistemų suma, sistemų, veikusių įvairiuose miestuose, sudariusiuose Romos imperiją? Aišku, kad į abu klausimu reikia atsakyti neigiamai.

Teigiamas atsakymas į pirmąjį klausimą būtų logiškai ir istoriškai negalimas. Teigiamas atsakymas į antrąjį klausimą neigtų Romėnų teisės, kaip sistemos, buvimą, nes reikėtų pripažinti, kad Romėnų paskutinės formacijos teisė yra ne kas kita, kaip įvairių vietinių teisinių papročių suma. Tai būtų vidujinis prieštaravimas, nes konglomeratas nepadaro sistemos.

Romėnų teisės ekskliuzyvinis būdas išnyko tada, kai asmeninis principas teisėje buvo pakeistas teritorijos principu. Žmogaus santykiai su kitais reglamentuojami jau nebe tomis normomis, kurios veikia to žmogaus kilimo vietoje, bet tomis, kurios veikia jo gyvenamoje vietoje. Tas principas buvo Eladoje[1]), ir jo įsigyvenimas buvo pirmas Graikų teisės įtakos pasireiškimas.

Dar svarbesnė buvo Graikų teisės įtaka savo turiniu. Tikriau sakant, reikia kalbėti apie įtaką ne Graikų teisės, bet elinizuotosios Rytų teisės, kuri buvo imperijos rytų pusėje.

Romėnų teisės orientalizacija yra naujųjų istoriškų tyrinėjimų tėma.

Eliniškosios kultūros centru diadochų laikais (Aleksandro Makedoniečio papėdininkų) virto Aigiptas. Ši šalis tikriausiai vaizduoja, kaip vietinė teisė susiliejo su Graikų teise ir kaip toliau ta elinizuotoji vietinė teisė veikė Romėnų teisę.

Elinizuotosios Aigipto teisės istorijai daugiau pasisekė, negu pačios Elados teisės istorijai. Graikų teisės istorijos yra tik vienas svarbus paminklas, jeigu neskaityti įvairių mažesnio turinio akmeninių antrašų. Mes čia kalbame apie 1884 m. atrastą Kretoje teisinį paminklą—Gortino miesto teisę iš V šimtmečio prieš Kristaus

[1]) Leopold Wenger. Das Recht der Griechen und Römer.

gimimą. Tuo tarpu elinizuotosios Aigipto teisės Ptolomėjų gadynės yra neišsemiami šaltiniai. Rastieji papyrusai ir molinės lentelės suteikia smulkiausių žinių apie tos gadynės ekonominį gyvenimą ir teisinį sutvarkymą.

Norint kalbėti apie Romėnų teisės orientalizaciją, reikia pradėti nuo trumpo Graikų-Aigipto teisės apibūdinimo.

II.

Pirmame šimtmetyje po Kristaus gimimo Aigiptas buvo įtrauktas į Romos viešpatavimo sferą. Tuo metu Aigiptas, kultūros ir politikos atžvilgiu, jau nieko bendra nebeturėjo su Faraonų Aigiptu—sfinksų ir pyramydų gadyne. Tarp Faraonų Aigipto gadynės ir Aigipto-Romos provincijos, guli įdomi ir pasaulio istorijai reikšminga elinizacijos gadynė.

Garsioji elinizacijos gadynė prasideda Aleksandro Makedoniečio užkariavimu (pradžia IV-to šimtmečio prieš Kristaus gimimą). Tasai užkariavimas Aigiptui turėjo ne vien tik politinės reikšmės. Tai buvo pirmas didelis susirėmimas Rytų ir Vakarų kultūros—susirėmimas, kuris pasibaigė Vakarų kultūros laimėjimu. Bendrajai istorijai yra žinomas Ptolomėjų dinastijos elinizatoriškasis vaidmuo Aigipte. Graikų kalba virto valstybės įstaigų oficialine kalba. Aleksandrija virto graikų filosofijos ir mokslo židiniu. Žodžiu sakant, nusmukus politiniam ir kultūriniam gyvenimui pačioje Eladoje, eliniškosios kultūros centras persikėlė iš Balkanų pusiausalio į Aigiptą.

Ptolomėjų Aigipte graikai tapo viešpataujančia tauta. Jie vieni buvo pilnateisiai piliečiai; aigiptiečiai, savo krašto gyventojai, virto svetimšaliais (metekais). Tik graikų rankose buvo krašto valdymas, nes tiktai jie galėjo būti skiriami valdininkais. Savaime suprantama, kad tokiomis aplinkybėmis graikų teisė įsivyravo Aigipte. Tačiau ta graikų teisės recepcija vietinės teisės visiškai nepražudė. Aigipto teisiniai papročiai tautoje neišnyko; jie net turėjo šokios tokios įtakos graikų teisei; ji, taip sakant, liko aigiptizuota[2]). Tokia teise Aigiptas vadovavosi apie du šimtmečiu po to, kai jis liko Romėnų užkariautas. To reiškinio priežastis buvo štai kokia: iki 212 m. (po Kr. gim.) Romos pilietybės teisė priklausė tiktai Italijos gyventojams; o, kaip žinoma, Romėnų teisės aktai buvo prieinami vien tik Romos piliečiams; tik jie galėjo užmegsti tarp savęs santykius, Romėnų teisės reglamentuojamus. Tokiu būdu, provincijų (jų skaičiuj ir Aigipto) gyventojai tegalėjo vadovautis savo vietine, būtent, Graikų-Aigipto teise. 212 m. imperatorius Karakala suteikė Romos pilietybės teisę viso orbis terrarum gyventojams (constitutio Antonina: „Do omnis peregrinis, qui sunt in orbe, civitatem Romanam"[3]). Šis ediktas Aigipto teisės isto-

[2]) Ben. Freze. Aus dem Gräko Aigyptischen Rechtsleben.
[3]) Girard. Textes de droit Romain pus. 204, 205.

rijoje, o drauge ir Romėnų teisės plėtojimosi procese, pradėjo naują gadynę. Romėnų teisė pasidarė prieinama visiems gyventojams. Romėnų teisė, tokiu būdu, įtraukė ir Aigiptą į savo įtakos sferą. Bet, antra vertus, nenustojo galios ir vietinė teisė. Romėnų teisė visam Romos orbis terrarum virto Reichsrecht, o kiekvienoje provincijoje, be to, dar veikė tos provincijos teisė -Volksrecht. Aigipte tokiu Volksrecht buvo Graikų-Aigipto teisė. Nuo to laiko (III-čio šimtm. po Kr. gim.) Graikų-Aigipto teisė ir Romėnų teisė pradėjo viena kitą veikti. Kokie gi buvo pagrindiniai tos Graikų-Aigipto teisės institutai?

III.

Prieš tiriant pagrindines Graikų-Aigipto teisės institucijas, tenka pasakyti keletas žodžių apie tas ekonomines ir socialines sąlygas, kuriose ta teisė veikė. Aigipto ekonominis gyvenimas pirmaisiais šimtmečiais po Kr. gim. buvo pasiekęs aukštą laipsnį. Audeklų išdirbimas, stiklo gaminimas, kvepalų industrija turėjo didelės reikšmės tautos ūkyje, nes tie dirbiniai buvo svarbiausias eksporto objektas. Sąryšy su tuo ir piniginė apyvarta šalyje buvo labai didelė. Visi valstybiniai mokesčiai, išskyrus žemės mokestį, buvo imami gyvais pinigais, ne natūra. Piniginei apyvartai padėdavo bankai. Per bankus buvo apmokamos skolos, bankai priimdavo depozitus, net darydavo žiro operacijas, vadinasi, nurašydavo sumas nuo vieno klijento konto ir įrašydavo jas į kito klijento konto, tuo būdu likviduodami vieno kitam skolas. Tiesa, vėliau (5-me ir 6-me šimtmety) bendram Romos imperijos gyvenimui nusmukus, krito ir Aigipto visuomenės ūkis, piniginis ūkis grįžo į naturalinį. Bet tai buvo vėliau, o elinizacijos laikotarpy, kada plėtojosi Graikų-Aigipto teisė, ten buvo ekonominis gyvenimas komplikuotas ir komercinė apyvarta plati. Tik tokiose sąlygose galėjo atsirasti tie lankstūs ir nuo formalizmo tolimi teisiniai nuostatai, apie kuriuos kalbėsime toliau.

Žemės ūkis buvo atsilikęs ir savo charakteringomis ypatybėmis irgi liko ne be įtakos vėlybesnei Romėnų teisei. Fiskui priklausė labai dideli žemės plotai (d menai). Tą savo žemę valstybė eksploatuodavo, išnuomodama ją mažais sklypais. Tie smulkūs nuomininkai de iure buvo laisvi, bet faktinai buvo labai priklausomi. Visas jų darbas buvo valdininkų kontroliuojamas. Valdžia duodavo nuomininkui sėklą, o nuomininkas prisiekdavo apdirbti ir užsėti laukus valdžios nustatytomis taisyklėmis. Laukai buvo valomi irgi valdžios organams kontroliuojant; kuliama buvo tam tikrose vietose, paskirtose bendrai naudotis, taip pat valdininkams prižiūrint. Derliaus ūkininkas gaudavo tik tiek, kiek likdavo, atskaičius sėklą ir mokesčius. Kartais nuomininkai, palikę savo sklypus, bėgdavo, bet valdžia prievarta juos grąžindavo. Nuomos santykis tarp valdžios ir nuomininko, žinoma, priklausė privatinei teisei, tačiau, kadangi vienas

iš tos sutarties dalyvių buvo valdžia, tai faktinai tas santykis gaudavo viešosios teisės pobūdį. Visa tai liko ne be pasėkų žinomam Romos istorijoje kolonatui.

IV.

Tai tokie buvo ekonominio gyvenimo santykiai. Pažiūrėkime dabar, kaip jie buvo teisės tvarkomi.

Išsiplėtojusi pramonė ir prekyba turi sau tinkamą prievolių teisės struktūrą. Primityvinėse ekonominėse sąlygose, kada mainų apyvarta maža, kada produktai yra suvartojami tame pačiame ūkyje, kuris juos buvo pagaminęs, sutarčių prievolės yra retenybė, ir turi labai nelanksčią formą. Prisiminkime senosios Romėnų teisės nexum. Net vėlybesniais laikais sutartys tik tuomet turėdavo galios, kai būdavo sudaromos tam tikru iškilmingu būdu (certis et solemnis verbis). Nekartodami čia to, kas yra žinoma iš bendrų Romėnų teisės istorijos kursų, prisiminkime tik verbalinius kontraktus[4]).

Kitokia yra prievolių teisė komplikuotose ekonominėse salygose, kuomet daugybė įvairių piniginių ir kredito operacijų daroma kasdien. Iššiūrėsime kai-kurias Graikų-Aigipto prievolių teisės institucijas.

Graikų-Aigipto teisėje skola apsireikšdavo abstraktine forma, vartojama visumet, kai vienas asmuo turi sumokėti kitam kurią pinigų sumą, vis tiek iš kur ta sumokėjimo pareiga yra kilus. Šis pinigų sumokėjimo pasižadėjimas vadinosi „daneion". Daneion galėjo reikšti ir paskolą, ir laidą, ir pasižadėjimą sumokėti pirkto daikto kainą. Tai buvo grynas abstraktinis pasižadėjimas tokios pat reikšmės, kaip ir mūsų vekselis. Daneion turėjo būti padarytas tiktai raštu. Rašto forma buvo tos sutarties konstitutyvinis elementas, o ne tik skolos įrodymo būdas. Todel jokie skolininko atsikirtimai apie skolos sumokėjimą negalėjo būti priimti. Čia mes matome skirtumą tarp šios Graikų-Aigipto teisės institucijos ir atatinkamų Romėnų teisės nuostatų jos klasikiškojo laikotarpio. Romėnų klasikiškoji teisė (respublikos pabaigoj) irgi turėjo tam tikrą ir vienodą formą įvairiems skolos būdams išreikšti. Mes čia kalbame apie stipulatio (arba sponsio). Skola gimdavo, įvykus tarp kreditoriaus ir debitoriaus tokiam pasikalbėjimui: „centum mihi dari spondes?" — „Spondeo"[5]). Vis tiek koks buvo to pasižadėjimo pagrindas: ar pinigų skolinimas, ar daikto pirkimas, ar pirmiau buvusios prievolės novatio, — rišdavo pati formula, tie ištarti žodžiai. Tačiau stipulatio tegalėjo įvykti tiktai žodžiais, ji buvo contractus verbalis. Tiesa, vėliau nepasitenkindavo vien tik ištartais žodžiais; be verbalinės formulos, sutarties dalyviai sudarydavo ir doku-

[4]) Покровскій. Исторія Римскаго права. pusl. 307. Sohm. Institutionen des Römischen Rechts pusl. 402.

[5]) Покровскій. Ten pat, pusl. 308—312.

mentą raštu (cautio). Tačiau tasai dokumentas neturėjo savarankiškos rišančios reikšmės; jis tiktai buvo įrodymas, kad stipulatio žodžiais tikrai įvykus. Šitai ir yra pirmas skirtumas tarp Romėnų teisės stipulatio ir Graikų Aigipto daneion, kuriame rišančią galią turėjo rašto forma (scriptura). Be to, debitorius galėjo atsikirsti tuo, kad stipulatio buvus bepinigė (querela non numeratae pecuniae), o prieš reikalavimą, pagrįstą daneion, debitorius niekuo negalėjo atsikirsti; daneion buvo debitoriui privalomas net contra fidem veritatis. Frezės[6]) nuomone, pretorų davimas skolininkams exceptio non numeratae pecuniae ir atsirado, kaip kovos įrankis su praplitusia Graikų Agipto teisine pažiūra, kad scriptura yra absoliučiai privaloma.

Graikų-Aigipto teisės skolinamieji raštai galėjo laisvai eiti iš rankų į rankas. Kiekvienas skolinamojo rašto įgijėjas galėjo tuo raštu reikalauti skolos. Galima buvo į skolinamąjį raštą įterpti betarpiško vykdymo sąlygą, ir tada kreditorius galėjo gauti atlyginimą be teismo sprendimo. Tačiau vykdyti vis delto galima buvo tiktai per valdžios organą. Ta procedūra, tur būt, buvo panaši į mūsų priverstinio vykdymo tvarką (Civ. Proc. Įst. 161[1–24] str.).

Visuose išdėstytuose nuostatuose mes matome norą aprūpinti kredito reikalą, be kurio negalėjo apsieiti išsiplėtusi prekybinė apyvarta. Tą patį tikslą turėjo įvairios papildomosios (prie skolos) sutartys: laidas, konvencionalinė pabauda ir įkaitas.

Laidas buvo dviejų rūšių: 1) laiduotojas imdavo atsakomybę už tai, kad debitorius stos teisme; 2) laiduotojas imdavo atsakomybę už tai, kad skola bus sumokėta. Čia laiduotojo atsakomybė buvo tokia pat, kaip ir pagrindinio skolininko, vadinasi, kreditorius galėjo iš karto ieškoti iš laiduotojo, aplenkdamas pagrindinį skolininką. Konvencijonalinė pabauda reiškia papildomąją sąlygą, kuria skolininkas pasižadėdavo sumokėti kreditoriui pusantra tiek, kiek buvo parašyta skolinamajame rašte, jeigu jis nesumokės laiku. Įkaito Graikų Aigipto teisėje randame tris formas: 1) skolininkas perduoda įkeistąjį daiktą kreditoriui nuosavybėn su sąlyga grąžinti tą daiktą skolininkui, sumokėjus skolą. Ši įkaito forma labai panaši į senosios Romėnų teisės fiducia; šios įkaito formos ypatybė ta, kad kreditorius neturi teisės naudotis įkeistuoju daiktu. 2) Antra įkaito forma — kada kreditorius gali naudotis įkeistuoju daiktu; tasai naudojimasis yra vietoje nuošimčių. Čia reikia pasakyti, kad tokią įkaito formą kartais sutinkame ir pas mus, Lietuvoj. Žinoma, tokios įkaito sutartys mūsų veikiančiai teisei — X tomui — yra svetimos. 3) Galop trečia įkaito forma, — kada įkeistasis daiktas pasilieka skolininko valdomas, bet pereina kreditoriaus nuosavybėn tik tada, kai skolininkas paskirtu laiku nesumoka skolos. Įkeistajam daiktui žuvus, kreditorius negalėjo gauti atlyginimo, nes tiktai į tą daiktą jis galėjo kreipti savo pretenziją.

---

[6]) Freze. Aus dem gräko Aigiptischen Rechtsleben.

Skolininko ius disponendi buvo susiaurinta: jis neturėjo teisės įkeistąjį daiktą parduoti ar įkeisti dar kam kitam. Kad skolininkas negalėtų tokių aktų daryti, tai kreditorius pasiimdavo iš skolininko jo nuosavybės dokumentus. Mes matome, kad tarp šios įkaito formos ir mūsų laikų įkaito, yra vienas skirtumas, būtent, mūsų įkaito kreditorius niekuomet betarpiškai neįgyja įkeistojo daikto nuosavybės teisės; kreditorius tik gali gauti atlyginimą iš to daikto kainos, pardavus jį iš varžytynių.

Tiek del skolos sutarčių. Pereinant dabar prie kitų prievolių teisės institutų, reikia visų pirma paminėti arra. Arra (rankpinigiai) žinoma buvo ir klasikiškajai Romėnų teisei[7]). Tačiau klasikiškoje Romėnų teisėje arra teturėjo vieną reikšmę: ji buvo įrodymas, kad sutarties dalyviai išėjo iš preliminarinių derybų stadijos, ir kad sutartis yra galutinai padaryta (arra confirmatoria). Graikų-Aigipto teisėje arra turėjo ir kitą reikšmę: ji versdavo sutarties dalyvius jos laikytis (arra poenalis). Jeigu nuo sutarties atsisakydavo tas kontragentas, kuris buvo davęs arra, tai jis jos nustodavo kitos šalies naudai; jeigu atsisakydavo nuo sutarties ta šalis, kuri buvo priėmus arra, tai ji turėdavo grąžinti dvigubą arra, o jeigu sutartis įvykdavo, tai arra buvo įskaitoma į tą sumą, kurią arros davėjas turėdavo sumokėti kitai šaliai. Štai kaip giliai siekia X. t. 1 d. 1688 str. šaknys!

Be išdėstytų davinių, apibūdinančių piniginę ir komercinę apyvartą, papyrusai suteikia medžiagos ir apie sutartis, veikusias žemės ūkio srityje. Žemės ūkio srityje veikė dvi nuomos sutarčių rūšys: laikinė ir belaikė nuoma. Laikinė nuomos sutartis buvo daroma vieniems metams; pasitaiko nuomos sutartys ir ilgesniam laikui — nuo dvejų iki devynerių metų. Kartais sutartyse nuomos laikas yra nulemiamas savininko nuožiūra: nuoma gali trukti, kol savininkas to panorės. Nuoma mokama ar pinigais ar natūra. Kartais vietoje nuompinigių nuomininkas pasižada duoti savininkui tam tikrą derliaus dalį. Be nurodyto laiko buvo atiduodami nuomon valstybinės žemės (domenų) sklypai. Nuomininkai (šios rūšies) galėjo savo sklypelius perleisti kitiems, bet tam buvo reikalingas valdžios leidimas. Šitie daviniai iliustruoja aukščiau išreikštąją mintį apie tai, kad žemės ūkio santykiai buvo gerokai atsilikę, palyginus juos su prekyba ir pramone.

V.

Dabar nors trumpai paliesime Graikų-Aigipto šeimos ir paveldėjimo teisę.

Čia krinta į akį labai keista, mūsų akimis žiūrint, aplinkybė. Sutuoktuvės buvo dviejų rūšių: mėgintinės (Probeehe, kaip jas vadina Freze) ir tikrosios — Vollehe. Galutinai susituokiant

[7]) Dernburg. Pandektai III. t.

buvo sudaroma sutartis, kuria šalys pasižadėdavo drauge gyventi ir reglamentuodavo savo santykius dėl pasogos ir apskritai dėl turto. Darant tik mėgintines (laikinas) sutuoktuves, turto santykiai nebuvo reglamentuojami. Buvo tik pačios jungtuvės fiksuojamos raštu; kartais tame dokumente dar nurodydavo trumpiausią laiką, po kurio bendras gyvenimas turėjo nutrūkti. Toks laikas dažnai būdavo penki mėnesiai, bet kartais ir ilgesnis, net ligi septynerių metų. Tokios laikinos jungtuvės tai tautiškas aigiptiečių institutas[8]). Gilioje Aigipto senovėje tos laikinos jungtuvės buvo daromos be jokių dokumentų. Vėliau surašydavo du dokumentu: žmonos arba jos tėvo pasižadėjimas duoti vyrui alimentus ir vyro pasižadėjimas daryti įnašus į bendrą savo ir žmonos ūkį; čia buvo įrašomas punktas apie susituokusių bendrą turtą. Kartais buvo nurodomas laikas, kuriam atėjus šalys turėjo padaryti tikrąsias jungtuves. Bet, apskritai, tikrosioms jungtuvėms padaryti buvo reikalingas atatinkamas valios išreiškimas. Tikrose jungtuvėse žmona įnešdavo pasogą į bendrą ūkį. Pasoga likdavo žmonos nuosavybe, bet valdydavo ją vyras. Kai kuriuose iki šiol užsilikusiuose jungtuvių dokumentuose nustatoma bendra žmonos ir vyro nuosavybės teisė. Tas principas buvo išreiškiamas tokiu būdu: buvo nustatoma, kad vyras be žmonos sutikimo negali disponuoti turto. Žmona, gavusi iš savo tėvo pasogą, nustodavo teisės gauti ką nors daugiau iš tėvo palikimo.

Graikų Aigipto šeimos teisėje vyrauja laisvo persiskyrimo principas: persiskirti užtenka vyro arba žmonos valios pareiškimo. Persiskyrus del vyro valios, žmona atsiima savo pasogą. Jeigu persiskyrimas įvyko del žmonos kaltės, ji irgi galėjo reikalauti pasogą grąžinti, bet tam reikalavimui buvo nustatytas tam tikras laikas. Parafernalis žmonos turtas, tai yra tas turtas, kurį moteris ištekėdama pasiliko sau, neįnešdama į jo ūkį, visumet likdavo žmonai, vis tiek del kieno kaltės įvyko persiskyrimas.

Graikų-Aigipto teisė pripažino ir moterims globos teisę: našlė tapdavo savo mažamečių vaikų globėja. Šitai pripažino ir Justiniano teisė, kuo ir pasireiškė Graikų teisės įtaka, nes pirmiau Romėnų moteris negalėjo būti globėja. Kai del paveldėjimo teisės, tai artimiausi įpėdiniai buvo descedentai. Sūnus turėjo vienodą su dukterimis paveldėjimo teisę. Bet duktė, ištekėjusi į svetimą ūkį, arba sūnus, išėjęs iš tėvo ūkio, negaudavo savo dalies palaikų. Paveldėjimo teisė buvo pagrįsta ne tik kraujo ryšiais, bet ir priklausymu bendram ūkio vienetui. Tat primena ankstybos Romėnų teisės agnatinį principą, kuriuo giminystės pagrindas buvo ne kraujo ryšiai, bet priklausymas vienai bendrai, šeimos tėvo, galiai.

Iš vaikų, likusių ūkyje, pirmenybę turėjo vyresnysis sūnus. Įpėdinis atsakė už palikėjo skolas, tačiau tik ribose gautų pa-

[8]) Josef Kohler. Das Recht der orientalischen Völker.

laikų. Jeigu palikėjas neturėjo descedentų, palaikai pereidavo mirusiojo tėvui, o jo nėsant, — į šalutines linijas. Reprezentacijos principas Graikų-Aigipto paveldėjimo teisei nebuvo žinomas. Nebuvo žinomas grynajai Aigipto teisei nė testamentas. Jį atstodavo dovanos aktas, kurio galia prasidėdavo, dovanotojui mirus. Tokių dovanos aktų buvo dvi rūšys: 1) dovanotojas tuojau perkeldavo nuosavybės teisę apdovanotam asmeniui, pasilikdamas sau ligi gyvos galvos teisę naudotis tuo turtu; 2) dovanotojas pasilikdavo sau nuosavybės teisę, atsisakydamas nuo teisės perleisti dovanotą turtą kam kitam; apdovanotasis asmuo gaudavo turtą, tiktai dovanotojui mirus.

Testamentas, mūsų laikų prasme, atsirado Aigipte drauge su graikais. Graikų-Aigipto teisėje testamentas daugiausia buvo notarinis (notariato institutas ten jau buvo žinomas).

Savininkas galėjo užrašyti savo turtą bet kam, net aplenkdamas savo teisėtus įpėdinius. Privalomosios dalies idėja Graikų-Aigipto teisei buvo svetima. Tačiau aigiptiečių šeimos jausmas buvo tiek stiprus, kad neleisdavo testatoriui dėl svetimųjų aplenkti savo kraujo gimines.

Tai tokia buvo, bendrais bruožais, toji teisė, kurią Graikai įgyvendino Ptolomėjų Aigipte. Reikia čia pasakyti, kad Graikų teisė buvo vienoda visose šalyse, kurios pateko elinistinės kultūros įtakos sferon. Dėl to vieningumo Graikų teisė galėjo ilgai gyvuoti greta Romėnų teisės ir net ją paveikti. Ši aplinkybė ir duoda Graikų teisės tyrinėtojui Freze progos sakyti, kad Horacijaus žodžiai „Graecia capta ferum victorem cepit" visiškai pasitvirtina ne tik literatūros ir meno, bet ir teisės srityje.

VI.

Kuo gi pasireiškė elinizuotų Rytų įtaka Romėnų teisei? Visų pirma priminsime aktų darymo suprastinimą. Senosios kviritų teisės sakramentalinės formulos, iškilmingi žodžiai, be kurių aktas neturi galios, išnyksta; verbalinė forma užleidžia vietą raštui. Konkretizuosime tai, kas čia pasakyta.

Paimkime senosios kviritų teisės adoptio (įsunijimą) institutą ir pažiūrėkime, kaip jos forma pasikeitė. Įsūnijimui įvykti senoji Romėnų teisė reikalavo, kad pirma būtų panaikinta tikrojo tėvo patria potestas ir po to įsteigta adoptuojančio asmens patria potestas. Kaip gi panaikinti ta tikrojo tėvo patria potestas? Reikia pasakyti, kad tėvas turėjo patria potestas iki gyvos galvos ir jos išsižadėti nebuvo galima. Todel reikėjo rasti dirbtinis būdas, kuris panaikintų tą tėvo patria potestas. Tam tikslui buvo taikomas 12 lentų principas: tėvas, tris kartus pardavęs savo sūnų, nustoja jo atžvilgiu patria potestas. Todel tėvas, norėdamas atleisti sūnų iš savo patria potestas, turėjo inscenizuoti tokį trikartį pardavimą. Tėvas mancipatio keliu parduodavo savo sūnų kitam asmeniui; pirkikas mancipatio vindicta

keliu jį paleisdavo; paskui įvykdavo antrasis pardavimas ir antroji manumissio; po trečiojo pardavimo tėvo patria potestas nykdavo. Pirkikas trečią kartą jau nepaleisdavo, nes paleistas sūnus būtų emancipuotas ir virstų persona sui iuris. Įvykti adoptio reikia, kad asmuo, kurs norį adoptuoti, iškeltų vindicatio tam asmeniui, kuris iš tikrojo tėvo tris kartus buvo pirkęs jo sūnų. Įsūnytojas teisme pareiškia, kad adoptuojamas asmuo esąs jo sūnus. Pirkikas (įgijęs sūnų iš tikrojo tėvo) tyli. Tada pretoras pripažindavo įsūnytojui patria potestas įsūnyto asmens atžvilgiu. Tokiu būdu toje procedūroje, be įsūnyto asmens, turėjo dalyvauti dar trys asmens. Buvo dar ir kitas būdas: įsūnytojas galėjo betarpiškai pirkti tris kartus adoptuojamą asmenį iš jo tikrojo tėvo, du kartu jį paleisti ir vėliau tarp jo (adoptanto) ir tikrojo tėvo įvykdavo tas vindicatio filii procesas, kuriuo adoptantas būdavo pripažinamas tėvu. (Gaius, Institutiones II kng. 134. Girard leidinys).

Ši komplikuota ir dirbtinė įsūnijimo procedūra buvo tik vienas iš daugelio apsireiškimų nepaprasto Romėnų konservatizmo ir pasidavimo įstatymo raidei. Įstatymas numatė tiktai vieną būdą nustoti patria potestas: trikartį sūnaus pardavimą. Todėl reikėjo dirbtinai sudaryti įstatymo numatytos sąlygos. Visai kitaip įsūnijimo institutas reglamentuojamas Justiniano kodifikacijoje. Visas archaiškas formalybes Justinianas panaikino. Įsūnyti pakako adoptanto ir prigimtojo tėvo pareiškimas teisme; pirmojo—kad nori įsūnyti, o antrojo—kad sutinka. Tie pareiškimai buvo įtraukiami į teismo knygas.

Justinianas, nustatydamas tokį įsūnijimo būdą, tik legalizavo tai, kas jau buvo gyvenimo praktikoje. Tų trijų šimtmečių laikotarpy, kurie praslinko nuo Gaiaus iki Justiniano, gyvenimas sudarė papročius, kurie derogavo įstatymą. — (Juo labiau, kad Gaius irgi kalba apie aukščiau išdėstytą įsūnijimo formą, kaipo apie praeities dalyką). O ta gyvenimo praktika eina iš Rytų (elinizuotos imperijos pusės — Bizantijos).

Kodėl manyti, kad nurodytas paprotys yra rytų kilimo? Kodėl neprileisti, kad teisinio gyvenimo plėtojimasis, be jokios išorinės įtakos, ištobulino instituto formą? Sulyginimas įvairių teisės literatūros paminklų, atsiradusių dar prieš Justiniano kodifikaciją, rodo, kaip pamatysime žemiau, jog pasikeitimas adoptio formos nėra teisinio plėtojimosi padaras. Mes čia kalbame apie Syrijos-Romėnų kodeksą ir leges Barbarorum.

Syrijos-Romėnų kodeksas, graikų kalba parašytas, yra V šimtmečio (po Kr. gim.). Užsiliko jo įvairios redakcijos įvairiomis kalbomis (syrų, arabų, romėnų ir koptų kalba). Manoma, kad tasai kodeksas buvo skirtas dvasininkams vadovautis šeimos, paveldėjimo ir vergystės klausimuose[9]). Net ir atsiradus Justiniano kodifikacijai, tasai kodeksas nenustojo savo reikšmės ir

[9]) Mayr. Römische Rechtsgeschichte. IV t.

iki XVII amžiaus buvo plačiai vartojamas. Daug to kodekso nuostatų skiriasi nuo grynos Romėnų teisės taisyklių. Todel mokslininkams jis yra svarbiausias šaltinis pažinti tai liaudies teisei (Volksrecht), kuri viešpatavo rytų provincijose ir turėjo įtakos bendrajai Imperijos teisei (Reichsrecht). Prancūzų mokslininkas Collinet[10]) tame Syrijos-Romėnų kodekse kaip tik rado visas tas adoptio instituto ypatybes, kurias nustato ir Justiniano veikalas. Kodeksas reikalauja, kad įsūnijimo apeiga įvyktų provincijos viršininko, akivaizdoje (Justiniano kod. reikalauja judex competens). Pati apeiga apsireiškia tuo, kad tėvas atleidžia sūnų iš savo manus (tėviškos valdžios) ir adoptuojamasis asmuo pasiduoda tėviškajai adoptanto valdžiai. Po to eina to akto įtraukimas į knygas. Tuo tarpu vakarų Imperijos dalyje, kaip nustato Collinet, dar užsiliko senas adoptio būdas. Taigi, nurodytas pakitėjimas įvyko rytų teisės įtakoje.

Analogiškai pasikeitė emancipatio, tai yra, atleidimas sūnaus iš patria potestas, be įsūnijimo iš kito asmens pusės. Senoji Romėnų teisė, kaip jau buvo sakyta, reikalavo, kad tėvas tris kartus parduotų sūnų, o pirkikas tris kartus paleistų. Justinianas tos komplikuotos procedūros jau nebereikalauja. Pakanka pareiškimo, kurį tėvas padaro teismui. Net nereikia pareiškimo registruoti teismo knygose.

Collinet nurodo, kad tasai Justiniano įstatymas visiškai sutinka su Syrijos-Romėnų kodekso nuostatais. Tuo tarpu leges Barbarorum, kurie atsirado vakarų Imperijos pusėje, dar laikosi senosios Romėnų teisės nustatytos emancipatio formos.

Leges Barbarorum, kaip jau minėta, yra šaltinis pažinti Romėnų teisei, veikusiai imperijos vakaruose. Leges Barbarorum — tai kodeksai, išleisti germanų valstybėse, susidariusiose Romėnų imperijos ribose. Tuo laiku teisės dirvoje vėl atgijo personalinis statutas: kiekvienas asmuo vadovavosi savo tautos teise. Todel tose naujose valstybėse germanams buvo taikomi jų tautiški papročiai, o romėnams — Romėnų teisė. Romėnams vadovautis ir buvo išleisti tie kodeksai (Lex Romano Visigothorum, lex Romano Burgundiorum, edictum Theodorici). Nurodytame lex Romano Visigothorum, kurį dar kitaip vadino breviarium Alarici, Collinet rado įrodymų, kad imperijos vakaruose dar V-tame šimtmetyje emancipatio buvo atliekama senąja forma. Taigi ir čia matyti yra rytų provincijų teisės įtaka Justiniano kodeksui.

VII.

Iki šiol kalbėjome apie įvairių Romėnų teisės aktų suprastinimą per rytų papročius. Dabar nurodysime institutus, kurių grynoj Romėnų teisėj visai nebuvo ir atsirado Justiniano kodifikacijoje, kaip rytų teisinių papročių atspindis. Pradėsime nuo arra poenalis.

---

[10]) Collinet. Etudes historiques sur le droit de Justinien Tome I.

Senoje Romėnų teisėje arra, kaip jau buvo minėta, turėjo tik vieną reikšmę: ji buvo įrodymas, kad šalys jau išėjo iš derybų stadijos ir kad sutartis jau padaryta (arra confirmatoria). Šita savo prasme arra gali būti bet kurioje sutartyje. Jos reikšmė yra štai kokia: sakysim, tarp šalių kyla ginčas del sutarties nevykdymo ir del to viena šalis reikalauja nuostolių; kita šalis atsikerta tuo, kad, girdi, jokios sutarties nebuvę; reikalaujančiai šaliai pakanka įrodyti arros davimo faktą. Tuo jau yra įrodytas ir pačios sutarties faktas. Tokią reikšmę arra gali turėti visose šalyse, kuriose sutartys daromos žodžiais. Tik šia prasme arra yra žinoma VI-jo šimtmečio kodeksui Lex romana Burgundiorum. Be tos savo reikšmės, arra gali turėti dar pabaudos prasmę (rus. neustoika). Tas atsimetimas gali būti nustatytas arba 1) preliminarinėje sutartyje, kuria norima priversti šalis sudaryti tikrąją sutartį (arra contractu imperfecto data), arba 2) jau galutinėje sutartyje, kuria norima priversti šalis tą sutartį vykdyti. Šita arra yra pabauda (arra poenalis) ir surišta su pirkimo-pardavimo sutartimi. Pirmame atsitikime turime dar tik projektuojamą pirkimo-pardavimo aktą (mūsų užpardavimo raštą); antrame jau užbaigtą pirkimo pardavimo aktą. Baudžiamasis arros pobūdis apsireiškia tuo, kad atsisakęs nuo sutarties pirkikas nustoja savo rankpinigių, o atsisakęs pardavikas turi grąžinti dvigubus rankpinigius.

Arra poenalis yra rytų kilimo. Senosios Romėnų teisės pirkimas-pardavimas buvo konsensualinė sutartis. O tokių sutarčių ypatybė ta, kad jos riša šalis nuo momento jų išreikšto sutikimo (obligatio, qui consensu fit). Jau nuo to momento pirkikui kyla teisė reikalauti, kad pirktasis daiktas būtų atiduotas (actio emti), o pardavikui kyla teisė reikalauti kainą (actio venditi). Jeigu pardavikas neperkelia pirkikui nuosavybės teisės (nepadaro traditio arba mancipatio akto), tai teismas priteis iš jo nuostolius, gal, net daug daugiau, negu dvigubų rankpinigių suma. Kad galima atsipalaiduoti nuo prievolės sumokėjus dvigubus rankpinigius, šitai buvo svetima Romėnų teisei del to, kad senąja Romėnų teise šalių sutikimo momentas jau gimdo prievolę. Kitaip šitas dalykas stovėjo Rytų papročiuose. Čia šalių sutikimo neužtenka pirkimo-pardavimo aktui padaryti; dar reikalinga „katagrafe" ir „nome". Katagrafe yra daikto išleidimas iš pardaviko viešpatavimo sferos, o nome — to daikto priėmimas į pirkiko viešpatavimo sferą. Visi trys aktai: sutikimas, katagrafe ir nome sudaro pirkimo-pardavimo sutartį ir tik tiems trims aktams pasibaigus, turi įvykti traditio[11]). Kadangi vienas sutikimas dar neužbaigia pirkimo-pardavimo sutarties, tai aišku, kad šalys gali atsisakyti nuo sutarties su sąlyga nustoti arra. Todel papyrusai ir Syrijos-Romėnų kodeksas ir įveda nuostatus apie arra

---

[11]). Collinet. Etudes historiques sur de droit de Justinien t. I.

poenalis, kurie ir pateko vėliau į Romėnų teisę Justiniano formacijos.

Iš Rytų Romėnų teisėje atsirado depositum irregulare. Depositum (padėlys? rus. poklaža) charakterizuojamas tuo, kad turi būti grąžintas tas pats daiktas, kuris buvo padėtas arba įduotas saugoti. Šitos ypatybės neturi depositum irregulare, nes čia turi būti grąžintas tik toks pat daiktas, bet ne tas pats, pav. tam tikra pinigų suma. Tokia to instituto konstrukcija senajai Romėnų teisei nebuvo žinoma. Paulius savo knygose „Julii Pauli sententiarum ad Filium" (antrosios knygos skyriuje XII „De deposito") sako: „Si pecuniam deposuero eaque uti tibi permisero, mutua magis videtur quam deposita ac per hoc periculo tuo erit" (Jeigu aš tau duosiu pinigų saugoti ir leisiu tau tais pinigais naudotis, tai čia bus greičiau ne davimas pinigu saugoti, bet jų skolinimas, ir todel už jų žuvimą tu atsakysi)[12]) — Kadangi saugotojas turi atiduoti ne tą patį daiktą, bet tik panašų, kitaip sakant. sutarties objektas yra ne individualizuoti daiktai, bet jų rūšis (genus), tai dar Pauliui atrodė, kad ši sutartis yra identiška su paskolos sutartimi. Tuo tarpu, kaip matyti iš papyrusų, eilinizuotos imperijos pusėje depositum irregulare buvo žinomas kaip savarankiškas teisinis santykis. Tuo ir aiškinama, kodel Papinianus, tas drąsusis novatorius, kaip jį vadina Collinet, sankcionavo depositum irregulare. Tas institutas buvo labai reikalingas prekybos ir bankinio kredito reikalams. Čia, kaip ir kitais atsitikimais, oficialiniai teisės šaltiniai tik pripažino tai, kas jau buvo teisinio gyvenimo papročiuos.

Finansinė politika, sąryšyje su kitomis socialinio gyvenimo sąlygomis, vertė įvairias nuosavybės teises siaurinti. Šis reiškinys irgi prieštaravo Romėnų neaprėžtos nuosavybės teisės sąvokai. Kaip tik tuo laiku atsiranda įvairūs servitutai, nustatyti ipsa lege, kurių tikslas — siaurinti privatinės nuosavybės teisę viešiems ir kaimynų interesams. Tiesa, ir senajai Romėnų teisei buvo žinomi servitutes praediorum urbanorum ir servitutes praediorum rusticorum, kitaip sakant, susiaurinimai nuosavybės teisės miestuose ir kaimuose kaimynų reikalams (atsiminkime X t. I d. 434 — 451 str. str.). Bet šitie senieji servitutai galėjo būti steigiami arba teismo sprendimu bendro turto padalinimo bylose. arba testamentu, arba mancipatio keliu ir in iure cessio. Tuo tarpu imperatorių įstatymai žino servitutus ipsa lege. Imperatorius Leonas nustatė, kad privatiniai trobesiai turi būti vienas nuo kito ne arčiau kaip 100 pėdų, ir uždraudė, statant trobesius, uždengti kaimynams reginį arba kliudyti jiems naudotis šviesa. Ketvirtojo šimtmečio imperatorių įsakymai suteikia kiekvienam teisę ieškoti iškasenų svetimoje žemėje.

Be servitutų, nustatomų ipsa lege, Justiniano laikais atsirado naujas būdas servitutams įsteigti. Kaip aukščiau buvo sa-

[12]) Cituota iš Girardo išleistų „textes de drot Romain".

kyta, senoji Romėnų teisė servitutui nustatyti reikalavo mancipatio arba in iure cessio. Rytų provincijose servitutui įsteigti pakako pactio et stipulatio. Ir Justiniano teisė pripažino, kad servitutui įsteigti pakanka paprastos sutarties. Taigi ir čia matome aktų darymo suprastinimą.

VIII.

Čia mes negalime smulkiai išdėstyti visų Romėnų teisės institutų, kuriuose pasireiškė elinizuotų Rytų teisės įtaka. Tik baigdami šį straipsnį trumpai nurodysime, kad ta pati orientalizacija, kuri keitė ir kūrė naujus teisės institutus, prisidėjo taip pat ir prie grynų Romėnų teisės institutų žlugimo.

Mes žinome, kokį didelį vaidmenį vaidino senoje Romėnų teisėje mancipatio. Mancipatio, kuri iš pačių pradžių buvo tik iškilmingas pirkimo pardavimo aktas, virto apskritai nuosavybės teisės perkėlimu, vis tiek kokiu aktu ta nuosavybės teisė buvo perleidžiama kitam asmeniui. Mancipatio buvo privaloma net ir dovanojant. Tačiau mancipatio reiksmė buvo dar platesnė: ji buvo ne tiktai nuosavybės bet ir bet kurios teisės įgijimo forma. Servitutai (ex iure Quiritium) irgi galėjo būti perleisti tiktai mancipatio keliu arba per in iure cessio. Maža to, mancipatio buvo reikalinga perleidžiant turto teisę mortis causa (mes čia turim galvoj testamentum per aes et libram). Pagaliau, ta pati mancipatio buvo ir šeimos teisėje (prie adoptio). Sąryšyje su mancipatio ir buvo nustatytas daiktų suskirstymas į res mancipi ir res nec mancipi.

Šis grynas Romėnų teisės institutas imperatorių laikais nyksta. Konstantino įsakymu (316 m.) nuosavybės teisei perkelti pakanka traditio. Tokie pat įsakymai 394 metų Teodosijaus (Mayr Römische Rechtsgeschichte IV).

Tiesa, ne tik elinizuotų Rytų įtaka, bet ir Romos pretorų teisinė praktika sudavė tam institutui smūgį. Tačiau, Imperijos Rytų pusėje mancipatio niekuomet neturėjo reikšmės. Visų pirma čia trūko svarbiausio objekto, kuris buvo res mancipi skaičiuje, būtent, čia nebuvo fundus Italicus (Italijos žemės sklypų). Dalykas toks, kad tiktai tam tikri daiktai, tarp kurių svarbiausias buvo fundus Italicus, reikalavo mancipatio, kaipo nuosavybės teisės įgijimo būdo: res nec mancipi galima buvo ir kitais būdais įgyti nuosavybės teisė. Kadangi fundus Italicus nebuvo už Italijos ribų, tai čia žemės įgijimo sutartyse mancipatio nebuvo reikalinga. Tame yra pirma priežastis, del kurios mancipatio neįsigyveno niekuomet Imperijos Rytuose. Antroji priežastis, — kad Rytuose buvo jau minėta katagrafė. O pagaliau, iždo interesai reikalavo duoti nuosavybės perkėlimui kitą formą. Paskutiniais Romos Imperijos šimtmečiais (o kaip tik tuomet ir įvyko orientalizacija) mokesčiai valstybės biudžete buvo labai svarbu. Valstybė buvo suinteresuota, kad žemės nuosavybės

teisės perleidimas būtų viešas. Tam reikalui [illegible] nepakakdavo, nes ji įvykdavo tiktai keleto žmonių akivaizdoje ir niekur nebuvo fiksuojama. Tam reikalui imperatoriaus Deokletiono laikais buvo įvestas naujas institutas — solemnis locorum introductio, kuris atatinka mūsų įvaldinimą. Vienkart įstatymas reikalavo, kad žemės perleidimas būtų valdžios įstaigoje registruojamas. Tokiu būdu Imperijos Rytuose nekilnojamam turtui perleisti atsirado rašto forma. Paskutinį tos evoliucijos grandinio žiedą sudaro Justiniano nuostatai, kuriais nuosavybės teisei įgyti pakanka traditio ficta, tai yra pakanka, kad pardavikas perduotų pirkikui ne patį daiktą, o jo nuosavybės dokumentus.

Jau esame prie šio straipsnio galo. Jo tikslas buvo dvejopas: nurodyti 1) kokie buvo elinizuotos Rytų teisės bendri bruožai ir 2) kuria linkme elinistinė Rytų teisė veikė Romėnų teisę. Pirmajam tikslui dėstymo pagrindan buvo padėta Ptolomėjų Aigipto teisė, nes kaip tik šioje šalyje, o ne kur kitur, įvyko neregėtas Rytų papročių ir pažiūrų susiliejimas su Graikų kultūra. Antrajam tikslui buvo sekama bendra istorijos tendencija, kuri senąją Romenų teisę pavertė Justiniano teise.

Mes gyvename įdomų laiką. Naujausieji atradimai nuima uždangalą nuo senovės istorijos paslapčių. Hamurabi įstatymai, neišsemiami papyrusai, skaitlingi antrašai parodo naujoje šviesoje Rytus ir jų kultūrą. Dabar jau nebegalima tenkintis pažiūromis, kurios kultūros istoriją pradeda nuo Graikijos bei Romos, o teisės istoriją nuo Solono ir XII lentų. Kažin, ar busimieji istorijos bei archeologijos adradimai nenuves į teisingesnį įvertinimą Rytų kultūros liekanų mūsų gyvenime ir pažiūrose. ? Kadaise Nitše—pats istorikas — įspėjo nuo per didelio susidomėjimo praeitim: mes velkame paskui save nereikalingą mums naštą istorijos atsiminimų, kurie riša mus su praeitim ir apsunkina mums sparnus belekiant į ateitį. Bet jeigu taip ir būtų, jeigu istorija ir stiprina tradicijos gerbimą ir auklėja kultūrinį konservatizmą, tai ar ne ta pati istorija moko kitos tiesos, būtent, kad viskas keičiasi? Taip, istorija ir teisės istorija, kaip jos dalis, riša dabartį su praeitim ir, tuo būdu, apsupa tą dabartį romantikos aureole, bet ta pati istorija pranašauja jai neišvengiamą pražūtį. Čia irgi galime pasakyti Goetės žodžiais: „Alles, was entsteht, ist wert, dass es untergeht. Visa, kas atsiranda, yra verta žūti".

D.Gecas.

Už ir prieš mirties bausmę.

Mirties bausmės klausimas yra didelės principinės reikšmės klausimas. Tuo tarpu kai visos kitos kultūringų valstybių taikomos bausmės už įvairius nusikaltimus gali būt, jei ne visiškai, tai bent iš dalies atitaisytos, mirties bausmė, vieną kartą įvykdyta, nebegali būti atitaisyta. Atimtas iš nusikaltėlio turtas gali būti jam vėl grąžintas, atimta laisvė taip pat gali būt sugrąžinta, o įvykdyta mirties bausmė — niekados. Tad mirties bausmės klausimas tiek įstatymų leidėjui, tiek teismui, tiek, pagalios, pačiai visuomenei labai svarbu tinkamai išspręsti. O išspręsti galima tik taip: ar yra mirties bausmė ar jos nėra, jokio kitokio kompromisinio išsprendimo nėra ir negali būti. Reikia pažymėti, kad abudu šiuodu išsprendimai turi savo šalininkų, ir kad tiek vieniems tiek kitiems nestinga gana imponuojančių argumentų. Dar reikia pastebėti ir tai, kad mirties bausmės panaikinamas rišamas su žmonių kultūros pažanga. Jei šiandien tas klausimas bent teoretiškai tiek teisininkų tiek politikų sprendžiamas, o kai kuriose valstybėse mirties bausmės panaikinimas net įstatymuose užfiksuotas, tai primityvės tautos perdėm vartoja mirties bausmę, dažnai sujungiamą su įvairiausiais žiauriais kankinimais. Kadangi mirties bausmė fiksuojama baudžiamuosiuose įstatymuose, tai čia, svarstant ir priimant tokius įstatymus, susidaro gera dirva politiniams ginčams. Šiuose ginčuose kairiosios politinės grupės, dėdamosi humaniškomis, paprastai stovi už mirties bausmės panaikinimą, o dešiniosios grupės, kurios taip pat vadinamos reakcionieriškomis arba konservatyviškomis partijomis, priešingai, palaiko mirties bausmę.

Čia, šiame rašinėlyje, aš nedėstysiu savo pažiūrų į aukščiau nurodytąjį klausimą, net nenurodinėsiu, kaip tas klausimas istorijoj plėtojosi ir kaip jis dabar yra įvairių šalių įstatymuose, čia aš noriu duoti tik šešetos garsesniųjų vokiečių juristų pažiūras į šį klausimą. Iš tų keletos pažiūrų skaitytojai matys, kaip mirties bausmės klausimas rūpi kultūringoms tautoms bei jos vadovams, ir kartu pasiskaitys gana gražių minčių.

Šiandien Vokietija svarsto naujojo baudžiamojo statuto klausimą. Su to statuto projektu skaitytojus supažindino p. Z. Kolodnas savo straipsny „Vokiečių baudžiamojo statuto projektas", įdėtame „Teisės" Nr. 10. Šiomis dienomis (1927 — XI)

reichstago baudžiamosios teisės komisijos, po labai ilgų debatų, dauguma balsų palaikė mirties bausmę naujajame baudžiamosios teisės statute. Daugumą sudarė valdžios partijos ir vienas demokratų atstovas. Žinoma, šituo nutarimu mirties bausmės ginčai dar neužbaigti. Nes reichstago plenume socialdemokratai ir dalis demokratų šią progą panaudos žymiai atakai prieš mirties bausmę, reikalaus mirties bausmės panaikinimo. Taip pat reichsrate mirties bausmės klausimas dar nėra galutinai išspręstas, nes neseniai atskirų žemių parlamentuose ilgai debatuotas mirties bausmės klausimas: vienur-kitur žemių parlamentai nusistatė už mirties bausmės panaikinimą, vadinas, tų žemių atstovai reichsrate turės pareikalauti mirties bausmės panaikinimo.

Vienas iš Berlyno laikraščių „*Berliner Nachtausgabe*", matydamas visuomenės didelį mirties bausmės klausimu susijdomavimą ir įvertindamas klausimo svarbumą, savo Nr. 265 — 1927. XI. 11. — padarė tuo klausimu tarp žymesniųjų teisininkų anketą, kurios rezultatus čia ir paduodu.

Dr. Conrad Bornhak,[1]) geheimer Justizrat, Professor. „Mirties bausmės klausimas priklauso prie tos rūšies klausimų, apie kuriuos kuo mažiausia naują tegalima pasakyti. Kalbamasis dalykas, kaip viename iš paskutinių vokiečių juristų suvažiavime konstatuota, visais už ir prieš argumentais galutinai išspręstas. Vadinas, čia kalbama apie tokį klausimą, kur mokslas nustoja veikęs ir kur prasideda tikėjimas. Nė viena iš dviejų partijų nesileis kad ir stipriausiais argumentais save pertikrinti. Todel be reikalo čia yra operuoti mokslo argumentais. Kiekviena teisė yra to laiko kultūros išraiška. O šių laikų kultūrai bei pažiūroms mirties bausmė atrodo absoliučiai būtina visos baudžiamosios teisės konkliuzija. Panaikinę mirties bausmę, iššauksime ponus galvažudžius į darbą. Tarp kitko mirties bausmės klausimo aiškinimas yra bergždžias (müssig), nes mūsų veikiančioji teisė numato mirties bausmę, o naujasis baudžiamasis kodeksas vargu ar artimaisiais dešimtmečiais bus priimtas. Iš tikro labai gaila to laiko, kuris yra sugaišintas šio įstatymo projektui paruošti ir jam apsvarstyti. Galutinė išvada: „*Mirties bausmės klausimas yra tikėjimo klausimas*".

Peltasan — Landgerichtsdirektor. „Jūsų klausimas: ar turi pasilikti mirties bausmė, man rodos, tokioj redakcijoj nelabai vykusiai pastatytas, ypač jis neatsako tai padėčiai, kurioj šiandien yra baudžiamosios teisės reforma. Jei šis klausimas yra pastatytas, tai juo turėtų pasisakyti ne juristai ir ne mokslininkai, o turėtų tarp savęs kovoti įsitikinimai ir pasaulėžiūros; tuo būdu mirties bausmės klausimas savo esme yra politinio pobūdžio klausimas.

---

1) Patiekiamos čia nuomonės yra apytikris vertimas, t. y. ne pažodžiui, bet pačios minties vertimas.

Aš manau, kad klausimas turėtų būti šitaip pastatytas: ar gali valstybei trūkti tų priemonių, kuriomis ji nusikaltėlį, kuris nenori tilpti valstybės rėmuose, ilgam laikui padarytų nekenksmingą. Šį klausimą aš griežčiausiai nuneigiu, t.y., atsakau, gali. Šiam reikalui valstybė turi dvejopą priemonę: mirties bausmę ir laisvės atėmimą ilgesniam laikui; dabar gali būt paklausta: katra iš šių dviejų priemonių yra humaniškesnė. Kad dabartinės baudžiamosios teisės mirties bausmės klausimu nusistatymas, jog *kiekviena* žmogžudystė baudžiama mirties bausme, yra nepalaikytinas, rodos, niekas negali ginčyti. Lygiai man atrodo mažai abejotina, kad ji (mirties bausmė) yra valstybei pasitaikytina ypatingiems laikams, vadinas, tik ypatingoj teisėj. Šio dalyko nepastebėjo Austrijos įstatymų leidėjai. Ginčytina tik tai, ar ji ypatingai sunkioms (žiaurioms) žmogžudystėms pasirinktinai taikytina. Šio klausimo išsprendimas man pareina nuo to, kaip valstybė galėtų panaudoti antrąją priemonę, ypač kaip valstybei bus prieinamas pastovus ir apsaugojąs visuomenę laisvės suvaržymas.

Jei įstatymams pasisektų kokiu nors būdu apsaugoti visuomenė nuo nebepataisomų visiems pavojingų asmenų, ir jei tas kelias, teismo sprendimu nurodytas, turėtų tas pačias pasėkas, tai, mano nuomone, galima jau šiandien paprastuose baudžiamuose įstatymuose nuo mirties bausmės atsisakyti. Iš šito punkto žiūrint, galima kritiškai įvertinti tiek mirties bausmės šalininkų, tiek jos priešininkų argumentus, k.a. atgaila, baimė, religinis ar liaudies teisinis įsitikinimas, irreparabilitetas ir t.t. Išvada: *Ypatingai sunkiais atsitikimais ir sunkioj padėty*".

Dr. Kleė Kammergerichtsrat, Universitätsprofessor. „Mirties bausmė yra ir paliks tikriausias visuomenės apdraudimas nuo jos didžiausių parazitų. Tas apdraudimas laisvės atėmimu iki gyvos galvos lygiame maštabe nepasiekiamas. Viltis, kad vėliau bus pasigailėta, ir kad bus grąžinta laisvė, sumažina kalėjimo baimę, palyginus su mirties bausme. Svetimų šalių statistika—kadangi patys kitų kraštų ir mūsų krašto santykiai visiškai nepalygintini—negali įtikinti. Visos didžiosios valstybės, įskaitant ir Sovietų Rusiją, mirties bausmę palaiko, Italija neseniai taip pat ją vėl įvedė. Be žinojimo to, kad apgalvotai bus iš pamatų sugriauta valstybės teisinė tvarka, Vokiečių valstybė šiandie negali atsisakyti nuo vyriausios jėgos priemonės. Palyginimas Vokiečių baudžiamosios teisės su Austrijos, kur mirties bausmė panaikinta konstitucijos keliu, yra nevykęs. Ar galėtų Austrija mums būt palyginta, kada pagalvojama apie praėjusios vasaros (1927 m. liepos 15, 16 d.) Vienoj ištikusius įvykius! Mes norime mirties bausmės ir kaip tik už žiauriąsias žmogžudystes, už masinius žudymus, už gyvuliškų instinktų daromus žiaurius nusikaltimus, už žudymus, sujungtus su plėšimu, ir už panašius nusikaltimus; tarp kitko gali būt taikomos lengvinančios bausmę aplinkybės.

Esamasis sužiaurėjimas per bausmės priemones gali būt pašalintas bausmės vykdymo būdais.

Galų gale irreparabilileto ypatumai sujungia mirties bausmę su visomis ilgo laisvės atėmimo bausmėmis, nuo kurių taikymo mes tačiau neatsisakome; čia turi padėti baudžiamojo proceso atsargumas tiek, kiek galima.

Ateity, kad visuomenė būtų geriausiai apsaugota, pavojingi recidivistai turi būt uždaryti iki gyvos galvos. Palyginant su šiais, turi būt valstybinės reakcijos degradacija į didžiuosius nusikaltėlius. Išvada: *Mirties bausmės palaikymas yra taip pat teisingo išlyginimo (Ausgleich) postulatas*".

Dr. Marschner—Landgerichtsdirektor. „Nuomonių gįnčas už ir prieš mirties bausmę eina nuo pat renesanso laikų. Nuo to laiko abi nuomonės priskaito daug ir garsių atstovų Taip pat įstatymai, būdami tai vienos tai antros nuomonės įtakoj, įvairiai į šį klsusimą atsakinėjo; dažnai jie net keitėsi. Ten, kur pirmiau buvo įvesta mirties bausmė, vėliau ji panaikinta, o ten, kur jos anksčiau nebuvo, vėliau ji buvo įvesta.

Į mūsų baudžiamąjį statutą mirties bausmė, labai energiškai vyriausybei spaudžiant, 1870 m. reichstago buvo įvesta. Dabar, reformuojant baudžiamąjį statutą, šis klausimas vėl pasidarė aktualus. Į jį spaudžia teisinė pažanga ir vokiečių teisės suvienodinimas, kaip tai buvo 1870 m.

Del ko valstybė baudžia? Del to, kad jai šalia kitų priemonių netrūksta ir šios, del to, kad ji nori pati išsilaikyti, kad ji nori savo vyriausiąjį uždavinį išpildyti, savo piliečių gyvybę, sveikatą, laisvę ir nuosavybę nuo užpuolimų ir nuostolių apsaugoti. Bausmė pasiekia tą tikslą, jei per jos priteisimą ir įvykdinimą nusikaltėlis nugąsdinamas ir padaromas nekenksmingu. Jos įvykdinimas yra auklėjamoji priemonė, jei ji iš asocialaus asmenio padaro naudingą visuomenės narį. Juk ir pati valstybė yra ne tam, kad žmonių sielas gadintų (tvirkintų), bet tam, kad jas padarytų sau ir valstybės uždaviniams naudingas ir tinkamas.

Tad, ar mirties bausmė yra būtina bausmės rūšis, sakysime, už labai didelius nusikaltimus, pavyzdžiui, žmogžudystę? Aš šią bausmę turiu nuneigti. Kad mirties bausmė, kaip tik galima įsivaizduoti, baugina, negalima dvejoti. Lygiai taip pat negalima dvejoti, kad ji nusikaltėlį padaro visiškai nežalingą. Bet visiškai tikrai ir vienas ir antras rezultatas galima pasiekti laisvės atėmimu iki gyvos galvos, ir net uždarant tik ilgam laikui. Tikrai šios rūšies uždarymas, ne mažiau baugina už mirties bausmę. Tas nusikaltėlis, kurio nebaugins anoji bausmė, ir šios bausmės grasinamas neatsisakys nuo nusikaltimo. Apie nusikaltėlio pasitaisymą, vartojant mirties bausmę, žinoma, nebegali būt kalbos. Mirties bausmė yra greitas, trumpas, pigus, gal būt, labai dažnai nehumaniškas būdas atsikratyti piktadario. Laisvės suvaržymo bausmė

dar palieka v i l t i e s, k a d n u s i k a l t ė l i s p a s i t a i s y s, o del to visiškai abejoti būtų per greita, nes pats gyvenimas rodo, kad kai kurie nusikaltėliai pasitaiso. Tad čia yra grynas pasaulėžiūros dalykas: turint galvoje aukščiau minėtąjį galimą pasitaisymą, ar neverta atiduoti pirmenybę laisvės suvaržymo bausmei prieš mirties bausmę? Aš manau, kad ta tauta, kuri nėra laisva nuo Kristaus mokslo įtakos, nebegali abejoti.

Grynoji a t s i l y g i n i m o m i n t i s (Vergeltungsgedanke): „akis už akį, dantis už dantį, gyvybė už gyvybę" priklauso, dorovės ir teisės istorijos atžvilgiu, p r a ė j u s i a m i r a t g y v e n t a m k u l t ū r o s p e r i o d u i. Mūsų teisinis pajautimas nebereikalauja, kad vagiui būtų nukirsta ranka, o melagiui—nupiautas liežuvis. Mūsų žmoniškasis pajautimas priešinasi tokioms ir panašioms kūno bausmėms, kad ir piktadariui taikomoms, o pirmiau tai buvo teisėta. Buvo laikai, kada, gal būt, tokios bausmės buvo reikalingos, nes nebuvo pasiekiamos kitokios bausmės ir jos vykdymo priemonės, kada visiškai arba tik mažai tebuvo galima vartoti laisvės atėmimo bausmės, o reikėjo būtinai apsaugoti teisinė ramybė.

Teisės istorijoj mes randame tokią taisyklę: kad juo mažiau buvo gerbiama ir saugojama teisinė tvarka, juo drakoniškesnės bausmės buvo vartojamos. Pamažu dorovėjant ir taisantis įvairioms valstybės institucijoms, ilgainiui ir nuo tų žiaurių bausmių atsisakyta. Mirties bausmė, mano nuomone, yra tų jau atgyventų laikų liekana. Mes žinome ir faktinai turime pakankamai ir *kitokių* priemonių, kuriomis galėtume apsisaugoti nuo nusikaltėlių; jos lygiai yra sėkmingos kaip ir mirties bausmė, o jos nevartodami patys prieš neteisę nedarytume „neteisės".

Man kaip tik rodos, kad tokia „neteisė" ir atsitinka vartojant mirties bausmę. *Mirties bausmė,* mano nuomone, *yra pati „žmogžudystė".* Be abejo, valstybė turi teisę ir pareigą saugoti save ir savo piliečius nuo nusikaltėlių. Bet juk ir nusikaltėlis pasilieka valstybės pilietis ir teisės subjektas, t.y. teisių turėtojas valstybės akyse. Jei del tam tikro asocialinio elgesio tos teisės turėtų būt sutrumpintos (nukirstos), tai vis delto neleistina (begrifflich unzuläsig), kad valstybė visiškai neigtų ir per mirties bausmę galutinai nutrauktų ir pašalintų teisinį asmenį žmogaus, su kuriuo ją jungia doroviniai ir teisiniai ryšiai, kurie tebėra po nusikaltimo, kaip buvo ir prieš tai. Mano nuomone, tai jau nebėra „teisė", bet „teisės" panaikinimas.

Pagalios, tiriant mirties bausmės klausimą, negalima neatkreipti ypatingo dėmesio ir į tą mintį, kad teisėjas gali suklysti, o kartais, pavyzdžiui, jei melagingi liudytojų parodymai, net turi suklysti. Jeigu mes turime pripažinti, kad teisėjas gali suklysti, tai turime panaikinti tokios rūšies bausmę, kurią įvykdžius, jokiu būdu nebegalima klaidos atitaisyti.

Todel reiktų du kart pergalvoti, ar iš tikro neverta dabar, reformuojant baudžiamąjį statutą, atsisakyti nuo mirties bausmės,

bent ramiems, taikos metu santykiams esant. Šis tvirtinimas yra visiškai laisvas nuo „humanistinių svajonių ir nuo teoretiško pasipūtimo, bet jis yra taip pat laisvas ir nuo „kariavimo“ su nusikaltėliais. Šis tvirtinimas daugiau liudija pasitikėjimą mūsų valstybinio gyvenimo galia ir saugumu. Išvada: „*Mes žinome ir turime ir kitokių bausmės priemonių*“.

P. Bloch—Rechtsanwalt. „Naujoviškumai ne visada yra pažanga. Lapkričio revoliucija su visais savo padariniais yra gražiausias pavyzdys. Kova del mirties bausmės daugiau vilioja politiką, mažiau juristą profesionalą. Kuriant dabartinį baudžiamąjį statutą, politikas Bismarck'as mėgino savo jėgas — jis laimėjo mirties bausmę (kaip karūnos pasigailėjimo rezervatą). Politinės partijos tarpusavy kovoja, kovoja ir juristas — ir vis su kuo stipriausiais pamatavimais. Bergždžias darbas būtų čia vėl tas klausimas kartoti: jo aidas visada skambės taip, kaip klausytojai bus politiškai nusistatę. Juristas eina viduriniu keliu — svyruodams atsargiai. Jis jaučia sprendimo atsakomybę. Iš čia nusiskųstinas prisipažinimas: neprinokusi dabartis, paguoda ateitimi (bei geläuterter Menschheit).

Aš palaikau mirties bausmę — del politiško nusistatymo, del konservatizmo, del neigimo visokių naujoviškumų.

Aš palaikau mirties bausmę ne kaip juristas.

Išvada: *Naujoviškumai ne visada yra pažanga.*

Dr. Linde — Landgerichtsdirektor. „Tas klausimas, ar mirties bausmė turi būt palikta, ar panaikinta, yra politikos klausimas ir politiškais sumetimais bus išspręstas.

Todel, nors man labai gaila, aš negaliu čia per daug pasisakyti. Tačiau aš galiu paliudyti, kad čia paprastai vartojamas kirvis man atrodo humaniškiausias už visas kitokias priemones. Išvada: *Beilhinrichtung: die humanite*“.

Perskaitęs šias vokiečių juristų mintis, skaitytojas susimąstys ir savo mąstyme svyruos kaip svarstyklės, kurių vienoj pusėj bus absoliutiškas Hegelio etatizmas, o kitoj — griežtas Arcibaševo humanizmas. Pirmasis tvirtina, kad valstybė ne tik turi teisę bausti mirties bausme už tam tikrus nusikaltimus, bet ji turi kiekviena proga pasinaudoti ta bausme, kad tuo būtų ryškiai užakcentuojamas valstybės superioritetas. Antrasis, atvirkščiai, tvirtina, kad nėsą tokios kilnios idėjos, del kurios galima būtų žudyti — bausti mirties bausme.

Teisininko sprendimas šiuo klausimu taip pat gali būti dvejopas tik, žinoma, kita prasme, būtent: teisininkas pozityvistas, kurio galvojimo ir sprendimo ribos negali pereiti įstatymo ribų, kurias nustato įstatymų leidėjo valia, tegali taip išspręsti, kaip toji valia išreikšta; o teisininkas idealistas, ar kaip kitaip pavadintas, kuris teisės idealą, arba, dažnai vadinamą, prigimties teisę laiko

realia ir net įstatymų leidėjui privalomąja teise, neduoda valstybei teisės atimti tai, ko ji duoti negali. Šia pažiūra, valstybės aktas, sankcionuojąs mirties bausmę, turėtų būt laikomas neteisėtu aktu. Bet pagaliau, rodos, niekas negali abejoti, kad mirties bausmės panaikinimas yra prakilnus idealas, palyginus su mirties bausmės vartojimu. Žmonija, ypač kultūringa žmonija, kuri supranta idealą, turi prie jo eiti. Sąmoningas nuo idealo tolinimasis, rodos, būtų kirtimas tos šakos, ant kurios sėdi.

Berlynas. *A. Tamošaitis.*

Kai kurios Lietuvos ir Latvijos šeimos teisės problemos.

Įvadas. Lietuvos ir Latvijos šeimos teisės dėsnių skirtumas bendrais bruožais.

Tiek Lietuvoje tiek Latvijoje veikia keli civilinės teisės kodeksai[1]), bet jų suvienodinimo atžvilgiu mūsų labai maža buvo padaryta, o tuo tarpu Latvijoj buvo atliktas didelės reikšmės darbas[2]).

Ypač tai liečia šeimos teisės sritį, kuri jau seniai laukia esminės reformos ir pas mus; šituo atžvilgiu pas mus buvo daryti tik mėginimai[3]), o Latvijoj ne tik priimtas jau 1921 m. vedybų įstatymas, bet jau paruoštas tam tikras įstatymo projektas apie šeimos turto teisės santykių reguliavimą.

Štai del ko mums, taip atsilikusiems kaip tik šeimos teisės reformos srity[4]) nuo Latvijos, labai pravartu būtų susipa-

---

[1]) Lietuvoje: 4 kodeksai—1) rusų X t. I d.; 2) Napoleono Kodeksas. 3) Pabaltijo teisė; 4) Klaipėdos teisė (vokiečių B.G.B.).

Latvijoje: 2 kodeksai—1) Pabaltijo teisė ir 2) rusų X t. I d. (Latgalijoj); Tačiau šeimos teisės turto santykių reguliavimo srity Latvijoj veikia 6 įvairios sistemos, tam tikri partikuliariniai nuostatai miestams, sodiečiams, dvarininkams ir t. t. Apie šias sistemas dar teks plačiau kalbėti skyrium.

[2]) Čia turime galvoj 1921 m. vasario 1 d. vedybų įstatymą ir Latvijos Teisingumo Ministerijos paruoštą įstatymo projektą apie asmens ir turto santykius tarp susituokusių. Tuo yra padarytas didelis žingsnis kaip tik šeimos teisės kodifikacijos srity.

[3]) Kalba eina apie buvusį Vidaus Reikalų Ministerio pono Žaikausko administracijos keliu išleistą 1924 m. balandžio 8 d. aplinkraštį apie civilinių aktų surašymą asmenims, kurie nėra atlikę gimimų, sutuoktuvių ir mirties aktų pas dvasininkus. Tačiau šis aplinkraštis 1925 m. sausio 14 d. naujo Ministerių Kabineto buvo atšauktas; Kabinetas rado jį nepagrįstą įstatymais. Bet šitas atšaukimas „Vyriausybės Žiniose" nebuvo paskelbtas.

1926 m. pabaigoj Vidaus Reikalų Ministerijos buvo paruoštas metrikacijos įstatymas ir jau įteiktas Seimui, kuriam tačiau jis nepavyko priimti.

[4]) Šeimos *turto teisės* srity 1921 m. gruodžio 2 d. mūsų Steigiamojo Seimo yra padaryti kai kurie pakeitimai (žiūr. „V.Ž." Nr. 85 iš 1922 m. balandžio 20 d.). Apie juos teks kalbėti, palyginant su Latvijos šeimos turto teisės veikiančiais ir projektuojamais nuostatais.

žinti su šių klausimų pastatymu tiek praktikoj tiek teorijoj pas mūsų kaimynę.

Tas susipažinimas ir palyginimas Latvijos ir Lietuvos šeimos teisės svarbiausių klausimų yra reikalingas, ypač turint galvoj: 1) mūsų teisės kodifikacijos darbą, kuriam galima būtų sunaudoti Latvijos prityrimas, ir 2) Pabaltijo valstybių susiartinimo problemą.

Ši problema paskiausiu laiku darosi ypatingai aktuali, ir kai kuriuose politiniuose sluogsniuose jau buvo padaryta konkrečių pasiūlymų Pabaltijo valstybių įvairių kodeksų suvienodinimo klausimu. Kol kas buvo iškeltas Lietuvos, Latvijos ir Estijos baudžiamosios teisės suvienodinimo klausimas. Civilinės teisės suvienodinimo klausimas nebuvo dar paliestas.

Tuo tarpu civilinės teisės kodeksų įvairumas visose trijose valstybėse stato labai daug kliūčių joms ekonomiškai jungtis.

Šeimos teisės klausimai gauna šituo atžvilgiu ypatingos reikšmės, jeigu turėsime galvoj visų trijų Pabaltijo valstybių piliečių susiartinimą bendrame darbe.

Bet kaip tik šeimos teisės srity yra daug ne tik painių, bet ir opių klausimų, su kuriais tenka dažnai susidurti ypač kaimynams, sakysim, darant vienos šalies piliečiams sutuoktuves arba iškeliant teisme persiskyrimo bylą kitoj šaly.

Taigi mes jau matome, kad kilus tokios rūšies klausimams, visų pirma svarbu susipažinti su tų šalių šeimos srities įstatymų skirtumais. Antra, sprendžiant tokias problemas, reikia susipažinti su kolizijos normomis. Visa tai išaiškinus, jau galima būtų kalbėti apie abiejų šalių šeimos teisės kai kurių nuostatų suvienodimą arba bent apie kolizijos normų nustatymą.

Kalbant apie Latvijos ir Lietuvos šeimos teisės problemas, reikia atskirai gvildenti: 1) sutuoktuvių ir persiskyrimo klausimus Lietuvoj ir Latvijoj; 2) susituokusių turto teisės santykių klausimus abiejose valstybėse; 3) Lietuvos ir Latvijos tarptautinės privatinės teisės normos šeimos teisės srity.

PIRMOJI DALIS.

Sutuoktuvės (jungtuvės, vedybos) ir persiskyrimas Lietuvoj ir Latvijoj.

Lietuvoj sutuoktuvių ir persiskyrimo klausimas yra ligi šiol labai painus. Konstitucijos 13 str. mūsų piliečiams garantuoja tikėjimo ir sąžinės laisvę, todel netikinčių arba nenorinčių atlikti vedybas pas dvasininkus negalima versti tai daryti. Toliau, konstitucijos 85 str.*) sako: „gimimo, jungtuvių ar mirimo aktai, daromi tikinčiųjų pas jų dvasininkus, jei jie atatinka įstatyme nurodytai formai, turi Lietuvoje juridinės galios, ir piliečiai nėra verčiami tų aktų kartoti kitoje įstaigoje".

*) Naujosios konst. 86 str. *Red.*

Šiuo nuostatu, žinoma, dar toli gražu nėra išspręstas vedybų ir persiskyrimo klausimas pilna to žodžio prasme, bet tik yra numatyti bendrieji tokio būsimojo įstatymo dėsniai. Vadinasi, juo numatoma fakultatyvinė vedybų sistema[5]). Jei Lietuvoje visi piliečiai turi tikėjimo ir sąžinės laisvę, tai jie gali pasirinkti arba civilinį arba bažnytinį metrikavimą, ir šiedvi abi sistemos turi turėti vienodą juridinę galią. Tačiau šie deklaratyviniai mūsų konstitucijos nuostatai ligi šiol dar nėra įgyvendinti: dar nėra išleista įstatymo apie civilinę metrikaciją, nors šiuo atžvilgiu jau buvo daryti kai kurie žingsniai ir net buvo jau paruoštas tam tikras įstatymo projektas.

Tuo būdu yra tik senieji civilinės teisės nuostatai, kuriais vedybų ir persiskyrimo klausimai sprendžiami dvasininkų ir dvasininkų teismo.

Tie įstatymai yra: 1) X t. I d.; 2) 1836 m. sutuoktuvių įstatymas (Suvalkų krašte); 3) Palangos valsčiuje Pabaltijo įstatymai. Klaipėdos krašte, kur veikia vokiečių B.G.B., vedybų ir persiskyrimo klausimas yra visai kitokiais pagrindais sutvarkytas[6]). Tačiau reikia tikėtis, kad 1926 m. paruoštas metrikacijos įstatymo projektas dar nepalaidotas ir kad jisai šia ar ta redakcija bus priimtas.

I. Latvijos įstatymo ir mūsų projekto palyginimas.

Latvijos Steigiamasis Seimas dar 1921 m. vasario 1 d. priėmė vedybų įstatymą[7]), kuriuo taip pat sureguliavo persiskyrimą ir visus kitus, susietus su vedybomis, klausimus. Čia įdomu bus nors trumpai nušviesti šio Latvijos įstatymo ir mūsų projekto skirtumai.

Pirmuoju šio įstatymo straipsniu nustatoma, kad visiems Latvijos gyventojams, be jų tikybos skirtumo, šis įstatymas yra privalomas. Mūsų projekte tokio nuostato nėra.

a) Sutuoktuvių kliūtys, skelbimas ir atlikimas.

Kliūčių klausimą Latvijos įstatymas (2—10 str.) išsprendžia maždaug taip, kaip ir mūsų metrikacijos įstatymo projektas (§ 35, 36). Svarbiausieji skirtumai tokie: Latvijos įstatymu ir mūsų projektu sutuoktuvės draudžiamos nepilnamečiams be tėvų ar globėjų sutikimo, o jei be svarbios priežasties tėvai ar globėjai atsisako duoti leidimą, tai jį gali suteikti Latvijos įstatymu

---

[5]) Latvijos konstitucija tokios fakultatyvinės sistemos nenumato, bet jos vedybų įstatymas šį klausimą reguliuoja taip pat fakultatyvinės sistemos pagrindu, su tam tikrais suvaržymais kaip tik bažnytinės sistemos nenaudai.

[6]) Apie B.G.B šeimos teisės nuostatus bus kalbėta skyrium.

[7]) Paskelbtas Latvijos „Vyriausybės Žiniose" 1921 m. vasario 18 d. (Nr. 38).

(3 str.) atatinkama globos įstaiga, o mūsų projektu (§ 35 p. c) — Vidaus Reikalų Ministerija. Reikia pasakyti, kad pavesti šis klausimas Ministerijai vargiai yra tikslinga, bet kolei mūsų globos klausimas nėra sureguliuotas, gal būt, kitokios išeities ir nėra[8]).

Antras svarbus skirtumas: Latvijos įstatymo 10 str. sako, kad „buvusiųjų dvasininkų teismų sprendimai apie sutuoktuvių kliūtis nustoja galios". Iš to matyti, kad kliūtis nustato tik minėtas įstatymas; dvasininkai čia negali kištis, vadinasi, kitokių, šio įstatymo nenumatytų, kliūčių nustatinėti negali. Mūsų projekto § 36 nustato, kad dvasininkai daro jungtuves einant jų tikybos taisyklėms"; šisai nuostatas yra įtrauktas kaip tik į skyrių apie „Jungtuvių kliūtis"[9]); štai kodel čia gali kilti klausimas, ar tuo nuostatu nenorima pripažinti kliūčių nustatymo kompetenciją ir dvasininkams, nors tos kliūtys ir nesutaptų su įstatymo projekto nuostatais.

Toliau, *jungtuvių skelbimo* klausime yra tokių skirtumų: einant Latvijos įstatymo 13 st. p. 2 asmens, kurie nori susijungti, turi duoti parašą, kad jie neserga venerinėmis ligomis jų apkrečiamoje stadijoj. Mūsų projekto § 37 (p.d.) reikalauja gydytojo liudymo. Toks reikalavimas man atrodo tikslingesnis. Latvijos įstatymo 13 str. p. 3 nustato, kad jei šalys negali pristatyti visų reikalingų jungtuvėms dokumentų, tai taikos teisėjas gali išduoti jiems atstojantį tuos dokumentus pažymėjimą tam tikromis sąlygomis[10]).

Mūsų projekte tokio nuostato visai nėra, tačiau jo reikalingumas kaip tik dabar po karo, kada žuvo nemaža dokumentų, yra aiškus.

Esminis skirtumas jungtuvių skelbime yra tas, kad Latvijos įstatymu (12 str.) skelbimas daromas tiktai civilinės metrikacijos skyriuj[11]), tuo tarpu mūsų projekto § 44 „asmens, kurie nori jungtis pas dvasininkus, ten pat atlieka ir skelbimus". Taigi, Latvijos įstatymu visi piliečiai, tikintieji ar netikintieji, vis vien turi daryti skelbimą civilinės metrikacijos skyriuj, o mūsų projektu įvedama fakultatyvinė sistema, nes mes čia turėjome atsižvelgti į mūsų konstitucijos 85 str.*) nuostatą.

Jungtuvių atlikimo klausimu svarbiausias nuostatas, kad „jungtuvės atliekamos civilinės būties aktų įrašymo skyriuje (mūsų

---

[8]) De lege ferenda kalbant, ar nebūtų tikslingiau tokį leidimą pavesti vietos taikos teisėjui, juoba, kad taikos teisėjas pas mus tam tikrais atsitikimais eina ir globėjo pareigas.

[9]) Tokio pat turinio straipsnis Latvijos įstatyme yra įdėtas į skyrių apie „Jungtuvių atlikimą" (29 str. p. 2), kur jam ir pridera būti.

[10]) Prašytojas turi patvirtinti raštu visas jo suteikiamas žinias; už netikrų žinių suteikimą prašytojas atsako Baud. Kodekso 606 str.

[11]) Neseniai priimtu Latvijos Seimo šio įstatymo pakeitimu skelbimas gali būti padarytas ir pas dvasininkus, bet tik įstatymo numatyta tvarka ir pranešus apie tai metrikacijos skyriui.

*) Naujosios konst. 86 str. *Red.*

projektu „pas metrikų vedėją“) arba pas dvasininką“ yra tiek Latvijos įstatyme (24 str.) tiek mūsų projekte (45 str.), tačiau Latvijos įstatymo 24 str. yra kiek pilnesnis tuo atžvilgiu, kad jame dar nurodyta, jog jungtuvės atliekamos pas dvasininkus kiekvienos tikybos susijungiančių noru. Tuo Latvijos įstatymo nuostatu panaikinamos visos kliūtys, kurios ligi šiolei buvo rusų įstatymuose mišrosioms vedyboms, sakysim, žydo su katalike ir kit. Įtraukimas tokio nuostato ir į mūsų projektą būtų reikalingas, turint galvoj mūsų konstitucijos 13 str.*) (tikėjimo laisvė).

Latvijos įstatymo straipsniai (15 — 28), kurie kalba apie jungtuvių procedūrą ir vietą, maždaug atatinka mūsų projekto straipsnius (46 — 49); tiktai Latvijos įstatymo 27 str., jungtuves atliekant, reikalauja tik dviejų liudytojų (pilnamečių), o mūsų projekto § 47 — po du liudytoju iš vienos ir antros pusės[12]).

Latvijos įstatymas turi dar 2 nuostatu, kurių mūsų projekte nėra, bet, mano nuomone, jie būtų reikalingi ir mums. Latvijos įstatymo 26 st. nustato, kad civilinės būties aktų skyrius (pas mus metrikų vedėjas) arba dvasininkas gali jungti ir be jungtuvių skelbimo, jeigu sužadėtinis turi išvykti į karo frontą, arba jeigu vienam iš norinčių susijungti gresia liga[13]).

Toliau, Latvijos įstatymo 30 str. nustato, kad dvasininkai turi per 7 dienas pranešti tam civilinės būties aktų skyriui, kurio rajone yra atliktos jungtuvės, visas reikalingas jungtuvių registracijai žinias.

Šis reikalavimas yra visai pagrįstas, turint galvoj ne tik statistikos sumetimus, bet ir visą eilę kitų, pav. šioj srity nusikaltimų išvengimą (bigamijos ir kit.); jis reikėtų įnešti ir į mūsų projektą.

b) Neįvykusių jungtuvių klausimai.

Latvijos įstatymas (31 — 40 str.) jungtuvių neįvykimo pripažinimą smulkiai reguliuoja, tuo tarpu mūsų projektas (§ 50—51) labai netobūlai ir nepilnai[14]).

Štai kodel mums būtų pravartu ką-ne-ką dar paimti iš latvių įstatymo ir papildyti savo projektą.

Visų pirma Latvijos įstatymo 31 str. nustatoma, kad bylas apie jungtuvių pripažinimą neįvykusiomis sprendžia tik teismas (ne dvasininkų): 1) kada jungtuvės yra atliktos ne metrikacijos skyriuj arba ne pas atatinkamą dvasininką (t. y. ne valstybės pripažintą dvasininką); 2) jeigu nebuvo atliekant jungtuves išlaikyti nuostatai apie amžių (t. y. 18 metų vyrams ir 16 metų mo-

---

[12]) Taip pat ir vokiečių B.G.B. § 1318 p. 1, ir šveicarų Z.G.B. 116 str.

[13]) Plg. šveicarų Z.G.B. 115 str. nuostatą.

[14]) Latvijos įstatyme yra specialis skyrius apie neįvykusias jungtuves (skyrius 4), o mūsų projekte šie klausimai yra tarp kitko reguliuojami tame pačiame skyriuj apie jungtuvių atlikimą.

*) Naujosios konst. 14 str. *Red.*

terims[15]); tačiau jungtuvės, atliktos ir nesilaikant šio nuostato, vis delto laikomos įvykusiomis, jeigu: a) iš tokių vedybų žmona bus nėščia; b) arba iki teismo sprendimo susituokusieji pasieks nustatytą amžių (33 str.); 3) jeigu jungtuvių atlikimo metu vienas iš susituokusių buvo beprotis (34 str.). Tolimesnieji straipsniai (35, 36, 39) nurodo atsitikimus, kada jungtuvės laikomos neįvykusiomis, būtent: a) jungtuvės asmenų, kurių vyras ar žmona dar gyvi ir teismo neperskirti; b) jungtuvės su uždrausto laipsnio giminėmis ar gentimis; c) jungtuvės, padarytos nelaisva valia. Šie atsitikimai numatyti ir mūsų projekte. Tačiau ir čia Latvijos įstatymo nuostatai tobulesni ir pilnesni, nes pavyzd. 36 str. p. 2 nustato, kad jungtuvės asmenų, kurių vyras ar žmona dar gyvi ir neperskirti, vis delto laikomos įvykusiomis, jeigu pirmųjų vedybų šalis numirs arba persiskirs; tokiu atsitikimu byla likviduojama ir tokios, pirma buvusios neteisėtos, jungtuvės tampa teisėtos[16]).

Latvijos įstatymas (37—40 str.) plačiai reguliuoja ir bylų kėlimo procedūrą, tuo tarpu mūsų projektas šituo atžvilgiu pasitenkina tik vienu trumpu § 51, kur pasakyta, kad „jungtuvių neįvykymo bylas turi teisę kelti vyras ar žmona".

Latvijos įstatymu bylą gali kelti ir valstybės gynėjas greta su suinteresuotais asmenimis (t. y. ne tik vyras arba žmona ir giminės). Tokiu nuostatu atsižvelgiama ne tik į civilinės, bet ir baudžiamosios, teisės reikalavimus.

Nes iš tikro daugely atsitikimų, ypač kai pav. nėra išlaikyti nuostatai del amžiaus (kuo gali būti suinteresuoti susituokusių giminės, globėjai ar šiaip asmens, turį turto santykių su susituokusiais), del giminystės arba bigamijos, būtų netikslinga bylos kėlimas palikti vienų susituokusių rankose.

Tačiau valstybės gynėjui kištis į bylas Latvijos įstatymas (37 str. 2 p.) vis delto neleidžia, kai neteisėtos jungtuvės yra pasibaigusios vieno ar kito iš susituokusiųjų mirtim arba persiskyrimu[17]).

Toliau, Latvijos įstatymas (38 str.) nustato, kad pasenėjimas tokioms byloms taikyti negalima[18]). Šito, be abejo, svar-

---

[15]) Plg vokiečių B. G. B. 1303 str., kuriuo vyro amžius nustatytas 21 m.; šveicarų Z.G.B. (96 str.) vyro—20 m., žmonos—18 m.

[16]) Dar plačiau šį klausimą reguliuoja B. G. B. (§ 1323 — 1347) ir Z. G. B. (§ 120 — § 136); todel papildant mūsų projektą, reikėtų į juos atsižvelgti.

[17]) Vokiečių B.G.B. (§§ 1324—1347) ir šveicarų Z.G B. (§§ 120—136) numato dvi jungtuvių neįvykimo rūšis: 1) vad. visiškas jungtuvių neįvykimas (Nichtigkeit der Ehe) ir 2) ginčijamas jungtuvių įvykimas (Anfechtbarkeit der Ehe)—tačiau toksai padalinimas vargiai atatiktų mūsų teisinio gyvenimo aplinkybes; Latvijos įstatymas pasiėmė tą padalinimą iš B. G B. nepilną.

[18]) Čia kalbama tiktai apie atsitikimus, numatytus Latvijos įstatymo 32—36 str.str.

baus, praktikos atžvilgiu, nuostato mūsų projekte trūksta; labai geistina, net stačiai reikalinga, kad visas neįvykusių jungtuvių skyrius mūsų projekte būtų pertvarkytas ir papildytas. Taip pat trūksta mūsų projekte ir to svarbaus Latvijos įstatymo (40 srt.) nuostato apie tai, kad jungtuvės, pripažintos neįvykusiomis, laikomos neįvykusiomis nuo jų atlikimo dienos. Tat yra reikalinga, turint galvoj suryštus su neįvykusių jungtuvių pasėkomis turto santykių reguliavimo atžvilgiu (toks pat nuostatas yra vokiečių B. G. B — § 1343 p. 1).

c) Persiskyrimo klausimai.

Persiskyrimo klausimus Latvijos įstatymas gana plačiai ir smulkiai reguliuoja (41 — 53 str.)[19]). To, žinoma, negalima pasakyti apie mūsų projektą (§§ 52 ir 53). Štai kodel iš palyginimo Latvijos įstatymo su mūsų projektu persiskyrimo klausimu būtų labai pravartu padaryti ir tam tikros išvados.

Visų pirma reikia nurodyti į tai, kad Latvijos įstatymas, vakarų Europos pavyzdžiu, numato dvi jungtuvių išardymo rūšis: 1) galutinis persiskyrimas ir 2) abiejų susituokusių laikinasis persiskyrimas — vadinamoji „separatio a mensa et thoro[20]), t.y. atsiskyrimas nuo stalo ir lovos, paimtas iš Kanonų teisės. Mūsų projekte numatyta tik viena jungtuvių išardymo rūšis, būtent, galutinis persiskyrimas; tai yra tam tikras mūsų projekto trūkumas, kuris, mano nuomone, turėtų būti pašalintas. Nes kaip tik gyvenimo praktikoje negalutinio persiskyrimo institutas pasirodo dažnai labai reikalingas, kaip pereinamoji stadija susituokusiems susitaikinti, arba nesusitaikinus galutinai persiskirti.

Latvijos įstatymo 41 str. nustato, kad „teismas gali pripažinti jungtuves perskirtas tik įstatymo numatytais atsitikimais". Šio bendro nuostato mūsų projekte nėra, tuo tarpu jisai yra visos eilės kitų valstybių įstatymuose[21]) ir praktikoj turi tam tikros svarbos.

Kai del atsitikimų, kada gali būt keliama persiskyrimo byla, tai Latvijos įstatymuose jų yra daugiau, negu mūsų projekte, ir, be to, jie yra smulkiai apibūdinti. Šie atsitikimai yra: 1) jei vienas susijungusių bus nusižengęs moterystės ištikimybei (Latv. įst. 42 str. p. 1, mūsų projekto § 52a); 2) jeigu vienas iš susijungusių bus kėsinęsis prieš antrojo gyvybę arba kenkęs jo sveikatai arba gresęs jo gyvybei (Latv. įst. 43 str. p. 1 mūsų § 52b)[22]); 3) jeigu

[19]) Daugelis nuostatų yra paimtas iš vokiečių B.G.B., kur tasai klausimas dar plačiau sureguliuotas (§§ 1564—1588); šveicarų Z.G.B. nuostatai 137—158 str.str. irgi turėjo įtakos Latvijos įstatymo paruošimui.

[20]) Vokiškai „Trennung von Tisch und Bett".

[21]) Plg. vokiečių B.G.B. § 1564 nuostatą šiuo klausimu.

[22]) Tiek Latvijos įstatymas tiek mūsų projektas nustato, kad del šių priežasčių byla gali būti keliama per vienus metus; Latvijos įstatymas dar paaiškina, kad 1 metai skaitomi nuo tos dienos, kada: 1) ieškovas sužinojo apie nusižengimą moterystės ištikimybei; 2) kada pasikėsinimas prieš gyvybę ar pakenkimas sveikatai buvo padarytas. Vokiečių B.G.B tokiais atsitikimais numato tik 6 mėnesių laiką persiskyrimo bylai iškelti (§ 1571).

vienas iš susijungusių bus nevaisingas arba fiziškai negalės moterystėje gyventi (Latv. įst. 47 str. mūsų pr. § 52c)[23]); 4) jei vienas iš susijungusių tyčia paliks kitą ir tasai jo nebuvimas truks ne mažiau kaip vienus metus (Latv. įst. 44 str., mūsų pr. tokio nuostato visai nėra); 5) jei vienas iš susijungusių sirgs sunkiai ir ilgai psichine arba užkrečiama liga (Latv. įst 45 str., mūsų projekte nėra); 6) jei vienas iš susijungusių bus padaręs begėdišką nusikaltimą arba begėdiškai ir nedoroviškai gyvens, kad toliau su juo sugyventi nebus galima (Latv. įst. 46 str., mūsų projekte nėra); 7) jei trejus metus paeiliui susijungusieji gyvens vienas nuo antro atsiskyrę (Lat. įst. 50 str., mūsų projekte nėra[24])); 8) jei abi šalys sutinka persiskirti (Latv. įst. 51 str., mūsų projekto § 52f).

Latvijos įstatymas, be to, dar labai smulkiai modifikuoja kiekvieną persiskyrimo atsitikimą, ko mūsų projekte trūksta. Pavyzd., atsitikimu del neištikimybės moterystei yra numatyta ir tai, kad jungtuvės negali būt perskirtos, jeigu yra nusižengta, ieškovui sutikus, arba net jam pakurščius, arba jeigu ieškovas nusižengusiam bus dovanojęs. Numatymas tokių atvejų turi dažnai didelės praktiškos reikšmės, nes tuo užkertamas kelias nepagrįstoms byloms kelti. Taip pat del pasikėsinimo prieš gyvybę arba sveikatą persiskyrimas neleidžiamas, jeigu ieškovas tą pasikėsinimą yra dovanojęs atsakovui.

Del vieno iš susijungusių nevaisingumo ir fiziško negalėjimo gyventi moterystėje, Latvijos įstatymas dar nusako, kad galima reikalauti persiskyrimo: a) jei prieš ieškovo norą priešingoji šalis vengia turėti vaikų ir b) jei fiziškas negalėjimas gyventi moterystėje nepareina nuo senatvės[25]). Prie šito straipsnio dar yra pastaba: „vyras gali reikalauti persiskyrimo, jei žmona negali gimdyti vaikų[26]).

Be jau minėtų atsitikimų, Latvijos įstatymas numato dar ir bendro pobūdžio persiskyrimo atsitikimus. Galima reikalauti persiskyrimo: 1) jei vienas iš susijungusių jaučia pasibiaurėjimą moterystės sugyvenimu su antruoju 48 str.; 2) jeigu susijungusių bendras gyvenimas yra tiek suardytas, kad nebegalima reikalauti tolimesnio abiejų susituokusių sugyvenimo (49 str. p. 1[27]). Mūsų projekte tokio bendro pobūdžio atsitikimų nėra numatyta.

Kai del antros jungtuvių išardymo rūšies, būtent, atsiskyrimo nuo stalo ir lovos (Trennung von Tisch und Bett), tai Latvijos įstatyme jis yra numatytas kaipo laikinas (negalutinis) persiskyrimo institutas ir nusakomas tokiu būdu: 1) jei vienas iš

---

[23]) Šiuo atsitikimu Latvijos įstatymo ir mūsų projekto numatytas 3 metų laikas bylai iškelti.

[24]) Šituos atsitikimus reikėtų, man rodos, numatyti ir mūsų projekte.

[25]) Mūsų projekto § 52 p. c sako: „susijungusieji gali būti perskirti, jei vienas iš jų yra nevaisingas ar fiziškai negali vesti moterystės gyvenimo".

[26]) Dar plačiau ima persiskyrimo atsitikimus vokiečių B. G. B. (§§ 1567—1570).

[27]) Plg. šveicarų Z.G.B. § 142 p. 1 nuostatą tokio pat turinio.

susituokusių turi teisę reikalauti persiskyrimo, tai jisai gali pirma reikalauti atsiskyrimo ne ilgiau kaip trejiems metams (52 str.); 2) jei teismo nustatytam atsiskyrimo laikui pasibaigus susituokusių sugyvenimas nebus atnaujintas, tai kiekvienas iš susituokusių gali reikalauti persiskyrimo.

Šis laikino atsiskyrimo institutas, kaip tam tikra priemonė duoti šalims per tam tikrą laiką persiskyrimo bylai geruoju likviduoti arba galutinai abiejų susituokusių santykiams išaiškinti, yra reikalingas ir mums — jis būtinai reikėtų įtraukti į įstatymo projektą, žinoma, prisitaikant prie mūsų aplinkybių[28]).

d) Neįvykusių, perskirtų jungtuvių ir susituokusių atsiskyrimo pasėkos.

Šitas be galo svarbus klausimas yra labai plačiai sureguliuotas Latvijos įstatyme 54—62 str. str.; mūsų projekto jisai nepilnai išspręstas (§ 54—55). Latvijos įstatymo 54 str., kurs kaip tik atatinka mūsų projekto § 54 nuostatus, taip sako: „jungtuvių, pripažintų neįvykusiomis ar perskirtomis, ir susituokusių atsiskyrimo pasėkas nustato civiliniai įstatymai, kiek jie nepriešingi šeimos nustatymams"; mūsų projekto § 54 trūksta žodžių „ir susituokusių atsiskyrimo"—tai visiškai suprantama, nes mūsų projektas tokio instituto visai nežino.

Tolimesnis Latvijos įstatymo 65 str. nuostatas yra principialinės reikšmės: „Jeigu jungtuvės perskirtos arba pripažintos neįvykusios, arba susituokusieji yra atsiskyrę[30]), ir tėvai negali susitarti del klausimo, pas katrą iš jų turi pasilikti nepilnamečiai vaikai, tai šitą klausimą sprendžia teismas, atsižvelgdamas į vaikų interesus, ir kiek galima, į vaikų norą, jeigu jiems yra sukakę 17 metų". Šitas labai svarbus nuostatas turėtų būt įtrauktas ta redakcija ir į mūsų projektą[31]).

Latvijos įstatymo 56, 57 str. nuostatus mes randame ir mūsų projekte. Čia 56 str. del tėvų teisės į vaikus ir jų pareigas atatinka mūsų projekto § 54 p. 1 turinį. 57 str. yra kiek kitaip suredaguotas, negu projekto § 54 p. 2, kuris taip nustato: „tėvui, prie kurio buvo palikti vaikai, mirus arba jo teises atėmus (Latvijos įstatyme dar pridurta „arba jisai šiomis teisėmis negali pasinaudoti"), vaikai grįžta prie motinos ir priešingai; teismas, jei reikalinga, gali paskirti globą".

Taip pat maž-daug atatinka Latvijos įstatymo 58, 59, 61 str.str. nuostatus mūsų projekto § 54 p.p. 3, 4 ir 5. Mūsų pro-

---

[28]) Perimant šį institutą, reikia atsižvelgti taip pat į veikiančius Klaipėdos krašte vokiečių B.G.B. nuostatus šiuo klausimu (§§ 1575, 1576, 1586).

[29]) Žiūr. aukščiau.

[30]) Kalbama apie atsiskyrimą nuo lovos ir stalo.

[31]) Mūsų projekto § 52 p. 9 nuostatas yra ne savo vietoj, būtent, ne skyriuj apie „neįvykusių ar perskirtų jungtuvių pasėkas" ir, tur būt, klaidingai įtrauktas į skyrių apie persiskyrimus; be to, jo redakcija dar nevisai gera.

jekto § 54 p. 3 štai ką nustato: „viena šalių, kuri nežinojo, kad jungtuvės gali neįvykti del antrai šaliai žinomų kliūčių, arba be jos kaltės jungtuvės perskirtos, turi teisę iš antros šalies reikalauti išlaikymo einant civiliniais įstatymais". Latvijos įstatymo 58 str. kitaip sako: „jeigu žmona susijungdama nežinojo, kad jungtuvės turi būti pripažintos neįvykusios, tai vyras, kuris apie tai žinojo, turi duoti žmonai pagal savo lėšas išlaikymą tokį ir tokiam laikui, kaip tat jai reikalinga. Jeigu žmona po to vėl ištekėtų, tai ši pareiga atkrinta".

Palyginę šiuos straipsnius matome, kad Latvijos įstatymas uždeda išlaikymo pareigą tiktai vienam vyrui ir bendrai numato tiktai atsitikimą, kada tik vyras žinojo apie neįvyksiančias jungtuves, tuo tarpu mūsų projektas praplečia šį nuostatą ir sulygina šituo atžvilgiu vyrą su žmona. Štai kodel mūsų projekto nuostatas, kuris atatinka mūsų civilinių įstatymų ir jų pakeitimo[32]) dvasią šeimos srity, yra mums daugiau priimtinas, negu Latvijos įstatymo nuostatas, kurs uždeda išlaikymo pareigą tik vyrui[33]).

Perskirtos žmonos pavardės klausimu Latvijos įstatymas (59 ir 61 str.str.) ir mūsų projektas (§ 54 p.p. 4, 5) visiškai sutinka.

Kai del išlaikymo pareigos, uždedamos mūsų projekto § 54 p. 3 kaltajai šaliai, tai ši pareiga Latvijos įstatymu (60 str.) gali būti uždedama, tik jeigu nekaltoji šalis skursta; mūsų projekte tokio nuostato nėra, tačiau jo reikalingumas ir tikslingumas neabejotinas. Taip pat trūksta mūsų projekte nuostato apie tai, kad išlaikymo pareiga atkrinta, jeigu: 1) nekaltoji šalis vėl susijungia ir 2) žmona vėl išteka.

Mums reikėtų šiuo nuostatu pasinaudoti, nes jisai yra nemažos svarbos, sprendžiant dažnai painias persiskyrimo turto santykių pasėkas.

Latvijos įstatymo 62 str. nuostatas apie tai, kad susituokusiųju atsiskyrimas (t.y. „atsiskyrimas nuo stalo ir lovos") nekeičia vieno kitam išlaikymo pareigos, visiškai trūksta mūsų projekte, kadangi ir paties atsiskyrimo nėra, bet jį įvedus, reikėtų įdėti ir šis nuostatas, nes tuo būtų pabrėžtas atsiskyrimo laikinasis pobūdis.

e) Procesualiniai nuostatai vedybų ir persiskyrimo klausimais.

Latvijos įstatymo nuostatai (63—81 str.str.) šiais klausimais taip pat pilnesni ir tobulesni už mūsų projekto nuostatus (§ 53 p.p. 1—12).

Latvių įst. 63 str. nustato bendrą principą, kad bylas del jungtuvių pripažinimo neįvykusiomis, del persiskyrimų, arba del

---

[32]) Žiūr. „Civilinių įstatymų pakeitimas" „Vyriausybės Žinių" Nr. 85.

[33]) Lietuvos ir Latvijos šeimos teisės turto srity veikiančių nuostatų palyginimas bus toliau padarytas.

atsiskyrimo (nuo stalo ir lovos) sprendžia Apygardos Teismas bendru Civ.Proceso įstatymu su tam tikromis išimtimis. Mūsų projekto § 53 maždaug atatinka Latv. įst. 63 str. Be to, mūsų projekto § 53 nuostatas yra kiek griežtesnis už Latvijos tuo atžvilgiu, kad juo akcentuojama, jog „visas jungtuvių perskyrimo ir neįvykimo bylas, vis tiek kur ir kada jungtuvių aktai buvo surašyti, neišskyrus ir tų aktų, kurie buvo surašyti prieš šio įstatymo įsiteisėjimą, sprendžia Apygardos Teismas, dalyvaujant valstybės gynėjui ...“ Tasai pabrėžimas yra suprantamas mūsų gyvenimo sąlygomis, nes del mūsų konstitucijos (§ 85)*) numatytos fakultatyvinės vedybų registracijos sistemos galėjo kilti abejojimų, ar tos jungtuvės, kurios buvo atliktos dvasininkų dabar ir pirmiau, turi būti sprendžiamos Apygardos Teismo bendra tvarka, ar dvasininkų teismo. Todel, kad jokių abejojimų nebūtų, ir teko mūsų projekto § 53 taip suredaguoti; Latvijos įstatymui tokia redakcija buvo nereikalinga.

Kai del valstybės gynėjo dalyvavimo, numatyto tiek mūsų projekte, tiek Latvijos įstatyme (64 str.), tai mūsų projektu toksai dalyvavimas yra visumet privalomas, o Latvijos įstatymu—tik tais atsitikimais, kada valstybės gynėjui, greta su suinteresuotais asmenimis, suteikta teisė iškelti bylą (32, 36 ir 64 str.).

Mūsų projekto § 53 nustatymas apie valstybės gynėjo dalyvavimą yra ne visai nuoseklus, turint galvoj, kad mūsų projektu jungtuvių bylas kelia tik patys susituokusieji.

Tolimesnieji Latvijos įstatymo straipsniai apie bylos iškėlimo nepilnamečių teisę (65 str.), apie įgaliotinio dalyvavimą (66 str.), apie bylos kėlimo procedūrą (67, 68, 70 str.str.) maždaug atatinka mūsų projekto § 54 p p. 1, 2, 3, 5, 6 nuostatus, bet kiek tobūlesni ir geriau suredaguoti.

Taip pat beveik vienodo turinio yra Latvijos įstatymo 73, 77, 78, 80 str.str. ir mūsų projekto § 54 p. p. 8, 10, 12 ir § 54 II d.

Tačiau mūsų projekte trūksta visos eilės svarbių nuostatų, numatytų Latvijos įstatyme, pav., apie tai, kad taikos sutartimi jungtuvių perskirti neleidžiama (73 str.), arba kad valstybės gynėjas kelia bylą apie pripažinimą jungtuvių neįvykusiomis (75 str.). Taip pat mūsų projekte trūksta nuostato apie ieškinio kainą vedybų bylose (Latv. įst. 81 str.).

Numatyti Latv. įstatyme vadinamieji „nuostatai pereinamajam laikui“ (82—89 str.), kurių mūsų projekte nėra, turi didelės reikšmės, nes jais reguliuojama visa eilė klausimų, kurie jau buvo iškelti veikusiais įstatymais.

---

*) Naujosios konst. 86 str. *Red.*

II. Latvijos įstatymo ir mūsų projekto palyginimo išvados.

Palyginę Latvijos vedybų įstatymą su mūsų projektu, matome, kiek Latvijos įstatymas yra tobulesnis ir pilnesnis už mūsų projektą. Žinoma, patsai Latvijos įstatymas yra sudarytas kitų valstybių, ypač Vokietijos ir Šveicarijos, įstatymų pavyzdžiu ir tat yra jo teigiamoji pusė. Nes kuriant naujus įstatymus jaunai ir mažai valstybei visumet reikia atsižvelgti į kultūringesnių ir didesnių valstybių prityrimą.

Ruošiant mūsų projektą, matyti, labai mažai buvo į tat atsižvelgta ir net nebuvo tinkamai panaudotas Latvijos įstatymas.

Mano nuomone, vedybų ir persiskyrimo nuostatai reikėtų išimti iš metrikacijos įstatymo ir padaryti atskiras įstatymas Latvijos ir kitų vakarų Europos valstybių pavyzdžiu. Tada lengviau būtų jis praplėsti ir išsemti šis klausimas visa to žodžio prasme, kas dabartinio metrikacijos įstatymo projekto (kuris apima ir kitus metrikacijos klausimus) ribose sunkiau buvo padaryti.

Toliau, reikėtų dėti mūsų įstatymo pagrindan ne tik Latvijos įstatymo, bet ir vokiečių šeimos teisės ir Standesamto (metrikacijos skyriaus) sutvarkymo nuostatus. Tai ypač mums būtų naudinga, turint galvoj, kad Klaipėdos krašte veikia vokiečių teisė ir kad tai gali palengvinti mūsų būsimąją civilinės teisės kodifikaciją.

Žinoma, naudodamiesi svetimu prityrimu, mes turime visumet turėti prieš akis mūsų konstitucijos 85 str.[34]) numatytą šiuo klausimu fukultatyvinę sistemą.

Iš to, kas anksčiau buvo pasakyta, matyti, kad beveik visi mūsų projekto skyriai[35]) turi trūkumų arba nepilni. Ypač tatai reikia pasakyti apie vedybų perskyrimą.

Procesualinio pobūdžio klausimai irgi reikalingi papildymo ir patobulinimo ir net kai kurių klaidų pašalinimo[36]).

Žodžiu, išvada tokia, kad mūsų metrikacijos įstatymo projektas, ypač ta jo dalis, kuri liečia jungtuvių ir perskyrimo klausimus, turėtų būti iš esmės peržiūrėtas, ištobulintas ir papildytas[37]).

G. Rutenbergas.

---

[34]) Naujosios konst 86 str. *Red.*

[35]) Jų yra mūsų projekte 6, Latvijos įstatyme — 9.

[36]) Pavyzd. mūsų projekto § 52 p. 8 taip sako: „nurodyti Civilinio Proceso įst. 373 str. p p. 1, 2 ir 3 liudininkai neprileidžiami"; turėtų būti „Liudininkų, nurodytų Civ. Proc. įst. 373 str. p p. 1, 2 ir 3 nušalinti neleidžiama" (Latvijos įst. 72 str redakcija), nes šiaip mūsų projekto redakcija neturėtų jokios prasmės ir nebūtų reikalinga.

[37]) Antroji šito darbo dalis apie Lietuvos ir Latvijos šeimos turto teisės ir privatinės tarptautinės teisės klausimus bus įdėta kitam „Teisės" N-yje. Ten bus nurodyta literatūra ir šaltiniai.

Reikalinga reforma.

Del įstatymų margumo ir visokių jų netobūlumų buvo rašyta mūsų spaudoje ne vieną kartą ir todel nenorėtume kartoti visuomenės pageidavimų, kad kuo greičiausiai būtų atlikta tikslinga mūsų įstatymų kodifikacija ir t.t.; šį kartą norime tiktai paliesti ir kiek nušviesti juridiniu atžvilgiu vieną pasenusį ir nemalonų nenormalumą, kuris kenkia kaltinamiesiems asmenims.

Kaip žinoma, be bendrųjų baudžiamųjų įstatymų, pas mus veikia ir rusų karo įst.—XXII, XXIII ir XXIV knygos (4 leidimas), kuriose yra daug straipsnių pasenusių ir nesuderintų net su rusų paskesniais įstatymais ir neatatinkančių mūsų tautos dvasios ir gyvenimo sąlygų. Pav. Karo Baudž.Statutas (XXII kn.) iki šiol tebeturi daug nepritaikytų prie 1903 m. Baudž. Statuto straipsnių, nes šiai knygai naujas rusų projektas, kad ir buvo paruoštas ir patvirtintas dar 1910 metais, bet turėjo būti įvykintas tiktai naujam, 1903 m., Baudž. Statutui įgijus visiškos galios, ir kadangi Rusija nesulaukė naujo B St. visų dalių įgyvendinimo, tai ir XXII kn. naujas projektas paliko tiktai projektas. Taip pat ir XXIV knyga (karo B Proc.) turi daug taisytinų straipsnių ir jei del to, kad mūsų plačiai visuomenei mažai tėra žinomi karo įstatai—juk ir mūsų Seime nebuvo nė vieno karo teisininko — mūsų karo įstatų netobūlumai nekrinta į akis, tai vis delto dar nereiškia, kad šioj srity viskas būtų tvarkoje. Tarp visokių anachronizmų paliko dar viena savotiška išimtis iš bendros proceso tvarkos, apie kurią mes ir pakalbėsim šiame straipsnely.

Mūsų karo žinyboje gynėjai, kaip žinoma, nedalyvauja tiktai karo lauko teismuose (Vyr.Žin. Nr Nr. 5 ir 23); tokia tvarka nustatyta del to, kad į šiuos teismus perduodamos bylos visai aiškios ir nereikalaujančios didelio nusikaltimų tardymo, nekalbant jau apie tai, kad lauko teismai daugiausia veikia vietose, kur kariuomenė kovoja su priešu, arba karo būklei esant (§ 1); aišku, kad tokiose išimtinėse aplinkybėse sunku gynėjas ir rasti. Pulko teismuose (pulko teismo įstatai — V.Ž. Nr. 4 ir 28) gynimas leidžiamas—kaltinamasis gali laisvai pasirinkti gynėją, o nepasirinkusiems teismas skiria ji iš pulko, jei tik kaltinamasis prašo. Pasirinktasis arba paskirtasis gynėjas turi visas nurodytas bendro Baudž. Proc.įst. teises ir negali nuo gynėjo pareigų

atsisakyti. Kai del Kariuomenės Teismo, tai tenai gynimas leidžiamas bendromis įstatų taisyklėmis (Karo įst. XXIV kn. su pataisomis ir laik. šio teismo įst. — V.Ž. Nr. 10): kaltinamajam gynėjo nepasirinkus, Teismas skiria jam, jei byla liečia bendrus nusikaltimus, prisiekusį advokatą, susitaręs su vietinio apygardos teismo pirmininku, o jei byla liečia kariškus nusikaltimus, tai skiriamas gynėjas karys. Tarp kita ko, XXIV kn. 738 str. nustato taisyklę, kad karių bylose del nusikaltimų, numatytų Kar. Įst. XXII kn. 96—196 str., gynėjai gali būti tiktai iš karininkų-teisininkų arba rikiuotės, bet karių-teisininkų mes turime nedaug, ir del to kaltinamųjų gynimas trukdomas, ir kartais, ypač Kariuomenės Teismo provincijos sesijose, karys-teisininkas negali būti paskirtas gynėju, o iš paprastojo rikiuotės karininko gynėjo mąža naudos, ypač sudėtingose bylose, nekalbant jau apie tai, kad rūsų kariuomenėje gynėjais buvo skiriami daugiau prityrę karininkai—ne žemesni kaip kuopos-eskadrono vadai (XXIV kn. 738, 736—4 p. ir 29 str.str.), o mūsų karo žinyboje gynėjais gali būti skiriami, o civiliniuose teismuose—kviečiami, tiktai karininkai, kurie užima vietą, ne aukštesnę kaip kuopos vado. Todel reikia pripažinti, kad karo teismuose gynėjų stažas nėra pakankamas, ir gynėjų kontingentas karo teismams turi būt išplėstas tuojau ta prasme, kad nurodytasis 738 str., kaipo tikras anachronizmas, turi būti panaikintas tuojau; atskiru įstatymu turi būti leista prisiek. advokatams dalyvauti gynėjais visose karo teismų bylose*). Juk prisiek. advokatų tarpe yra ir buvusių karininkų, gerai pažinusių karo tarnybą bei tvarką, o kalbėti apie kažkokią baimę, kad civilinis gynėjas kartais neišsišoktų karo teismo posėdy prieš tvarką arba karo drausmę, būtų keista, ypač mūsų demokratiškais laikais; taip apsisaugoti galėjo tiktai senojo režimo karo vyriausybė, o dabar visos tokios rusų liekanos reikėtų panaikinti: juk čia matyti nepasitikėjimas ne tiktai gynėjais, bet ir posėdžio pirmininkaujančiu, kuriam įstatymas paveda saugoti posėdžio tvarką ir kuris, be abejo, niekad neleis iš pusės gynėjų bet kokių ekscesų. Reikia dar pridėti, kad toli gražu ne visi aukščiau nurodyti XXII knygos straipsniai drausmės atžvilgiu yra toki svarbūs (pav. 141—147, 160, 170 ir kiti str.).

Mūsų Vyr. Tribunolas, eidamas minėtu 738 str., taip pat neranda galima leisti pris. advokatams ginti karius, svarstant kasac. tvarka bylas del nusikaltimų, numatytų Karo B St. 96—196 str.str., tuo tarpu Tribunolas nėra karo teismo organas, ir iš viso sunku kalbėti apie karo drausmės laužymą įstaigoj, kur posėdžio dalyviai (išskyrus vieną Kariuom. Teismo nuolatinį narį) ir Valst. Gynėjas yra nekariai.

Lauko teismuose, kiek galint, taip pat reikėtų leisti ginti tiek kariams tiek nekariams, nes greitumo sumetimai, nežiūrint

*) Kai straipsnis jau buvo surinktas, įvyko iame iškeltu klausimu pakeitimas (Žiūr. V. Ž. Nr. 273—1928—V—14 d.). *Red.*

kartais į neva visišką bylos aiškumą, kaip ne kartą parodė praktika, buvo baisiausių nepataisomų teismo klaidų priežastis.

Jei pripažįstama, kad dabartiniame procese abi šalys padeda teismui atlikti jo aukštą uždavinį, kad gynėjo vaidmuo baudž. procese yra ne tik naudingas, bet ir labai svarbus,—Vakarų Europoje net ir rengiamajam tardyme leidžiama gynyba—tai reikia visais būdais paremti gynėjų darbas: duoti gynėjams teisė laisvai tartis su suimtaisiais klijentais (XXIV kn. 742 str) ir t.t. Mes galime tiktai priminti puikius, liečiančius prancūzų karo teismo procesą, obalsius:—„l'inculpé ne doit jamais, au cours de l'information, être privé de l'assistance de son conseil", „l'inculpé a le libre choix de son défenseur parmi...", „l'inculpé est toujours assisté d'un défenseur" ir kit.*).—Matyti, prancūzai aukštai vertina gynimo institucijos reikšmę, nors jie priėjo prie tokių pažiūrų ne be kovos ir ne iš karto, taigi ir mes turim išmesti iš mūsų teismo darbo srities visa, kas mums liko iš senų procesų ir dabar mums netinka.

A. Zarinas.

*) Code de justice militaire pour l'armée de ferre (à la date 1922—6/III).

Sportas ir įstatymai.

Visiems yra žinoma, kokį svarbų vaidmenį visų kultūringų pasaulio kraštų visuomenės gyvenime ėmė vaidinti sportas. Bet vargu bau galima į šitą charakteringą mūsų laikų visuomenės gyvenimo reiškinį žiūrėti tik kaip į mados dalyką. Sporto plitimas eina kartu su miestų augimu, nes miesto gyvenimo sąlygos neduoda miestiečiams judėti gryname ore, kaip to sveikata reikalauja, todel mėginama šis trūkumas kompensuoti sportu. Kai kuriose šalyse sporto propaganda ir plitimas tarp jaunuomenės siekia visai nepalaimingus žmonijai tikslus: per sportą kraštas militarizuojamas, — tai jaunuomenės paruošimas trumpai karo tarnybai.

Nors Lietuvoje nėra sąlygų, kurios pagimdė sporto pamėgimą ir praplitimą, bet vis delto, sekdamas viso kultūringo pasaulio pavyzdžiu, sportas ir pas mus kasmet pritraukia vis didesnį gerbėjų skaičių ir yra svarbus mūsų visuomenės gyvenimo veiksnys.

Šiaip ar taip, su šiuo nauju dabarties reiškiniu tenka skaitytis ir juristams, nes jis, kaip ir kiekvienas visuomenės gyvenimo reiškinys, veikia teisės sritį, kurios galutinis tikslas yra reguliuoti žmonių santykius, prisitaikant prie aplinkumos reikalų ir naujenybių. Bet, svarstant sportą teisės atžvilgiu, mums mažai terūpi tos sporto rūšys, į kurių taisykles neįeina betarpiškos imtynės su priešininku, kur visos rungtynės paremtos vikrumu, o ne jėga (pav., bėgimas, sunkenybių mėtymas, šokimas, dviračių ir motociklų lenktynės), arba jei ir įeina betarpiškos imtynės tarp dviejų priešininkų ar komandų, bet joks smurtas nėra galimas (pav., launtenisas, hokejus). Šiose sporto rūšyse, einant jų taisyklėmis, nėra galimas smūgis ar sužalojimas. Jei ir pasitaiko dalyvio ar žiūrovo sužeidimas, tai pakanka pritaikyti bendros įstatymų taisyklės: ar tai buvo paprastas nelaimingas atsitikimas, ar nerūpestingumas ir neatsargumas, už kurį gresia baudžiamoji ar tik civilinė atsakomybė.

Šių dviejų sporto rūšių taisyklėse kito sužeidimas ar smūgių sudavimas neįeina nei kaip priemonė nei kaip tikslas, taigi jos neprieštarauja nei baudžiamiems nei civiliniams įstatymams.

Bet kas daryti su trečia sporto rūšimi, kaip tik tapusia labai populiaria, kur viskas paremta energiškomis grumtynėmis, kur taisyklės leidžia naudoti jėgą (smurtą), kaip prancūzų imtynės, boksas, futbolas.

Be to, normalus ir dažnai būtinas rezultatas yra sudavimas priešininkams smūgių ir net jų sužeidimas. Dažnai būna ir mirtinų atsitikimų.

O tuo tarpu, jei paimsime mūsų Baudžiamąjį Statutą, tai rasime ištisą eilę straipsnių skyriuje „apie kūno sužalojimus ir asmeniui padarytą smurtą", draudžiančių panašius veiksmus.

Vieni straipsniai numato sveikatos suardymą (467—469 kūno sužalojimas) ir švelnesnę bausmę numato, kai buvo ginamasi arba sužeista del neatsargumo (474 str.)., kiti — tyčia padarytus smūgius, įžeidusius kūno neliečiamybę, — tai nebaudžiama, jei nuoskaudos iš abiejų šalių būna lygios.

Čia ir kyla klausimas: ar sporto rungtynių metu padarytoms žaizdoms ir smūgiams taikomi baudžiamieji įstatymai, kurie nustato, kad yra baudžiamas netyčiomis padarytas nužudymas, kūno sužalojimai ir kūno neliečiamybės įžeidimas, — t.y., ar yra jie baudžiami kriminaliniais įstatymais. Šis klausimas nėra tuščias, nėra teoretiškas, bet praktiškas, nes sužalojimų, dažnai labai sunkių, sporto rungtynėse pasitaiko labai dažnai, ir nors visuomenės nuomonė į tai visai nereaguoja, nereaguoja ir prokuratūra (globojimo sistema), bet visa tai nepanaikina atsakomybės prieš įstatymus. Gali pasitaikyti, kad nukentėjęs pats paduos skundą, ir tuomet teismui noromis nenoromis teks išsitarti šiuo klausimu.

Sporto rungtynėse padarytų smūgių ir žaizdų negalima pripažinti atsitiktinėmis, jos numatytos rungtynių taisyklėse, vadinasi, yra iš anksto numatytos ir, tokiuo būdu, joms visai galima pritaikyti B St. 467, 469 ir 475 str. Kad galima būtų pripažinti nusikaltimas, reikia, kad kaltininkas, ką nors darydamas, suprastų, kad jis tuo gali padaryti skausmą ar smurtą, ir nežiūrint to, darytų, ką yra sumanęs, bet toliau nesvarbu, ar jis kaip tik norėjo padaryti skausmą ar kančias, ar jis siekė kitokius tikslus. Ketinimas turi savyje neapibrėžtą ryžimąsi padaryti smurtą, kai kaltininkas nors ir nenumato aiškiai, kokios bus jo smūgio išdavos, bet prileidžia kiekvieną jų, apimdamas jas vienu žalos troškimu.

Kiekvienas baudžiamųjų įstatymų draudžiamas veiksmas sudaro ir civilinę atsakomybę. Be to, kiekviena sutartis, kurios objektas yra baudžiamųjų įstatymų draudžiamas veiksmas, negalioja. (X t, 1. 1528 str.: sutarties tikslas neturi prieštarauti įstatymams, padorumui ir visuomenės tvarkai). Todel, jei futbolo ar bokso metu padarytus smūgius ar žaizdas laikysime veiksmais, už kuriuos atsakomybę nustato baudžiamieji įstatymai, tai reikėtų ir pats sportas laikyti nusikalstamuoju darbu, ir visos sutartys, kurių objektas yra šios sporto rūšys, negaliojančiomis. Toks

klausimo sprendimas padarytų negaliojančias visas sporto organizacijas, kultivuojančias tą sporto rūšį, taip pat visus rungtynių susitarimus, visus aikštelių pirkimus ir išnuomojimus, galop, ir mokytojo (trenerio) sutartį su mokiniu, o tuo tarpu gyvenime mes matome visai priešingą reiškinį: ir vyriausybė ir savivaldybės palaiko tokias draugijas, šelpia pinigais, duoda patogiomis sąlygomis aikštes ir patalpas.

Taigi, yra įsigalėjusi nuomonė, kad tų draugijų tikslai nėra įstatymų draudžiami, vadinasi, smūgiai ir žaizdos, rungtynėse ar treniruotėje padarytos, yra leidžiami veiksmai ir todel nebaudžiami.

Pamėginsim išanalizuoti, ar teisinga tokia nuomonė įstatymų atžvilgiu.

Kitose šalyse šitas klausimas sprendžiamas nevienodai, dar daugiau, net vienoje šalyje, pav., Pietų Amerikoje, vienų štatų sprendimai prieštarauja kitų štatų sprendimams: vieni štatai leidžia boksą su visomis jo išdavomis, kiti—viešą boksą laiko nusikaltimu.

Vokiečių teorija, sugalvota medicinos ir chirurgijos veiksmams pateisinti, perkelia tą pateisinimą ir į pajėginio sporto sritį. Chirurgijos ir medicinos gydymas turi tikslą fiziškai patobulinti, todel yra kažkas kitoniška, kaip kūno sužalojimas, yra negeras elgimasis su kitu (Stooso Behandlungstheorie). Tą patį tikslą—fizinį tobulinimą—siekia ir sportas: fizinė kultūra, kūno lavinimas sportu, todel šitas geras tikslas pašalinąs materialinį (fizinį) nusikaltimo faktorių.

Anglų-amerikiečių teorija ir praktika pateisina sporto smūgius ir sužalojimus nukentėjusio sutikimu. Šitas sutikimas pasireiškia rizikavimu būti sužeistam rungtynėse. Sutikimas pašalinąs kriminalinę ir civilinę atsakomybę, jei rizika baigsis sužalojimu.

Žinoma, tas sutikimas nereiškia, kad nukentėjęs rungtynių dalyvis yra sutikęs būti sužalotas, bet rizikavo gauti smūgius, kiek priešininkas gali jų suduoti, prisilaikydamas žaidimo taisyklių. Bet ir šitas sutikimas laikomas negaliojančiu dviem atsitikimais: 1) negalima sutikti gauti sužalojimus, lygius apluošinimui, todel yra baudžiami nužudymai ir sužalojimai tuose sportuose, kurie savo esme yra ypatingai pavojingi, arba jei ir leistuose, bet neleistinose sąlygose, pav., boksas nuogomis rankomis ar su plonomis pirštinėmis, ir 2) sutikimas nepadaro leistino tokio sporto, kuris nusikalsta prieš įstatymus ir viešąją tvarką (prize-fighting). Atsakomybė ne tik baudžiamoji, bet ir civilinė.

Angluose rizikavimas plačiai praktikuojamas civilinėje teisėje, todel pats sutikimo faktas rizikuoti nebeleidžia kilti neatsargumo ir neapsižiūrėjimo klausimui. Savo teorijos pateisinimą anglai randa romėnų teorijoje: volenti non fit iniuria. Tokį klausimo pastatymą paaiškina vietinis anglų teisės suformavimas, kuris ilgą laiką skirstė nusikalstamuosius darbus į viešuosius ir privatinius.

Kontinento ir mūsų įstatymais šita teorija turi būti atmesta. Nėra tokio įstatymo, kuris formaliniame nuostate duotų didelės reikšmės sutikimui. Negalima leisti, kad sutikimas padarytų nenusikalstamą tokį veiksmą, kuris yra baudžiamosios sankcijos numatytas. Kūno sužalojimas lieka nusikaltimas, vis tiek ar nukentėjusis sutiks ar ne. Susitaikinimas ten, kur jis yra leidžiamas, turi kitokios reikšmės.

Prancūzų teismų sprendimai mėgina pateisinti tuos veiksmus moralinio faktoriaus nebuvimu, t.y., smūgiai sporto rungtynėse daromi ne del pykčio ir neapykantos motyvų, ir kad vienintelis jų tikslas – parodyti savo vikrumą. Bet kažin ar tai teisinga: įsikarščiavus priešininkams, norintiems žūt-būt nugalėti, pelnyti titulą ir, be to, didelį atlyginimą, sunku pasakyti, kad konkurentai jaustų vienas kitam kokių simpatijų. Smūgiai daromi tyčiomis, o moralinį faktorių paprastai sudaro negeras siekimas, t.y. padaryti uždraustą, numatytą ir baudžiamą veiksmą, tikslo ir priemonių nesvarstant. Todel galima manyti, kad futbolistas, ristikas ir boksininkas žinojo „adagium nemo censetur" prasmę, kad daro uždraustą darbą. Jei pradinis veiksmas yra daromas tyčiomis, o rezultatas bus kūno sužalojimas, tai sportsmėnas atsakomingas ne tik už numatytą veiksmą, bet ir už visus, kurie gali atsitikti. Kas sudavė žinodamas, kad toks veiksmas draudžiamas, bus sunkiau baudžiamas, jei rezultatas bus sunkus sužalojimas ar mirtis, ir nesvarbu, jei bus įrodyta, kad jis to nenorėjo padaryti.

Bet jei nukentėjusio sutikimas nepanaikina baudimo, jei įstatymuose yra straipsnių, kurie draudžia kūno sužalojimus ir už juos baudžia, jei sumušimai ir sužeidimai sporto rungtynėse turi moralinį ir materialinį nusikaltimo pobūdį, tai kodel tie veiksmai beveik visose kultūringose šalyse, ir pas mus Lietuvoje, nėra baudžiami?

Manau, kad esant mūsų Baudžiamajame Statute 47 str. (nusikalstamu nelaikomas veiksmas vykdant įstatymus, nė veiksmas, vykdant tarnyboje atatinkamos valdžios įsakymą jos kompetencijos ribose, prisilaikant nustatytų taisyklių, jei įsakymas neliepia daryti aiškiai nusikalstamojo darbo), — labiau pritaikoma šiems veiksmams pateisinti prancūzų profesoriaus P. Garraud teorija, neteisėtumo (Rechtswidrigkeit) faktoriaus nebuvimas; tie veiksmai padaro taisyklių leistus smūgius ir žaizdas ir todel yra legalūs*).

Veikimas ir neveikimas leidžiamas dviem atvejais: 1) jei neprieštarauja nė vienai įstatymo normai su baudžiamąja sankcija, arba 2) nors ir prieštarauja įstatymui su baudžiamąja atsakomybe, bet sutinka su įstatymu, kuris išimtiniais atsitikimais leidžia (neteisėtumo faktoriaus nebuvimas).

---

*) Prancūzų Baudžiam. statutu (327 str.) ir italų (49 str.) nebaudžiamas tas, kas padarė nusikaltimą . . . laikydamasis įstatų.

Nepakanka, kad nėra veiksmo, prieštaraujančio absoliutinio teisingumo jausmui, arba kad jis sutinka su visuomenės reikalavimais ir gyvenimo tikslu, reikia, kad jis neprieštarautų įstatymui, leidžiančiam ar įsakančiam daryti veiksmus, kurie paprastai yra baudžiami.

Veiksmo neteisėtumo galima išvengti tik jį suderinant su įstatais, nes teisė, norėdama išvengti savivalios, pripažįsta įstatus vienintėliu baudžiamosios teisės šaltiniu.

Tą leidimą sudaro veiksmo pobūdis — veiksmo, surišto su visuomenės interesais, kurie yra svarbesni už atskiro asmens interesus.

Įstatas, kurs leidžia sulaužyti Baudžiamojo Kodekso nuostatus, yra pripažinimas siekiamam tikslui visuomeninio pobūdžio.

Tenka tvirtinti, kad nėsant įstatų, kiekvienas veiksmas, nesutinkąs su baudžiamosios teisės normomis, nors jis būtų ir teisingas, negali būti leidžiamas. Įsakymai gali būti ne tik aiškiai išreikšti, bet ir numanomi, tuo atveju, jei įstatai organizuoja bendruomenę, organizaciją, kurios tikslas būtinai iššaukia veiksmus, paprastai įstatymų draudžiamus, jei tuo pačiu jie ir sankcionuojami.

Jei pažvelgsime į civilinius įstatymus, tai mūsų X tome apie sporto organizacijas nerasime nieko, bet Cod.Civ.Nap. 1965 — 1966 str. sporto organizacijos pripažįstamos naudingomis visuomenės organizacijomis. O kadangi įstatyme nėra sporto rūšių paskirstymo, tai išeina, kad tie straipsniai taikomi visoms rūšims, tame skaičiuje ir pajėginiam sportui.

Be to, paskutinė sporto rūšis geriau atlieka fizinio ir net moralinio lavinimo uždavinį, kuris ir nustato sporto reikšmę; jis reikalauja didžiausio įtempimo ir atsargumo.

Tokiu būdu prieiname išvadą, kad visos sporto rūšys, net ir tos, kur rezultatas gali būti sužalojimas, yra įstatų leidžiamos. Šitas legalumas nuima baudžiamąją ir civilinę atsakomybę, ir todel galioja visos sutartys, kurių objektas yra sporto rungtynės. Bet kad nebūtų baudžiama, reikalingos trys sąlygos:

1) kad rengėjai laikytųsi pagrindinių to sporto taisyklių,

2) kad vengtų neapgalvojimo ir neatsargumo,

3) kad nukentėjusis sutiktų imti riziką, surištą su ta sporto rūšimi. Vienos iš jų nebuvimas iškelia baudžiamąją ir civilinę atsakomybę, kaip už nusikaltimą del neatsargumo.

Kad nebūtų atsakomybės, pirmiausia reikia, kad dalyviai laikytųsi sporto taisyklių. Taisyklės turi dvejopos reikšmės:

1) jos nurodo priemones tos rūšies sporto tikslui pasiekti— vikrumą ir kūno pajėgų lavinimą, ir

2) jos nustato apribojimus, įsako elgtis atsargiai, kad būtų galima išvengti nereikalingų sužalojimų ir sumažinti riziką.

Kaltė gali atsirasti tik nesilaikant pagrindinių taisyklių, pav., draudimo mušti žemiau juostos.

Šitos taisyklės apriboja ir sutikimą rizikuoti. Sutikimas nepanaikina atsakomybės, bet yra viena iš priežasčių išvengti jos už neatsargią kaltę.

Sutikimas pasireiškia užsirašant dalyvauti arba dalyvaujant laisvanoriu žiūrovu. Jei asmuo, negalįs teisiškai veikti, sutiko be globėjų leidimo, tai keblumas išsprendžiamas, pritaikant mutatis mutandis medicinos chirurgijos priimtą aiškinimą.

Priešingai, tėvas nors ir nedalyvavęs rungtynėse, atsako už savo nepilnamečio sūnaus padarytą žalą, jei buvo leidęs sūnui dalyvauti.

Trečia ir svarbiausia sąlyga—neapgalvojimo ir neatsargumo vengimas. Pavyzdys: futbole leidžiama patykoti priešingos komandos žaidėjas ir pagriebti jis iš pryšakio, norint jį parblokšti ir atimti sviedinį, bet jei žaidėjas, užuot palenkęs galvą į šalį, kad būtų galima išvengti pavojingo smūgio, kaip to reikalauja elementariškiausias atsargumas, suduoda galva į pilvą, ir priešininkas krinta sužalotas (gali būti net mirtinai), tai aišku, žaidėjas turi atsakyti.

Kas gi atsakomingas už neapgalvojimą ir neatsargumą? Direktoriai ir organizatoriai, būrių kapitonai ir teisėjai atsakomingi tik tada, kai įrodyta jų asmeninė ir betarpiška neatsargumo kaltė, nepareinanti nuo žaidėjo kaltės. Iš 686 ir 687 X t. I d. str. ir Cod.Civ. 1382—1384 str. aišku, kad nei sporto draugijos, nei jų vadovai, nei direktorius neatsakingi civiliškai už žaidėjus, nes šie nėra juridinio asmens organai, o vadovai ir direktoriai nėra 687 ir 1384 str. numatyti asmens.

Iš esamos literatūros čia paliestu klausimu nurodysiu:
Kenny: Esquise du droit criminel anglais.
Degois: Traité élémentaire de Droit criminel.
Von Liszt: Traité de Droit allemand.—Paris, Giaro—1911.
P.Garraud: Les sports et le Droit pénal.
Harding: Straflose vorsätzliche Körperverletzungen bei Bewegungsspielen.
Arturo Rocco: Illecito et lecito giuridico nel diritto pénele. 1913 m.

Č. Butkys.

Teisingumo dirvonus plėšiant.

(Atsiminimų žiupsnelis iš pirmųjų darbuotės metų Šiaulių apygardoje).

Patrankoms gaudžiant, teisė tyli. Taip buvo ir Lietuvoje jos nepriklausomybės išvakarėse. Vokiečių okupacijos metu asmens garantijos buvo anuliuotos, plačiai veikė karo lauko ir kariuomenės (komendantų) teismai, o vadinamieji civiliniai teismai (taikos teisėjai ir apygardos teismai) del menkų vertėjų ir savo tam tikrų uždavinių (viskas karo tikslams!) irgi nebuvo reali parama teisingumo reikalui Lietuvoje[1]). Kalėjimas buvo pripildytas suimtųjų ir nuteistųjų iš tolimiausių apylinkių, kurie, nepakenčiamiausiose salygose laikomi, atrodė žmonių šešėliais.

1918 m. gruodžio mėn. buv. Teising. ministerio p. Leono paskirtas Šiauliuose Taikos Teisėju, gavau sunkų uždavinį vietoje tiesti pirmuosius savojo teismo pagrindus, vaduojantis pradžioje daugiau savo išmanymu ir iniciatyva, nes tam tikrų instrukcijų tuomet nebuvo kada klausti, nei kada, berods, duoti, nei pagaliau laukti; del nutrūkusių su centro valdžia ryšių ilgą laiką teko pačiam rūpintis išlaikymu teismo kameros ir sunk. darbų kalėjimo su keliais šimtais kalinių, nė tai dienai beveik neaprūpintų maistu.

Tų metų gruodžio 20 d., dalyvaujant miesto savivaldybės atstovui ir pirmajam vietos teismo sekretoriui p. Vasiliauskui, buvo priimta iš vokiečių teisėjo p. Sammersreuterio Šiaulių taikos teismo kamera su šiokiu tokiu įrengimu ir buv. Baisogalos, Joniškio ir Šiaulių nuovadų 1916—1918 m. civilinės bylos; baudžiamųjų bylų visiškai nebuvo: jos visos net ir neišsporėstos, buvo sunaikintos. Su teismo kamera buvo priimtas ir Šiaulių sunk. darbų kalėjimas su 150 kalinių ir labai menka produktų atsarga.

---

[1]) Tatai liudija kad ir bylų rūšis, kuriose turėjo nelaimės patekti mūsų piliečiai. Man likus tada visoje Šiaulių apygardoje vienintėliu praktikuojančiu teisininku (Telšių apskrity dar buvo p. S. Narutavičius), 1915 — 1917 m į mane buvo kreiptasi šių bylų reikalais: del ginklų laikymo — 68 asmens, belaisvių slėpimo — 137, politikos — 42, šiaip baudžiamųjų bylų — 104, smulkių pabaudų (Starfverfügung) — 47, belaisvių ir šiaip darbininkų reikalais — 293 ir civilinių bylų — 95. *P. B.*

Kalinių skaičiuje buvo daug nenuteistų be jokių kvotos bylų, net be pareikšto kaltinimo. Del to pirmasai darbas buvo išaiškinti tokių kalinių tolimesnio laikymo pagrindas. Dalyvaujant apskrities ir miesto savivaldybių atstovui ir gydytojui, buvo išleista nemaža suimtųjų, kuriems nebuvo aiškaus kaltinimo; tokių tarpe, gal būt, pasitaikė ne vienas kriminalistas, greit vėl grįžęs su didesniu nusikaltimų stažu.

Antras skubus rūpestis buvo — likviduoti plačiai pradėję veikti liaudies teismai, kurie imdavosi net karo lauko teismų kompetencijos. Pav., Stačiūnų valsčiaus teismas, vietos milicijai sugavus arti 40 plėšikų, nuteisė iš jų 14 žmonių sušaudyti ir čia pat su savo milicija vykdė sprendimą. Tokių teismų būta ir kitose vietose, tik kitur (pav., Jonišky) sprendimus vykdė vokiečių kariai. Be tų bylų valsčiaus teismai spręsdavo ir kitokias bylas, ypač del slapto degtinės varymo ir spekuliacijos, už ką bausdavo piniginėmis baudomis, ėjusiomis savivaldybių reikalams, arba javais, kuriuos dalydavo beturčiams; nusikaltimų įrankius atimdavo, spekuliacijos prekes konfiskuodavo. Pagaliau, jie sprendė ir civilinius ginčus, imdami tam tikrą teismo mokesnį (3—12 markių). Susidariusiam savivaldybių centrui (Šiaulių apskr. Valdybai) padedant, santykiai su valsčių teismais greit buvo sutvarkyti, perduodant iš jų žinios teismo tardytojui dar likusias plėšikų bylas.

Šiaulių taikos teisėjo pareigos buvo tada labai plačios: kurį laiką turėjau eiti visos Šiaulių apskrities ne tik teisėjo, bet ir teismo tardytojo, valstybės gynėjo ir notaro pareigas, kurias dabar atlieka 4 teisėjai, 4 tardytojai, valstybės gynėjas ir keli notarai. Pirmasis teismo tardytojas (B. Taunis) buvo paskirtas tik 1919 IV 1. II-ji Šiaulių nuovada (Joniškio-Žagarės rajonas) buvo įsteigta 1919 m. VIII 7 su jos pirmuoju tardytoju Butkiu[1]).

Del neramių laikų ir sunkaus susisiekimo (pergyventos dvi okupacijos: rusų raudon. armijos ir bermontininkų) pradžioje bylų skaičius nebuvo didelis: iki 1919 m. III 18, pasibaigus pirmajai okupacijai, turėta 229 bylos (132 civil. ir 97 baudž. b.). Užtat valdžių nepastovumai, kariuomenių kišimasis į teismo prerogatyvas ir santykių su jomis nustatymas neproduktingai atimdavo daug laiko ir energijos.

Pačios teismo funkcijos, bendrai imant, nežiūrint karo žygių, nebuvo sustabdytos, ir teismas, pradėjęs veikti Lietuvos respublikos sankcija, dirbo savo darbą, formaliai tos sankcijos lyg ir nenustodamas, jei neskaityti delegavimo teisėjui dviejų šefenų (miesto ir apskrities Darbininkų Tarybų atstovų), kurie, nuo 1919-II-15 iki III-18 kartu dirbdami, teismui darbo nė kiek nesutrukdė.

---

[1]) Kuršėnuose, kurie buvo sudarę savo apskritį, Taik. Teisėjo nuovada buvo įsteigta 1918. m., paskiriant taikos teisėją p. Ciglerį.

Sunkesnis buvo, ypač pradžioje, teisėtumo saugojimas ir jo principų gynimas sąryšy su administracijos ir karinės vyresnybės organų savotiška įstatymų interpretacija ir visišku neatsižvelgimu į pilietinių teisių garantijas. Tuo reikalu ne kartą teko davinėti administracijai nurodymų apie kratų ir suėmimų darymus, suimtųjų laikymą, kvotų tvarką, įrodomųjų daiktų saugojimą, raginimų įteikimą... Ir vis delto kalėjime visumet būdavo suimtųjų, laikomų ilgiau kaip 48 valandas be tam tikro nutarimo ir ilgiau kaip dvi savaiti be T. Teisėjo (kaipo Valstybės Gynėjo) žinios, ir del tokio neteisėto laikymo teko kovoti su milicija, komendantūra ir žvalgyba.

Šis neteisėtumas ne iš karto pasisekė likviduoti del to laiko administracijos organų mažo išsilavinimo, del drausmingumo ir atsakomingumo stokos, taip pat del karo sąlygų įprasto visiems asmens teisių negerbimo, kuo nusidėjęs yra gal ne vienas to laiko teisingumo srities darbuotojas.

Sunku buvo su okupantais, kurie mėgindavo neretai kištis ir į teismo organų kompetenciją, išleisdami kalinius (pav. bolševikų įsakymas išleisti iš kalėjimo keletą tardomųjų kriminalinių kalinių, laikomų neva kaip komunistų), arba suimdami piliečius del nusikaltimų, teismingų civiliniam teismui (pav. bermontininkai suėmė Šiaulių-Biržų siaur. geležinkelio ruožo viršininką ir konduktorių, kaltindami komunizmu) ir pan. Tačiau del minėtų įvykių įteikti raštu tam tikri pareiškimai Darbin. Tarybai ir 2-jo Savan. Vok. Korpuso (bermont.) štabui, sąryšy su savivaldybių akcija, šiek tiek vis delto padėdavo teismo prestyžui ir jo darbuotės sąlygoms palaikyti.

Progos teisiniam konfliktui su kitomis žinybomis duodavo dar jų privalomieji įsakymai, kuriais, nesilaikant įstatymų arba per plačiai juos aiškinant, buvo siaurinama teismo jurisdikcija: pav., Šiaulių apskr. viršininkas 1920 m. buvo pradėjęs administraciniu būdu bausti žmones del nusižengimų, numatytų B. St. 262, 138, 139 ir k., ir del slapto degtinės varymo bei pardavinėjimo, taip pat ir Šiaulių srit. karo komendantas—del tos pačios degtinės, abu prasilenkdami tiek su Teismų Sutv. Įst. 27 str., (kuriam siaurinti dar nebuvo duota progos nei išimties įstatymais), tiek ir su fisko interesu, palikdami neišspręstą ir neišreikalautą priklausantį Mokesnių Dep-tui akčyžės ir patento mokesnį.

Apie to laiko ramias darbo sąlygas kalbėti netenka. Įvairių netikėtų rūpesčių duodavo kiekviena diena. Ypač sunkia našta slėgė kalėjimo priežiūra. Čia reikia pažymėti, kad neišvengiamoji katastrofa, kuri grėsė kalėjimui del lėšų stokos, buvo pašalinta tik dėka vietos savivaldybių, kurios čia, greit ir sveikais pagrindais susitvarkiusios ir ilgoką laiką centro valdžios funkcijas faktinai eidamos, yra parėmusios ne vieną jos įstaigą. Patį sunkųjį „badmečio" laikotarpį pasiėmusios viso Šiaulių kalėjimo su 600—

700 kalinių ir arešto namų aprovizaciją ir jo tarnautojų personalo išlaikymą, jos tas pareigas ėjo apie pusę metų, kolei Teis. Min-ja nepriėmė kalėjimo savo žinion.

Sunki buvo ir pati kalėjimo apsauga, ypač kalinių draus-mės palaikymas neramiųjų laikų atmosferoje, kada kalėjimui pavojus grėsė visą laiką ne tik iš vidaus, bet ir iš oro; pavojui atremti reikėdavo ir ginklai vartoti (turėta tuomet ir savo kulkosvaidžių). Tų visų pavojų išvengta ačiū energingam ir drąsiam buv. kalėjimo viršininkui p. Kumpiui (buv. rusų, o dabar liet. karininkui), apskr. Valdybos paskirtam vietoje nevykusio pirmojo Teis. Min-jos skirto p. Duobos. Primintinas čia 1919 m. IX 5 d. epizodas, kada vok. bermontininkai, iš pasalų užpuolę ginkluota jėga kalėjimą ir iškraustę iš kelių korpusų 143 kalinius, užėmė tuos korpusus savo kaliniams-kareiviams; mūsų kaliniai del vietos stokos teko laikyti koridoriuose ir net kieme, ir per trumpą laiką tie vokiečių kaliniai spėjo sunaikinti visų kamerų įrengimą, išdaužyti langus, aplaužyti geležis, demoralizuodami kartu visą kalėjimą. Be to, čia ilgą laiką siautė užkrečiamosios ligos, kurios tų dienų sąlygomis nelengva buvo išnaikinti.

Nejauki aplinkuma buvo ir teismo darbui. Nuolatinis kameros kilnojimas (pirmoji kamera buvo pačiame kalėjime), jos buto nepatogumai ir menkas apsaugojimas sunkino darbą, ypač kada kurį laiką šalia už plonos sienos buvo artileristų „Einkvartierungas", kurie teismo posėdžių metu mėgdavo daryti „katzen koncertus", kulkosvaidžių ir kitų ginklų pratimus, o vieną kartą net rasta išplėšta įrodomųjų daiktų spinta, iš kurios žuvo daugiausia praktiškos vertės įsilaužimo įrankių.

Tais laikais būdavo daug plėšimų su nužudymais, ir reikėdavo vykti į vietą su gydytoju (kartą vienoje troboje buvo rasta net visos šeimos 5 žmonių lavonai).

Kalėjimo priežiūros pareiga ir tardymo reikalai versdavo dažnai lankyti kalėjimą ir jo kameras, siaučiant ten šiltinėms ir kitoms užkrečiamosioms ligoms.

Pažvelgus dabar po 10 metų darbo atgal į pirmųjų teismo darbuotojų išvagotus dirvonus ir sugretinus jų pasiryžimo ir gyvos iniciatyvos dvasią su šių dienų teisminininkų neretai pastebiama apatija ir senojo biurokratizmo nuotaika, darosi lyg gaila— žinoma, ne praeities „erškėčių kelio", bet to idealizmo ir kurybinio pasiryžimo, kuriuo mūsų teisingumo pionieriai buvo persiėmę.

Tegu šių 10 metų darbo sukaktuvių prisiminimai gyviau sužadina ypač mūsų teisminininkų-administratorių kurybines ir organizacines potencijas ir būtiną jų aukštam pašaukimui atsakomumo jausmą, o visiems kitiems teisininkams, tiek eiliniams darbuotojams, tiek mūsų teisės kūrėjams tegu primena jų kilnią pareigą purinti sunkiai išplėštieji dirvonai, gilinant ir tobulinant

mūsų teisingumo darbą, kaip reikalauja šių dienų gyvenimo sąlygos, kad galėtume žengti kartu su to gyvenimo pažanga, nepasilikdami senose sustingusiose formose*).

P. Bugailiškis.

---

*) Paduodu čia keletą pavyzdžių iš mūsų pirmųjų dienų teismo įstaigų terminologijos, kurių man suteikė teismo narys p. Markevičius.

1) „Išžiūrėjęs bylą . . . . prikalbėjau: prispirti sumokėti štrafą užrakintos vietos naudai".

(Vertimas rusiškojo: „приговорилъ: подвергнуть штрафу въ пользу мѣстъ заключенія").

2) „Nutarė: saiką perkirtimo nusilinkimo tardymo ir teismo skirti policijos priežiūrą" (milicijos).

(Vertimas rusiškojo: „мѣрою пресѣченія способовъ уклоняться отъ слѣдствія и суда назначить надзоръ полиціи").

3) „Paskambamasis stulpas" (позвоночный столбъ). P.B.

Recenzijos ir bibliografija.

Tarptautinės teisės principai naujosios kritikos šviesoje. *(Nicolas Politis Les Nouvelles Tendances du droit international Paris 1927).*

Didysis karas ir susiję su juo įvykiai teisės mokslo srityje iškėlė visą eilę klausimų, kuriuos sprendžiant tenka kritikuoti iki šiol vyravusios sąvokos ir pažiūros.

Tarptautinės teisės mokslo srityje tas „vertybių perjvertinimo" procesas yra itin ryškus. Nėra kitos teisės šakos, kurios nuostatai taip dažnai susidurtų su realaus gyvenimo įvykiais. Nėra kitos teisės šakos, kuriai ta kolizija taip brangiai kaštuotų, nes del nuolatinio prieštaravimo tarp tarptautinės teisės reikalavimų ir gyvenimo įvykių yra statomas klausimas: ar, apskritai, yra tarptautinė teisė?

Tačiau, jeigu Didysis karas ir davė skeptikams pagrindo abejoti pačiu tarptautinės teisės buvimu, tai valstybių pokarinio bendravimo formos suteikė medžiagos nušviesti tiems klausimams, kurie atsirado del nesuderinimo tarptautinės teisės dėsnių su realaus gyvenimo santykiais.

Tarptautinės teisės srityje kalbama apie pagrindinę kritiką iki šiol vyravusių koncepcijų; kalbama apie naujas tarptautinės teisės tendencijas.

Tarptautinės teisės šaltinis yra valstybių sutartys, kaip laisvos valios išreiškimas. Iš to darydavo išvadą, kad tarptautinio bendravimo organizacija nėra toks veiksnys, kuris būtų aukštesnis už suvereninę kiekvienos atskiros valstybės valią. Tarptautinė teisė neigdavo antvalstybinio organo buvimą.

Kokios gi buvo tradicinio tarptautinės teisės mokslo pagrindinės sąvokos?

Tarptautinės teisės moksliškoje konstrukcijoje vyravo suvereniteto sąvoka. Suverenitetas tarptautinėje teisėje buvo suprantamas, kaip valstybės absoliutinė ir nekontroliuojamoji teisė savo nuožiūra reglamentuoti savo išorinius santykius ir vidaus dalykus. Kadangi suvereniteto sąvoka ir pareiga tarptautiniuose santykiuose pildyti tam tikras taisykles viena antrai prieštarauja, tai teorija derindavo jas tokiu būdu: valstybės savo išorinuose

santykiuose vadovaujasi tam tikrais joms privalomais dėsniais, bet tie dėsniai jų yra laisvai priimti. Laisva valstybių valia daro sutartį, tą valia gali ją ir panaikinti.

Nekalbant apie tai, kad tokia konstrukcija kelia klausimą, kas nustatė pačių sutarčių privalomumo principą (juk tiktai to principo šviesoje kiekviena sutartis riša ją sudariusias valstybes), dabartinio gyvenimo įvykiai yra sunkiai suderinami su suvereniteto dogma. Suverenitetas, tarp kitko, turi pasireikšti: 1) neapibrėžta laisve daryti su kitomis valstybėmis sutartis bet kokio turinio ir 2) karo bei taikos teise. Tuo tarpu abi tos funkcijos, kuriomis pasireiškia suverenitetas, dabar yra labai aprėžtos. Tautų Sąjunga valstybėms, įeinančioms į jos sudėtį, nustato šioje srityje privalomas taisykles. Tautų Sąjungos nariai negali sudaryti sutarčių, nesuderinamų su principais, išdėstytais Tautų Sąjungos pakte. Sudaromos sutartys turi būt registruojamos Tautų Sąjungos sekretorijate, kas užkerta kelią slaptoms sutartims. Tautų Sąjunga aprėžia savo narių karo teisę, versdama juos priimti Tautų Sąjungos tarpininkavimą ir drausdama karą su tokia valstybe, kuri bus pasidavus trečiųjų teismo sprendimui. Tokiu būdu suvereniteto sąvoka jau nebegali būti palaikoma šių laikų tarptautinės teisės moksle.

Sąryšyje su suvereniteto sąvoka, reikalauja naujo įvertinimo valstybių lygybės principas, nesikišimo principas ir t.t. Del visa to tarptautinė teisė tampa labai įdomi.

Mūsų valstybei tarptautinės teisės klausimai yra itin svarbūs. Tiktai teisingumo ir teisėtumo atmosferoje mes tegalime kvėpuoti. Todel kiekvienas tų principų pasireiškimas tarptautinės teisės literatūroje mums yra labai sveikintinas. Šiuo atžvilgiu pasirodžiusi 1927 m. Nicolas Politis knyga „Les Nouvelles Tendances du droit international" turėtų sudominti mūsų teisininkus. Knygą sudaro paskaitos, autoriaus laikytos Kolumbijos universitete Niujorke.

Politis randa, kad dabartinis momentas pergyventų įvykių atžvilgiu yra panašu į XVII šimtmečio pradžią, kada didžiausi istorijos įvykiai (trisdešimties metų karas) iškėlė naują tarptautinės teisės koncepciją, kuri buvo suformuluota Hugo Grotiaus. Dabartinio tarptautinio gyvenimo santykiai negali būti apimti senomis formulomis. Turi būti ieškoma nauja tarptautinės teisės moksliška konstrukcija. Minėtas Politis'o veikalas ir duoda tą naują konstrukciją.

Senomis pažiūromis, kaip jau buvo minėta, valstybių suvereniteto sąvoka niekam nekeldavo abejojimo. Išoriniuose santykiuose suvereninė valstybė laisvai sudaromomis sutartimis pati savo suverenitetą aprėžia (autolimitatio). Bet tasai suverenitetas lieka neliečiamas vidaus santykių tvarkyme. Valstybės vidaus gyvenime jos suvereninė valia jokių ribų nežino. Valstybė leidžia normas, reglamentuojančias jos organų veikimą; įstatymai yra privalomi ir valdžiai savo santykiuose su piliečiais. Tačiau pati

valstybės teisė leisti šiokius ar tokius įstatymus, šiokiu ar tokiu būdu tvarkyti vidaus santykius, niekuo ir niekieno neaprėžta. Tarptautinės teisės nesikišimas į valstybės vidaus gyvenimą buvo visų pripažinta kaip teisės dogma ir veikimo dėsnis. Tat buvo suvereniteto aksiomos išvada. Tačiau tų naminių reikalų sritis, kurioje vienintelis nekontroliuojamas viešpats buvo valstybė, vis siaurinama. Jau ir prieš Didįjį karą buvo atsitikimų, kad valstybės teisei tvarkyti šalies vidaus gyvenimą savo nuožiūra buvo statomos tam tikros ribos. Berlyno kongresas nustatė tam tikras direktyvas Balkanų valstybėlių vidaus politikai, apsaugodamas jų piliečių tikybines ir tautines teises. O ką bekalbėti dabar, kai tarptautinės teisės nuostatai didžiai prieštarauja suvereniteto dogmai. Tautinių mažumų teisė kreiptis į Tautų Sąjungą su skundais prieš savo valstybės valdžią; ryšiai, kurie tokiu būdu nustatomi tarp piliečių ir tarptautinio bendravimo organo, aplenkiant valstybės valdžią, nėra suderinami su suvereniteto sąvoka. Taip pat nesuderinamos su suvereniteto sąvoka tos pareigos, kurias Tautų Sąjungos nuostatai uždeda savo nariams taikos ir karo atžvilgiu. Buvusia iki šiol koncepcija, ištikus karui, valstybės, tame kare nedalyvaujančios, gali savo nuožiūra įstoti į tą karą arba likti neitralios. Tautų Sąjungos paktas nustato priešingą principą: karas, net tarp valstybių, nepriklausančių Tautos Sąjungai, yra visų jos narių dalykas. Iš to eina tam tikros pareigos padėti tai šaliai, kurios teisės užpuolimu buvo įžeistos. Tat irgi prieštarauja valstybės suvereniteto sąvokai. Ta sąvoka, pasak Politis'o, ne tik nepadedanti realaus gyvenimo santykiams paaiškinti, bet dar temdanti mokslišką tarptautinės teisės konstrukciją. Todel suvereniteto sąvoka turinti būt visiškai atmesta.

Tokia yra pirmoji transformacija, kurią tarptautinė teisė gauna Politis'o dėstyme. Ji nulemia ir kitus pakeitimus, prie kurių mes dabar pereisim.

Kitas tradicinio tarptautinės teisės mokslo pagrindinis dėsnis buvo valstybių lygybė. Ta lygybė pasireikšdavo tuo, kad tarptautiniuose kongresuose visos valstybės turėdavo vienodą balsą ir visi nutarimai turėjo būti priimami visų vienu balsu. Kaip suvereniteto taip ir lygybės principas gyvenime net ir prieš karą nebuvo išlaikytas. Toks lygybės principo įžeidimas buvo suteikiamų įvairių valstybių atstovams rangų skirtumas (ambasadoriai, ministeriai plenipotentai ir ypatingi atstovai). Dabartinėje tarptautinėje teisėje apie valstybių lygybę jau nebegali būti kalbos. Nuolatiniuose Tarptautinio Teismo Rūmuose iš 15 vietų penkios suteikiamos didžiosioms valstybėms, dešimt vietų skirstomos tarp kitų valstybių, kurių yra 50. Tautų Sąjungos Taryboje keturios nuolatinės vietos priklauso didžiosioms valstybėms, o devynios vietos rinkimų keliu paskirstomos tarp visų kitų valstybių, įeinančių į Tautų Sąjungą. Kai del sprendimo vienu balsu, tai Tautų Sąjungos statutas daugely atvejų pasitenkina daugumos principu. Lygybės ir vieno balso principas atmetamas del to,

kad jis veda į anarchiją. Liberum veto nesuderinamas su organizacijos reikalais, o tarptautiniame bendravime kaip tik organizacijos tikslas turi būti siekiamas.

Trečioji tradicinio tarptautinio teisės mokslo dogma, kurią Politis irgi griauna, yra tokia. Tarptautinio bendravimo, tarptautinės teisės subjektai esą tik valstybės. Atskiro žmogaus—individo—tarptautinės teisės dirvoje nėsą. Jam tarptautinė teisė nesuteikianti jokių teisių ir neuždedanti jokių pareigų. Žinoma, gali būti ryšiai ir tarp atskiro žmogaus ir svetimos valstybės, bet jie ne betarpiški, o yra reglamentuojami tos valstybės įstatymais, kurios pilietis yra tas individas. Tarptautinės teisės dėsniai, kad paliestų individą, turi virsti valstybės įstatymais.

Politis ir šį principą kritikuoja, turėdamas galvoje realybės davinius. Tarptautinei teisei yra žinomi atsitikimai, kada, del įvairių valstybiu įstatymų kolizijos, žmogus nustoja savo tėvynėje pilietybės, nesuspėjęs jos įsigyti kitoje valstybėje. Atsiranda tokiu būdu kategorija žmonių be pilietybės (apatridai, Heimatslossen). Tie žmonės yra tarptautinės teisės saugojami. Tiesa, galima būtų pasakyti, kad apatridus apsaugoja ne stačiai tarptautinė teisė, bet tos valstybės įstatymai, kurioje jie gyvena. Tačiau, jeigu valstybė leidžia įstatymus, apsaugojančius žmones be pilietybės, tai ji taip daro, tarptautinės teisės normų verčiama.

Dar charakteringesnės yra tos normos, kurios suinteresuotam individui suteikia teisę skųstis Tautų Sąjungai. Tokią teisę turi tautinių mažumų piliečiai. Pagaliau atskiri asmens gali skųsti valstybę mišruose teismuose, įsteigtuose 1919—20 metų taikos sutartimis. Jau prieškarinė tarptautinė teisė žinojo atsitikimų, kada atskiras asmuo galėjo bylinėtis su valstybe tarptautiniuose teismuose. Del paimtų per karą pryzų (kontrabandos jūros kare) suinteresuotas asmuo galėjo apskųsti tarptautiniam teismui (tarptautinio teismo pryzų projektas) tos valstybės teismo sprendimą, kuri buvo paėmus pryzą.

Del aiškumo reikia čia pastebėti štai kas: kalbėdami apie ginčą tarp asmens ir valstybės, mes visai neturime galvoje tų atskiro žmogaus ir fisko civilinių ginčų, kurie įeina į civilinės teisės sritį. Privatinio asmens ginčai su valstybe, kaipo privatinių teisių turėtoja, seniai žinomi ir yra pačios valstybės vidaus teismų praktikos dalykas. Tokie ginčai tarptautinės teisės atžvilgiu nieko įdomaus nesudaro; su tarptautine teise jie net nieko neturi bendra. Mes čia kalbame apie privatinio asmens ginčus su valstybe, kaipo viešųjų teisių turėtoja. Tokie ginčai yra įdomūs tuo, kad juose dalyvauja valstybė, kaipo valstybė, o ne kaipo iždas. Tie atskiro asmens ginčai su svetima valstybe negali būti spręstini suinteresuotos valstybės teismo. Jie spręstini tarptautinio teismo; tad čia ir įdomu, kad tokie ginčai griauna iki šiol vyravusią nuomonę, kad tiktai valstybės esančios tarptautinės teisės subjektai. Tie daviniai rodo, kad ir atskiras žmogus gali būti tarptautinės teisės subjektas.

Kuo gi pagrįsta tokia tarptautinės teisės plėtojimosi tendencija? Kodel mūsų laikais tarptautiniai bendravimo organai gauna antvalstybinio organizmo pobūdį?

Sociologinis gyvenimo stebėjimas rodo, jog visuomeninė sritis, kurioje žmogus gyvena ir veikia, vis plečiasi. Pradžioje ta sritis buvo šeima. Vėliau šeimą pakeičia giminė, paskui bendruomenė, pagaliau valstybė. Tačiau paskutinis to grandinio žiedas dar nėra pasiektas. Valstybės turi tendenciją sudaryti dar platesnį visuomenės susigrupavimą. Dabartinė civilizacija dar nėra pasiekus to galutinio evoliucijos tikslo, tačiau ta tendencija jau yra pasireiškus Tautų Sąjungoje.

Tokia yra, bendrais bruožais, pagrindinė Politis'o knygos mintis. Nekalbant apie įvairių tarptautinės teisės problemų nušvietimą (tarptautinės baudžiamosios teisės, tarptautinės teisės kodifikacijos) Politis'o knyga įdomi tuo, kad veda skaitytoją iš tarptautinės teisės ribų į platesnę socialoginių koncepcijų sritį. Iš tikrųjų, primityvės gyvenimo stadijos charakterizuojamos tuo, kad atskiro žmogaus veikimo sritis, be to, kad ji yra siaura, dar padengia žmogų visai. Visuomenės susigrupavimas, kuriam priklauso žmogus, sudaro ratą, iš kurio to žmogaus santykiai ir siekimai neišeina. Priešistorinė šeima, senovės bendruomenė-valstybė, viduramžių cechas apimdavo žmogų visai. Individo santykį su visuomene grafiškai gali išreikšti du koncentriniu ratu: vienas didesnis visai padengia mažesnį. Dabartinio visuomenės gyvenimo stadijai yra charakteringas kitas atskiro žmogaus santykiavimas su visuomene. Viena savo veikimo puse asmuo priklauso vienai grupei, kitomis savo veikimo pusėmis tas pats asmuo įeina į kitas visuomenės sritis. Paimkime, pavyzdžiui, Rumunijos pilietį—vengrą. Pilietybės atžvilgiu tas žmogus priklauso tam visuomenės susigrupavimui, kuris vadinasi Rumunijos valstybė; kita savo individo puse tas pats žmogus turi su kitu visuomenės susigrupavimu bendrą vengrų tautybę, kurios ribos nesutampa su pirmojo junginio ribomis. Įsivaizduokime dar, kad tas žmogus yra katalikas; taigi, šiąja savo asmens puse jis įeis į trečią visuomenės grupę—katalikų bažnyčią, kuri nėra koncentrinė nė su vienu iš pirmųjų dviejų visuomenės ratų. Pagaliau, tegul tas pats žmogus yra akcinės bendrovės (kurios valdyba yra Vienoje) narys ir dar Paryžiaus Mokslų Akademijos narys - korespondentas. Šit dar dvi visuomenės sritys, kurios irgi nesutampa nė su vienu iš pirmiau nurodytų ratų. Tokiu būdu, jeigu primityvinėse gyvenimo stadijose individo santykis su visuomene gali būti vaizduojamas grafiškai dviejų koncentrinių ratų pavidalu, tai dabar tas vaizdas jau nebeatatinka tikrenybės; greičiau tą santykiavimą galėtų nupiešti kitas vaizdas: liečiamoji linija, kuri turi bendrus taškus su daugeliu apskritimų, bet nė su vienu iš jų visiškai nesutampa.

Bet šiaip ar taip — ar seksi knygos autoriu sociologinių koncepcijų srityje, ar liksi tiktai jo tarptautinės teisės konstrukcijos ribose, — idėjinis knygos turtingumas ir neabejotinas ideališkumas tarptautinių desideria srityje daro Politis'o knygą labai įdomią ir be jokio abejojimo vertą pasiskaityti kiekvienam teisininkui.

D. Gecas.

Teismo kronika.

Kaunas. Vasario 16 dieną Vyr. Tribunolo salėje įvyko iškilmingas visų teismo organų posėdis mūsų valstybės pirmosios dešimties metų sukaktuvėms paminėti. Posėdį, kuriame dalyvavo arti šimto žmonių, atidarė Vyr. Tribunolo Pirmininkas trumpa kalba, primindamas visų pirma pasiruošiamąjį valstybės laikotarpį—pirmuosius tautinės dvasios pionierius: „Aušros" ir „Varpo" gadynę; toliau, pažymėjęs pirmąjį nepriklausomybės spindulėlį, perskaitė dviejų šimtų žmonių konferencijos priimtą Vilniuje 1917 m. rugsėjo mėn. rezoliuciją, kuriai įgyvendinti buvo išrinkta Tautos Taryba iš 20 žmonių; šita Taryba ir yra paskelbusi Vilniuje 1918 m. Vasario 16 dienos mūsų Nepriklausomybės Aktą, kurį Pirmininkas ir perskaitė. Atsimindamas praeities darbus ir tuos asmenis, kurie juos yra nudirbę, o dabar jų gyvų nebėr, o ne vienas yra ir savo galvą padėjęs karo lauke, susirinkimas išreiškė savo dėkingumą ir pagarbą visiems mirusiems veikėjams atsistojimu. Po to Pirmininkas perskaitė Respublikos Prezidento atsišaukimą į Tautą, kurį išklausęs susirinkimas sugiedojo tautos himną. Iškilmingas posėdis pasibaigė paminėjimu mūsų sostinės Vilniaus su visu okupuotu kraštu: visiems ten ir kitur gyvenantiems ir mūsų valstybei ištikimiems lietuviams pagerbti susirinkimas šaukė: valio!

Po posėdžio visi jo dalyviai toj pačioj salėje nusifotografavo.

Konkursas teisių mokslo darbams.

Lietuvos Teisininkų Draugija skelbia mokslo darbams, žemiau nurodytomis temomis, konkursą, kurio sąlygos yra tokios: a) veikalas turi būti ne mažesnis kaip trijų spausdintų lankų (48 pusl. „Teisės" formato); b) už tinkamus geriausius veikalus skiriama po 1500 litų premijos; tokių premijų gali būti ne daugiau kaip 7; konkurso jury gali skirti arba visą premiją arba tik kurią jos dalį; c) veikalai, išdėstyti lietuvių kalba ir parašyti rašomąja mašinėle, turi būt pristatyti L. Teisininkų Draugijos Valdybai (Kaunas, Laisvės Al., 63, Vyr. Tribunolas) ne vėliau kaip 1929 metų kovo 31 dieną. Veikalas su pažymėtu autoriaus devyzu turi būti įdėtas į užlipintą voką su pažymėtu ant jo tuo pačiu devyzu; drauge su veikalu į tą patį voką reikia įdėti dar kitas užlipintas vokelis su autoriaus pavarde ir adresu; d) konkurso jury—ne mažiau kaip iš trijų asmenų — renka kiekvienai

temai skyrium T. Draugijos Valdyba; e) nutarimą del pristatytų veikalų konkurso jury turi padaryti ligi 1929 m. gegužės 15 dienos; f) ligi 1929 metų birželio 15 dienos T. Draugijos Valdyba turi pareikšti, ar ji apsiima spausdinti kurį premijuotą veikalą ar ne; Valdybai apsiėmus spausdinti, autoriai gauna atlyginimą normomis, Ministerių Kabineto nustatytomis valdžios spausdiniams.

Konkurso temos šios: 1) Parlamentarizmas ir valdžios funkcijų suskirstymas; 2) Teismas, kaip valstybės valdžios funkcija ir organai; 3) Napoleono Kodeksas ir jo istorija svetur ir Lietuvoj; 4) Valstiečių žemės teisė Suvalkų krašte; 5) Valstiečių žemės teisė Aukštaičiuose ir Žemaičiuose; 6) Lietuvos valstiečių papročiai teisės srity; 7) Servitutai Lietuvoj; 8) Ipoteka; 9) Motinystės teisių apsaugojimas Lietuvoj ir svetur; 10) Globa plačiąja prasme; 11) Vekselių teisės reforma; 12) Čekiai ekonominiam gyvenime; 13) Lietuvos jūrių teisė; 14) Nusikaltimo veiksniai (faktoriai) Lietuvoj; 15) Kova su nusikalstamaisiais darbais Lietuvoj; (16) Kalėjimai Lietuvoj (apskritai laisvės atėmimas, kaip priemonė valstybės kovos su nusikaltėliais); (17) Lygtinis (arba sąlyginis) nuteisimas.

Jei kurioj temoj liečiamas dalykas turi mūsų valstybei praktiškos reikšmės arba, kitaip sakant, turi būt tinkamai sureguliuotas įstatymuos, tai toks dalykas turi būt plačiau nušviestas ir išdėstytas kaip tik de lege ferenda.

Teisininkų Draugijos Valdyba.

Iš Teisininkų draugijos 1927 m. apyskaitos.

Kasa. *Pajamos*:

iš 1926 metų liko	12,687.77
Narių mokesnio	520.—
Už parduotus spausdinius	4,401.69
Iš T. Ministerijos pašalpa spausdiniams.	5,500.—
„ „ teisės leidiniams ir konkursui skelbti . .	20,000.—
Einamosios sąskaitos %%%	665.07
Viso .	43,774,53

Išlaidos:

„Teisės“ ir kalendoriaus spausdinimas.	5,789.—
„Teisės“ redakcija, honorarai, kalbos taisymas, korektūra	3.109,06
Premija už konkursinį veikalą . . .	2,500.—
„Teisės“ administracija ir smulkios išlaidos	244.—
Viso .	11,642.06

1928 m. sausio 1 d. kasoje liko 32,132 litai 47 ct., kurie padėti Koperacijos Banke (ein. sąsk. Nr. 344).

Atsišaukimas į teisininkus.

A.) Šįmet gruodžio mėn. sukanka dešimt metų nuo mūsų teismų įsteigimo. Šioms sukaktuvėms paminėti Teisininkų Draugijos Valdyba yra sumaniusi išleisti knygą, kurioje bus atvaizduota visa, kas buvo daroma ir padaryta teisingumo srityje per tą dešimtmetį. Tame leidiny manoma taip pat įdėti teismo darbuotojų atsiminimų iš 1918—1920 m.; taigi šiuo ir kreipiamasi į tuos darbuotojus, kad suteiktų Valdybai ne vėliau kaip spalių 1 dieną savo atsiminimų iš nurodyto laikotarpio (ne vėlesnio).

B.) Antras dalykas liečia temas spausdintiniams „Teisėje“ straipsniams. Redakcija pageidauja straipsnių šiomis temomis: 1) Mokesnių sistemų istorija Lietuvoj XVI—XX šimtm.; 2) Bausmių sistema Lietuvoj; 3) Civilinio proceso trūkumai; 4) Apie suprastinimą ir sutrumpinimą civilinių bylų sprendimo tvarkos; 5) Bendrųjų Civilinio proceso dėsnių peržiūrėjimo klausimas; 6) Bendrų civilinių ir prekybinių įstatymų kolizija; 7) Prekybinių ir civil. įstatymų suvienodinimo klausimas; 8) Prekybos proceso pritaikymas prekybinėms byloms; 9) Ar Lietuvoj reikalingi komercijos teismai; 10) Naminiai aktai ir jų reikšmė procese; 11) Kraujo ekspertyza kūdikio kilmės klausimu; 12) Vekselių teisės reforma; 13) Važiuotės teisė sąryšy su automobilizmo plitimu Lietuvoj; 14) Bankroto teisės reformos reikalingumas; 15) Kodel mes bijome civilinės metrikacijos; 16) Teisės populiarizacija ir jos būdai; 17) Idealinis teisėjas.

Vyriausiojo Tribunolo praktika.

I.

Civ. įst. (X t. I d.).

567 str. Užpardavimo (arba ir pardavimo) aktas savaime nenutraukia valdymo pasenėjimo, kadangi pardavikas gali tokį aktą padaryti, faktinai nevaldydamas perleidžiamąjį turtą.

(*V. Trib. 1928 I/II—26/2 d. sprend. Jancevičių byloje*)*).

1066[1 2] str. Dvejų metų laikas ginčams del testamento patvirtinimo skaitomas nuo dienos, kada buvo paskelbtas teismo nutarimas, kuriuo prašymas testamentą patvirtinti buvo atmestas, o jei tokio nutarimo nebuvo, tai nuo dienos, kada kliūtis kreiptis į teismą bus išnykus, bet abiem atsitikimais ne vėliau kaip per 10 metų nuo testatoriaus mirties.

(*V. Trib. 1927—XI—17 d. Žem. Vysk. Kur. byloje su Grigaliūnu*).

1705 str. Nuomos sutartis teduoda nuomininkui teisę reikalauti, kad nuomotojas perduotų jam išnuomotąjį turtą, bet nuomininkas neturi daiktinės teisės išnuomuotam turtui ir todel jis negali atimti to turto iš trečiojo asmens valdymo.

(*Vyr. Trib. 1928—II—28 d. sprend. Stasiūno byloje su Egertu*).

II.

Servitutams ir bendroms ganykloms likv. įst.

6 str. Likviduojant bendrąsias kaimų ganyklas, nedaroma skirtumo tarp kaimo, kurs yra gavęs iš dvaro skirtinę žemę, ir kaimo, kurs yra įsikūręs ant nusipirktos likusios to paties dvaro žemės, ir todel čia reikia taikyti 6-jo straipsnio p. *d.*

(*V. Trib. 1928—III—15 d. sprend. Nausodžių k. byloje*).

---

*) Buv. rusų Senatas kitaip žiūrėjo—1906 m. Nr. 42. *Red.*

III.

Žemės Tvark. įst.

64 str. Šio straipsnio žodžiai „nutarimą šalims pranešus" reiškia tą patį, ką ir Civ.Pr. 139 str. žodžiai „teisėjas skelbia sprendimą šalims", ir todel laikas kasac. skundui paduoti skaitomas nuo dienos, kada buvo paskelbtas Žemės Tvark. Komisijos nutarimas, o ne nuo to nutarimo nuorašo įteikimo dienos.

(*V. Trib. 1928—I—26d. sprend. Šuazel de Guffie byloje*).

IV.

Civ. Proc. įst.

810 str. Panaikinus sprendimą kasac. tvarka, apeliacinis teismas, spręsdamas bylą iš naujo, varo darbą nuo to veiksmo, del kurio sprendimas buvo panaikintas, ir todel šalis, kuri pirma nebuvo kėlusi klausimo apie apel. skundo pavėlavimą, dabar, sprendžiant bylą antrą kartą, jau nebegali to klausimo kelti.

(*V. Trib. 1928—II—22 d. sprend. Pavlovų byloje*).

1222[1] str. Šitas straipsnis gali būt taikomas ir vykdant T. Teisėjo įsakymą, padarytą Civ. Pr. 161[8] str. tvarka.

(*V. Trib. 1928—IV—19 d. sprend. Liet. Banko byloje su M. Levu*).

V.

Amnestijos įstatymas (š.m. gegužės 14 d.).

1) Amn. įst. § 2 punk. 1 c. numato visus veikiančius Lietuvoje akcizo įstatymus.

2) Žinios apie nusmerktus asmenis, kuriems yra taikomas š.m. amn. įst., teikiamos, tik jei teismo sprendimas yra įsiteisėjęs.

3) Š.m. Amn. netaikoma: a) baudoms, dedamoms už nusižengimus prieš žyminio mok. įst.; b) administratyvinėms baudoms, uždėtoms mokesčių ėmimo organų.

4) Š.m. Amn. įstatymu atleidžiami nuo pabaudos asmens, kurie yra nubausti administr. būdu už nepildymą apskričių ir apskričių teisėmis miestų tarybų išleistų privalomųjų įsakymų.

(*V. Trib. Bendr. susir. 1928—VI—8 d. nutarimas*).

VI.

Klausimai, iškelti T.Ministerio orderiais, einant T.Sutv. įst. 259[1] str., ir Vyr.Trib. išspręsti:

1) Ar priklauso T.Teisėjams bylos, iškeltos naujokams, kurie esti priimti į tikrąją karo tarnybą, už nestojimą savo laiku karinės prievolės atlikti?—*Atsakymas neigiamas.* (1928—III—2 d.).

2) Ar turi būt imamas žym. mok. už įgaliojimą, duotą žodžiu teismo posėdy?—*Atsakymas neigiamas.* (1928—III—16).

3) Ar T.Teisėjas sau priklausančiose bylose gali pats saikinti liudytojus?—*Atsakymas teigiamas.* (1928—III—16).

4) Ar valsčiaus viršaitis turi teisę gauti atlyginimą už T. Teisėjų sprendimų vykdymą?—*Atsak. teigiamas.* (1928—III—23).

5) Ar turi būt siunčiami T.Teisėjams, einant B. Pr. 52[1] str., miškų kirtimo protokolai, kada nėra susekta kaltinamųjų? — *Atsakymas teigiamas.* (1928—V—11).

6) Kokį mokesnį turi imti T.Teisėjai testamentų tvirtinimo bylose?—*Atsakymas*: a) pražymas testamentą patvirtinti apmokamas 2 lit. žym. mok.; b) tvirtinant testamentą imama 15 lit. akto mok.; c) testamentas apmokamas 5 lit. žym.mok.; d) teismo nutarimų apie testamento patvirtinimą nuorašai apmokami 5 lit. žym. mok. (1928—V—18).

7) Kaip turi būti atlyginami dienpinigiais teisėjai ir kiti teismo tarnautojai už kelionę tarnybos reikalais ir kaip reikia suprasti įstatymas valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti? — *Atsakymas*: 1) asmens, nurodyti Teis. sutv. ist. 244 str. ir Civ.Pr. 858 str., o taip pat T. Teisėjai ir Tardytojai, kada jie turi išvažiuoti atsitikimais, numatytais aukščiau nurodytuose straipsniuose, gauna dienpinigius, neatsižvelgiant į jų kelionės tolumą, už laiką, tikrai išbūtą kelionėje, skaitant dienpinigius už visą parą, jei kelionė truko ne mažiau kaip šešias valandas, ir pusę dienpinigių, jei kelionėje išbūta mažiau kaip šešias valandas. 2) Įstatymas valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti reikia suprasti šitaip: a) važiuojantiems geležinkeliais tarnautojams, turintiems teisę važinėti I klase, kelionės išlaidos atlyginamos I klasės geležinkelio bilieto kaina, neatsižvelgiant į tai, ar traukiny, kuriuo tarnautojas faktinai važiuoja, yra I kl. vagonas; b) §-o 5 pastaba I numato tiktai tuos atsitikimus, kada traukinyje nėra vagonų III kl.; c) važiuojantiems arkliais, jei tarnautojas neturi teisės naudotis žyginiais arkliais, kelionės išlaidų atlyginama tiek, kiek iš tikrųjų sumokėta už pasisamdytus arklius, jei šioji suma yra didesnė, negu kiek nustatyta atlyginimo normomis už naudojimąsi žyginiais arkliais. Kitais atsitikimais kelionės išlaidos važiuojantiems arkliais atlyginamos nustatytomis žyginiams arkliams normomis (V.Ž. Nr. 227). Kolei Ministerių Kabineto nustatytos atlyginimo normos už naudojimąsi žyginiais arkliais nebus papildytos, tarnautojams, turintiems teisę gauti tris arklius, kelionės išlaidos, važiuojant arkliais, atlyginamos, skaitant po 75 c. už kilometrą; d) prisitaikant prie aukščiau nurodytos tvarkos (p p. *a—c*), atlyginami ir tie tarnautojai, kurie naudojasi savo susisiekimo priemonėmis ar kuriomis kitomis, įstatyme nenumatytomis, priemonėmis (pav. automobiliai). — (1928—N—25).

VII.

Valstybės Konstitucija*).

63 str. *Bylos kėlimo funkcija, numatyta Konstitucijos 63 straipsny, sąryšy su dabar veikiančia valstybės valdžios organizacija, priklauso Respublikos Prezidentui.*

Vyr. Tribunolo Bendrojo Susirinkimo 1928 m. gegužės 11 dienos nutarimas buvusio Finansų Ministerio V. Petrulio byloje.

1924—1927 m. Ypatingai Svarbioms byloms Teismo Tardytojas Vaitonis, gavęs iš Valstybės Gynėjo pasiūlymą padaryti rengiamąjį tardymą del tam tikrų Prekybos Departamento valdininkų veiksmų, tą tardymą padaręs ir 1927. V. 30. nutarimo motyvuose apsvarstęs tardymo išdavas, priėjo išvadą, kad nėsą gauta jokių davinių, kuriais galima būtų traukti baudžiamojon atsakomybėn kuris nors šiaip valdininkas, išskyrus buvusį Prekybos Departamento direktorių Stasį Liutkų, kurio darbuose esą žymių tarnybinio nusižengimo, nenumatyto Baud. Stat. 636 str. 1 d., tačiau tas nusižengimas 1926 m. Amnestijos įst. amnestuojamas; bet užtai tam tikruose buv. Finansų Ministerio Vytauto Petrulio veiksmuose tardymas nustatęs numatytų Baud. Stat. 636 str. 2 ir 3 d., 639 str. 3 d. ir 656 str. 3 d. nusikalstamųjų darbų žymes; priėjęs tokią išvadą ir konstatavęs, kad Lietuvos Valstybės Konstitucijos 63 straipsniu iškelti ministeriui baudžiamąją bylą del jo tarnybos nusikaltimų gali tiktai Seimas, kuris tačiau to nėra padaręs, ir kad todel tardymas del tų buv. Ministerio Petrulio tarnybos nusikaltimų negali būti daromas, nes jam trūksta teisėtos vados, Tardytojas Vaitonis 1927.V.30. nutarė susilaikyti nuo tolimesnio tardymo ir bylą pristatė Kauno Apygardos Teismo Valstybės Gynėjui, nuo kurio byla per Vyriausiojo Tribunolo Valstybės Gynėją pateko Teisingumo Ministeriui; Teisingumo Ministeris nurodė, kad ministerio tarnybiniai nusikalstamieji darbai esą dviejų rūšių, būtent: a) ministerio, kaipo ministerio, ypatingi tarnybos nusikalstamieji darbai (apibūdinti buv. Rusų „Ministerijų Įsteigimo Įst." 206 str., kuris, kaip ir kiti buv. Rusijos įstatymai, neprieštaraujantieji Lietuvos Valstybės Konstitucijai ir Lietuvos valdžios išleistiesiems įstatymams, veikiąs ir turįs galios Lietuvoje), ir b) bendrieji tarnybiniai ministerio, kaipo valstybės tarnautojo nusikalstamieji darbai, kurie neliečia jo ypatingos ministerio tarnybos dėsnių peržengimo, ir kad šioje byloje numatomieji buv. Ministerio Petrulio tarnybiniai nusikalstamieji darbai esą kaip tik antrosios rūšies, tuo tarpu Konstitucijos 63 straipsnis numatąs tiktai pirmosios rūšies tarnybinius mi-

*) Kalbama apie 1922 m. Konstituciją.

nisterio nusikalstamus darbus (jo, kaipo būtent ministerio, tarnybos nusikaltimus), antrosios gi rūšies tarnybiniai ministerio nusikalstamieji darbai neprivalą Seimo intervencijos, o kaltinimą čia, kaip ir del šiaip valdininkų nusikaltimų arba del bendrųjų netarnybinių ministerio nusikaltimų, galįs kelti Valstybės Gynėjas ir Teismo Tardytojas bendrąja tvarka. Todel Teisingumo Ministeris 1928. III. 1 d. raštu perdavė bylą Vyriausiojo Tribunolo Valstybės Gynėjui duoti jai tolimesnę eigą. Gaves bylą su Teisingumo Ministerio raštu, Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėjas perdavė ją Ypatingai Svarbioms byloms Teismo Tardytojui Vaitoniui, kad apsvarstęs visa, kas Teisingumo Ministerio rašte išdėstyta, varytų tardymą toliau. Teismo Tardytojas Vaitonis, rasdamas, kad Konstitucijos 63 str. esąs taikintinas visiems tarnybiniams ministerio nusikaltimams; kad šioje byloje numatomieji buv. ministerio Petrulio nusikaltimai esą kaip tik jo, kaipo ministerio, tarnybos nusikaltimai; kad Seimo nutarimo, padaryto Konstitucijos 63 str. tvarka nėra, tad todel nėsą teisėtų vadų tardymui, o be to rasdamas, kad einant buv. Rusų Valstybės Tarybos Įst. 63 str. 4 p. ir 91 str. ir Baudž. Proc Įst. 1097 str., kurie neprieštaraują Lietuvos Konstitucijai ir jokio Lietuvos valdžios išleisto įstatymo nėsą pakeisti ir todel veikę Lietuvoje, rengiamasis tardymas del ministerio nusikaltimo esąs pavedamas ne Teismo Tardytojui, bet Aukščiausios Valdžios skiriamam Kasacinio Departamento Senatoriui, ir kad tokiu būdu, atsižvelgiant į visa tai, esą rimtų kliūčių Valstybės Gynėjo pasiūlymui vykdyti, — 1928. IV. nutarė išreikalauti iš atatinkamų įstaigų tam tikrų reikalingų bylai dokumentų, padaryti tam tikrus žygius nusikaltimo žymėms apsaugoti ir apie konstatuotas tardymo kliūtis pranešti Valstybės Gynėjui ir laukti jo nurodymų. Į šitą Teismo Tardytojo nutarimą Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėjas vėl raštu pranešė Tardytojui, kad jo, Valstybės Gynėjo, pirmasis raštas esąs paremtas Teisingumo Ministerio raštu, kuriame nurodoma, kad Konstitucijos 63 str. nėsąs šiuo atveju taikintinas, o iš to esanti aiški išvada, kad buv. Finansų Ministeris Petrulis turįs būti patrauktas atsakomybėn bendrąja tvarka, kaip paprastas valdininkas.

Teismo Tardytojas Vaitonis, rasdamas, kad Valstybės Gynėjo pasiūlymas, kaipo, jo nuomone, prieštaraujantis Konstitucijos 63 str. ir todel neteisėtas, jam nėsąs privalomas vykdyti, — 1928. IV. 25. nutarė pristatyti visą susirašinėjimą su savo nutarimais Vyr. Tribunolui, kaipo tam Teismui, kuris einant Konstitucijos 63 str. yra kompetentingas šiai bylai spręsti, ir prašyti Vyr. Tribunolą iššiūrėti ir išspręsti kilusius abejojimus del galimumo įvykdyti Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėjo pasiūlymą.

Iššiūrėjęs iškeltuosius klausimus, Vyr. Tribunolas randa: baudžiamajai ministerių atsakomybei už jų tarnybos nusikaltimus bei už Valstybės išdavimą Konstitucijos 63 straipsnis nustato kitokią procesualinę tvarką — skirtingą nuo bendrosios; tos ypatingos tvarkos yra iš viso du elementai: a) ypatinga bau-

džiamosios bylos kėlimo tvarka ir b) bylos sprendimo pavedimas tam tikram, būtent, Aukščiausiajam Teismui, kuris šiaip tos rūšies bylų, jei jos neliečia ministerio, iš karto pirmąja instancija nesprendžia; šita ypatinga proceso tvarka baudžiamosioms ministerių byloms kelti ir spręsti sudaro išimtį iš bendrųjų nuostatų, tai reiškia, kad visais kitais atžvilgiais, išskyrus tuodu momentu, tajai bylai taikomi bendrieji baudžiamojo proceso nuostatai, nes ši konstitucinė išimtis negali būti praplečiama; ji reiškiasi tiktai tuo, kas įsakmiai Konstitucijoje nustatyta; taigi visos kitos procesinės stadijos, vadinasi, ir rengiamasis tardymas, kuriam Konstitucijos nei 63 nei joks kitas straipsnis jokios išimties nenustato, turi eiti bendrąja baudžiamojo proceso tvarka; todel Teismo Tardytojo Vaitonio nuomonė, jog tose ministerių bylose ir rengiamasis tardymas turįs vykti nepaprasta tvarka, būtent, turįs būti daromas „Aukščiausiosios Valdžios" skiriamo „Kasacinio Departamento Senatoriaus", vadinasi, Lietuvoje — Vyr. Tribunolo Teisėjo, yra klaidinga ir prieštarauja veikiantiems Lietuvoje įstatymams; tie buv. Rusų įstatymai, kuriais Teismo Tardytojas Vaitonis tą savo nuomonę remia, Lietuvoje yra nustoję galios, nes jie tiek Konstitucijai (jos 10, 63 ir 69 str.), tiek Lietuvos paprastiesiems įstatymams (Laik. Liet. T. ir jų darbų Sutv. Įst. 34 str.) kaip tik prieštarauja (Konstitucijos 106 str.); tad šitos kliūties tardymui nėra.

Lieka svarbiausis klausimas — Konstitucijos 63 str. prasmės ir taikytinumo; čia pirmas klausimas, kuris tenka išspręsti yra šis: ar tasai straipsnis numato visus ministerio tarnybinius nusikaltimus, kaip jį interpretuoja Teismo Tardytojas, ar tiktai kuriuos nors ypatingus ministerio tarnybos nusikaltimus, kaip mano Teisingumo Ministeris ir, matyti, Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėjas? Atatinkama Konstitucijos 63 str. vieta taip sako: „Iškelti... kuriam ministeriui baudžiamąją bylą del jo tarnybos nusikaltimų... turi teisės tik Seimas..."; vadinasi čia turima galvoje tos baudžiamosios bylos, kuriose ministeris yra kaltinamas savo tarnybos nusikaltimu; ar galima tai interpretuoti taip, kad tie žodžiai liečia tik kai kuriuos, o ne visus ministerio tarnybos nusikaltimus? Jokio aprėžimo, jokios rezervos, jokio išskyrimo kurių nors tam tikrų „ministerio tarnybos nusikaltimų" šio konstitucinio nuostato tekstas nenustato; bet kuris ministerio padarytas tarnybinis nusikaltimas yra kaip tik ministerio, o ne kurios nors kitos tarnybos, nusikaltimas; kiek kitaip šitas dalykas atrodytų tada, jei ministeris tuo pat metu eitų dvi tarnybas, pav., būdamas ministeriu, būtų ir Universiteto profesorium ir veikliai eitų profesoriaus pareigas; tada tikrai būtų galima sakyti, kad ministeris galės padaryti tarnybinį nusikaltimą, kuris bus ne ministerio, bet profesoriaus tarnybos nusikaltimas; tai būtų tada, jei nusikaltimas būtų padarytas, kaipo profesoriaus, o ne ministerio, tarnyboje; tada Konstitucijos 63 straipsnis iš tikrųjų nebūtų taikomas, nors nusikaltėlis nusikaltimo metu ir būtų ministeriu;

taip pat yra galimas daiktas, kad prieš ministerį gali būti keliama byla del jo anksčiau kitoje tarnyboje padarytų nusikaltimų, kada jis dar buvo ne ministeriu, bet šiaip kuriuo nors valdininku ar tarnautoju; žinoma, tokiais atsitikimais, kada tarnybinis nusikaltimas yra padarytas, kad ir ministerio, bet kitoje tarnyboje, arba ministerio, nusikaltusio, bet dar prieš ministeriavimą, baudžiamoji byla jam turės būti keliama paprastąja proceso tvarka, lygiai taip, kaip visiems valdininkams, ir Konstitucijos 63 str. nebus taikomas; ypatingoji, numatyta Konstitucijos 63 str., tvarka nustatoma ne ministerio asmeniui, bet ministerio tarnybai.

Teisingumo Ministeris savo rašte nurodo į buv. Rusų „Ministerijų įstatymo" 208 str. ir mano, kad Konstitucijos 63 str. turįs būti interpretuojamas sąryšy su to įstatymo nuostatais; šitokia nuomonė yra klaidinga ir neparemta jokiais daviniais; Lietuvos Valstybės Konstitucija organizuoja Lietuvoje demokratinę parlamentinio režimo respubliką; šita konstitucinė santvarka nėra nauja, — jos konstrukcija yra plačiai žinoma ir daugybės valstybių priimta; ji turi savo atskiroms sudėtinėms institucijoms ryškių precedentų ir bendrai tiek doktrinoje tiek praktikoje yra visiškai nusistojusi; atskiri šios konstrukcijos elementai, — tam tikros šios konstitucinės santvarkos institucijos, — turi įvairiose valstybėse savo skirtingų variantų, bet vis delto tie variantai eina iš vieno šaltinio — iš vienos konstitucinės esmės; kad Lietuvos Valstybės Konstitucijos leidėjai, nustatydami jos nuostatus, turėjo atsižiūrėti ir atsižiūrėjo kaip tik į šios konstitucinės santvarkos doktriną ir praktiką — į nusistojusius jos konstrukcijos elementus, į tam tikrų jos institucijų įvairių variantų precedentus, kuriuos jie galėjo ir turėjo rasti tiktai vakaruose — Anglijoje, Prancūzijoje ir visoje eilėje kitų tolimesnių ir artimesnių valstybių, praktikuojančių demokratinę respubliką arba bent parlamentinį režimą, iš dalies net Amerikos Jungtinių Valstybių, nors ten, kad ir yra aiški ir gryna demokratinė respublika, bet jos režimas nėra parlamentinis, bet jau jokiu būdu jie negalėjo atsižiūrėti į Rusiją — nei į jos buvusią nei esamą konstitucinę santvarką, nes ten nebuvo ir nėra nei demokratinės respublikos nei parlamentinio režimo; todel ir buv. Rusijos įstatymai jokios reikšmės šiuo atžvilgiu neturėjo ir neturi.

Tas konstitucinės teisės nuostatas, kuris yra išleistas Lietuvos Valstybės Konstitucijos 63 str., istoriškai yra kilęs iš Anglijos konstitucinės santvarkos, kurioje jis sudarė ir sudaro tam tikros konstitucinės institucijos (vadinamos „impeachment" teismu) elementą; ši institucija reiškiasi tuo, kad Karūnos valdininkai, ir ypač Karūnos ministeriai, už tarnybinius nusikaltimus gali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn žemesniųjų parlamento rūmų (Bendruomenių Rūmų), o teisiami — aukštesniųjų rūmų (Lordų Rūmų); iš Anglijos ši konstitucinė institucija buvo pasiskolinta Š. Amerikos Jungtinių Valstybių, o taip pat perėję ir į Europos kontinentą; tiesa, šioje recepcijoje Europos konti-

tinente ji buvo vietomis pakeista, būtent, ji buvo pakeista ypač šiais atžvilgiais: Europos kontinente ten, kur ji buvo priimta, ji liečia ne visus valdininkus, o tiktai ministerius, o demokratinėse parlamentinio režimo respublikose ji buvo praplėsta ir į Respublikos Prezidentą, be to, vietomis — ypač ten, kur veikia vienerių rūmų parlamentas (Seimas). — parlamentui ar jo žemesniesiems rūmams priklauso tiktai bylos kėlimas (traukimas baudžiamojon atsakomybėn), o pats teisimas priklauso ne parlamentui ar jo aukštesniesiems rūmams, bet arba Aukščiausiajam arba tam tikram Valstybės Teismui; pagaliau, kai kur ji buvo palikta veikti ne visiems, bet tiktai tam tikriems konstitucijoje išvardintiems tų asmenų tarnybiniams ar kitiems ypatingos svarbos nusikalstamiesiems darbams, ypač valstybės išdavimui; tačiau kur šios institucijos veikimas buvo susiaurintas iki tam tikrų nusikaltimų, tai konstitucijoje yra įsakmiai pareiškiama, nes einant bendraisiais tos konstitucinės institucijos nuostatais ji, kiek susiaurinimas nėra konstitucijoje pareikštas, turi būti taikoma kaip tik visiems tarnybiniams ministerių nusikaltimams. Tokiu būdu nei tiesioginis 63 straipsnio teksto raidės analizas nei to nuostato istorinė interpretacija, atsižvelgiant į jo kilimą, nepateisina Teisingumo Ministerio pareikštos nuomonės, jog esą tas nuostatas turįs galvoje tiktai tam tikrus, o ne visus ministerio tarnybos nusikaltimus; šis nuostatas negali būti derinamas su buv. Rusų įstatymais, iš kurių jis nėra išaugęs ir kurie patys tiek tegali veikti, kiek neprieštarauja Lietuvos valdžios išleistajai teisei; vadinasi, Konstitucijos 63 str. liečia visus ministerių tarnybinius nusikaltimus, padarytus ministerių tarnyboje; todel jis liečia ir tuos buv. ministerio Petrulio nusikaltimus, kurie yra numatomi Teismo Tardytojo Vaitonio 1927.V.30. nutarimo motyvuose.

Bet nustačius Konstitucijos 63 str. nuostato tikrąsias ribas, tuojau kyla antras klausimas: ar šis nuostatas veikia, ar esamoje Lietuvos konstitucinėje santvarkoje jis tebeturi galios? Šis klausimas kyla štai del ko: Konstitucijos 63 straipsny yra sujungti du proceso nuostatai: vienas—apie baudžiamosios bylos kėlimą ir antras — apie tos bylos sprendimą; aukščiau nurodytas klausimas kyla kaip tik del pirmojo nuostato, liečiančio bylos kėlimą, vadinasi, kaip tik tą dalyką, kuris čia dabar tenka spręsti. Einant Konstitucijos 63 str., šios rūšies baudžiamųjų bylų kėlimas priklauso Seimui; dalyko svarbumas čia ne tiktai organo pavadinime (Seimas), bet ir toje konkrečioje to organo reikšmėje ir konstitucinėje vietoje, kurią jam 1922 m. Konstitucija skiria jos organizuojamoje Respulikos valdžios organų sistemoje ir pačioje konstitucinėje Respublikos santvarkoje; tas konkretus Seimas, kurį turi galvoje Konstitucijos 63 str., — mes jį pažįstame iš kitų Konstitucijos nuostatų, kurie jį organizuoja—yra pats svarbiausias centrinis ne tiktai įstatymų leidžiamasis, bet ir politinis valdžios organas, pats vyriausias šioje konstitucinėje organų sistemoje, kuris ne tiktai ministerių kabineto likimą nulemia (Konst. 59

str.) savo pasitikėjimu ar nepasitikėjimu, bet ir patį antrąjį savo quasi-paritetinį centro organą — Respublikos Prezidentą — išrenka ir — kad ir kvalifikuota balsų dauguma — bet vis delto savo nuožiūra atstato (Valst. Konst. 41 ir 44 str.), kas sudaro ryškią ir griežtą pavedamos jam Vyriausybės darbų priežiūros (Konst. 28 str.) sankciją; ši galia atstatyti Respublikos Prezidentą naikina tą Vyriausybės su Seimu quasi-paritetą, kuris būtų galima remti Valstybės Konstitucijos 2 straipsniu ir kontrasignacijos institucijos priėmimu (Konst. 55 str.), ir stato teisinės Tautos piliečių-rinkikų visumos renkamąjį Seimą aukščiau už jo renkamąjį Respublikos Prezidentą; Seimo paleidimo galia, kuri priklauso Respublikos Prezidentui, (Valst. Konst. 52 str.), neatsveria to Respublikos Prezidento atstatymo galios, kuri priklauso Seimui, ir jųjų pariteto negrąžina, nes Seimo paleidimas paveda išspręsti Seimo sudėtį Tautai, ir Respublikos Prezidentas jokios galios šiuo atžvilgiu neturi. tuo tarpu Respublikos Prezidento atstatymas paveda naujojo Respublikos Prezidento išrinkimą tam pačiam, jį atstačiusiam, Seimui; kaipo centrinis politinis ir vyriausias šioje konstrukcijoje konstitucinės valdžios organas — Seimas yra organas nuolatinis; iis kad ir sesijomis posėdžiauja, bet vis delto savo pirmininko, kaipo teisinio atstovo, asmeny nuolat būdi ir reikalui esant gali pradėti veikti (Konst. 34 ir 45 str.), o vienos Seimo kadencijos pabaiga sutampa su kitos naujai išrinktojo Seimo kadencijos pradžia (Konst. 26 str.); tiktai Respublikos Prezidentui Seimą paleidus, susidaro Seimo nuolatumo spraga, bet toji vienintelė Konstitucijos numatytoji spraga, kurioje rinkimais turi pasisakyti pati Tauta, yra pačios Konstitucijos tiksliai aprėžta 60 dienų (Konst. 52 str.).

Tad štai kokį Valstybės valdžios organą buvo sukonstruavusi 1922 m. Valstybės Konstitucija ir štai kokiam Seimui ji buvo pavedusi baudžiamųjų bylų kėlimą Respublikos Prezidentui ir Ministeriams už jų tarnybos nusikaltimus ir už Valstybės išdavimą; ir štai Konstitucijos 63 str. taikymo sunkumas šiuo metu savaime kyla del to, kad esamoje, veikiančioje Lietuvos valdžios santvarkoje, sudarytoje 1926.XII.17. ir 1927.IV.12. perversmais, suardžiusiais 1922 m. Valstybės Konstitucijos santvarką, mes to organo, to 1922 m. Konstitucijos Seimo neberandame; tad savaime kyla klausimas, ar gali ir kaip gali veikti nurodytasai 1922 m. Valstybės Konstitucijos nuostatas, o tat verčia Vyriausiąjį Tribunolą iššiūrėti įvykusių Lietuvoje dviejų perversmų konstitucinę reikšmę ir sąryšy su tuo nustatyti kalbamuoju klausimu konstitucinių teisės imperatyvų prasmę.

Pirmasis — 1926.XII.17. — konstitucinis perversmas buvo, tiesa, konstitucinės teisės atžvilgiu tą pačią dieną pusiau likviduotas, bent tąja prasme, kad pilnas visos Vyriausybės sudėties pakeitimas, einant laimėto perversmo išdavomis, buvo formaliai atliktas Valstybės Konstitucijos numatytu būdu ir vyriausieji Valstybės valdžios organai, pasikeitus tiktai Vyriausybės sudėčiai,

liko tie patys, kaip Valstybės Konstitucija juos buvo numačiusi ši naujoji, kilusi iš pirmojo perversmo, valdžia—bent Vyriausybės sudėties atžvilgiu—greta titulo, įgyto iš rašytosios konstitucijos, palaikė ir savo esminį titulą, kaipo teisės titulą, įgytą iš pavykusio perversmo, kaipo konstitucinio fakto; naujoji santvarka buvo pusiau konstitucinė, rašytosios 1922 m. Valstybės Konstitucijos prasme, ir pusiau provizorinė, įvykusio ir pavykusio perversmo prasme; Vyriausybė nebuvo suderinta su Seimu parlamentiniu Ministerių Kabinetu, atatinkančiu Seimo daugumą ir bereiškiančiu tos daugumos politinį nusistatymą; vadinamojo Europos kontinentinio ar prancūziško reprezentacinio parlamentarizmo konstitucinis režimas, kartais vadinamas seimokratiniu režimu arba seimokratija, kuris 1922 m. Konstitucijos buvo organizuotas ir pagrįstas aiškia Seimo politine hegemonija — iš karto to pirmojo perversmo konstitucinėmis išdavomis buvo sutrukdytas; tad jau tame pirmame po 1926. XII. 17. perversmo laikotarpy nuo—1926.XII.16. iki 1927.IV.12.,—nors tada dar Seimas buvo—Respublikos valdžios konstitucinė santvarka turėjo aiškių įvykusio konstitucinio perversmo žymių.

Dar ryškesnės buvo konstitucinės teisės atžvilgiu antrojo 1927.IV.12. perversmo išdavos; ne tiek ryškus išorinėmis įvykdymo aplinkybėmis ir todel mažiau pastebimas—jis savo veikimu ir konstitucinėmis išdavomis yra žymiai ryškesnis ir gilesnis už pirmąjį; iis pagilino ir užbaigė pirmojo, pusiau likviduoto, perversmo darbą ir išplėtė tai, kas anojo buvo padaryta; kilus konfliktui tarp Vyriausybės ir Seimo, Respublikos Prezidento aktu Seimas buvo paleistas; naujų Seimo rinkimų, kurie, einant 1922 metų Konstitucija (52 str.), turėjo įvykti per 60 dienų nuo Seimo paleidimo, nebuvo paskelbta ir Seimas visai liko neišrinktas ir nesušauktas; nuo to laiko politinis visos Respublikos valdžios organas liko viena Vyriausybė, susidedanti iš Respublikos Prezidento ir Ministerių Kabineto.

Šita naujoji konstitucinė tvarka Lietuvoje, pakeitusi dviejų perversmų išdavomis buvusią iki tol konstitucinę santvarką, būtent tą, kuri 1922 m. Valstybės Konstitucijos numatyta ir nustatyta, eina jau antruosius metus; tačiau naujoji Valstybės valdžios organizacija neįgijo visiško pastovumo ir negavo iki šiol jokios įstatyminės kristalizacijos, sudarydama laikiną pereinamąją vad. faktinės valdžios formą, kuri visumet atsiranda, įvykus perversmui ar revoliucijai, arba įsikūrus naujajai valstybei: šitaip žiūri į susidariusią konstitucinę būklę ir pati tais perversmais sudarytoji ir įsigalėjusi Respublikos Vyriausybė; nors ji nepaskelbė iki šiol jokio konstitucinio provizoriumo ir neužfiksavo susidariusios tvarkos nei kaipo galutinės nei kaipo laikinosios, bet vis delto savo viešaisiais politinio pobūdžio pareiškimais aiškiai pabrėžė, kaipo savo siekimą, buvusios konstitucijos reformos arba naujosios konstitucijos paruošimą ir, laikydamasi demokratinės respublikos dėsnių, numatė tos būsimos ruošiamosios konstitucijos

sankcionavimą tautos balsavimu (plebiscitu ar referendumu); iš tikrųjų visose valstybėse, neišskiriant nė tų, kurios tvarkosi nelanksčios rašytosios konstitucijos metodu,—o šis tvarkymosi metodas mūsų gadynės ir civilizacijos valstybėse yra beveik visų priimtas, — greta rašytosios statutinės konstitucinės teisės arba rašytosios konstitucijos ir papildančiųjų ją konstitucinių įpročių bei precedentų, kuriais reiškiasi pastovi tam tikros valstybės teisinė konstrukcija, yra žinoma dar tam tikrų *konstitucinių faktų kategorija*, — faktų, kuriais gimsta naujoji valstybė arba kartais katastrofingai suardoma ir pakeičiama esamoji teisinės valstybės konstrukcija, kai ji del tam tikrų pastoviai ar laikinai susidariusių aplinkybių ir veiksmų neatatinka šalies visuomenėje socialinių jėgų santykiavimo.

Tie konstituciniai faktai, kurie yra žinomi doktrinoje ir valstybių praktikoje ir kurių visiškai pašalinti negalima, nes jie glūdi pačioje suverenumo teritorinio socialinio bendravimo esmėje ir kyla visumet, kai atsiranda patogių sąlygų jiems reikštis, yra iš vienos pusės naujos valstybės įsikūrimas, iš kitos—revoliucija ir perversmas (žinoma, laimėtieji); pasireiškus tiems konstituciniams faktams, buvusi iki tol tam tikroje teritorijoje ar valstybėje teisinė konstitucinė konstrukcija visai arba iš dalies, atsižiūrint į tai, kiek ji jų yra paliesta, nustoja veikusi ir lieka bejėgė, tuo pačiu nustodama savo imperatyvinės galios ir per tai — veikiančios teisės pobūdžio; iš šių konstitucinių faktų, ardančių teisinę konstitucinę konstrukciją, gimsta nauja laikinoji revoliucinių ar perversminių imperatyvinių procedentų teisė ir nauja laikinoji — provizorinė—santvarka. Šitokioje tad konstitucinėje padėty atsidūrė ir Lietuvos respublika, įvykus 1926—1927 m. perversmams; valdžios organai, kilę iš tų konstitucinių faktų, turi laikinosios vyriausybės pobūdžio.

Žinoma, sprendimas to, ar revoliucija arba perversmas pavyks ar nepavyks; ar jie laimės veikusios iki tol konstitucinės konstrukcijos suardymą ir tuo pačiu paveiks ją, kaip aukščiau nurodyta, ar pralaimės — pareina nuo politinės įvairių suinteresuotų socialinių veiksnių kovos išdavų, vadinasi, nuo politinių jėgų; šitos politinės kovos sprendimas nepriklauso Teismui, kurs yra tam tikros valstybės valdžios organas, skiriamas ne politinei, bet veikiančios imperatyvinės teisės apsaugos (teisės imperatyvų sankcijų taikymo) funkcijai, ir pačia savo struktūra yra apolitinis; revoliucijos ir perversmo metu arba jiems įvykus Teismas tegali konstatuoti tas nepaprastos politinės kovos išdavas, kiek jos yra pasireiškusios ir įsigalėjusios teisės srity, ir iš jų turi daryti tinkamas teisines išvadas, taikydamas veikiančius ir turinčius galios teisės imperatyvus; būtų nerimta manyti, kad Teismas galįs sudrausti laimėjusią revoliuciją arba perversmą ir atstatyti suardytą teisinį status quo ante, pasipriešinęs revoliucijos ar perversmo išdavoms, kurių nesugebėjo sulaikyti atatinkamos politinės senosios tvarkos jėgos; tai negali būti pasiekta ir apskritai negali

būti iš Teismo reikalautą ne tiktai del to, kad Teismas nėra politiniam darbui organizuotas ir pritaikytas ir kad jis apskritai politinės jėgos neturi, bet jau ir del to, kad Teismas pats yra valstybės valdžios organas, o valstybės valdžia yra viena ir vieninga; tad be anarchijos pavojaus, valstybinis Teismas negali būti nukreiptas prieš revoliucijos ar perversmo pertvarkytą valstybės valdžią, kurios vieną iš funkcionalinių elementų jisai pats sudaro; jis gali būti, be abejo, sunaudotas valstybės valdžios net ir vyriausių konstitucinių organų darbų teisėtumo kontrolei (administracinis teismas, konstitucinis teismas, kasacinis teismas), bet tiktai tol ir tose ribose, kol ir kuriose šie organai nėra nustoję savo statutinio pobūdžio ir nėra perversmu ar revoliucija pasiėmę faktinės diktatoriškos galios.

Žinoma, konstitucinė tvarka aiškėja, kada, įvykus revoliucijai ar perversmui, naujai susidariusi laikinoji vyriausybė užfiksuoja konstitucinį provizoriumą tam tikrais teisiniais aktais, kurie doktrinoje priprasta vadinti dekretais; kai tokiu konstituciniu dekretu laikinoji vyriausybė bus nustačiusi laikinąją konstituciją arba laikinąsias esamos konstitucijos pataisas, tai veikiančios konstitucinės teisės atžvilgiu abejonės jau kilti negalės; tačiau Lietuvoje susidariusi vyriausybė iki šiol jokio konstitucinio provizoriumo nėra paskelbusi;*) iš to, turint galvoje visa, kas anksčiau pasakyta apie perversmo išdavų veikimą konstitucinės teisės atžvilgiu, tenka padaryti išvada, kad 1922 m. Valstybės Konstitucija ir josios nuostatai, kiek jie nepriešitarauja toms tiesioginėms perversmo išdavoms, betarpiškai pakeitusioms valstybės valdžios organizaciją, iki toks konstitucinis provizoriumas bus paskelbtas, tebeveikia ir savo imperatyvinės galios nėra nustoję; vadinasi, 1922 m. Valstybės Konstitucijos nuostatai turi būti derinami su konstitucinėmis 1926 ir 1927 m. perversmų išdavomis; tad šitaip tenka interpretuoti ir Konstitucijos 63 str. nuostatas, kada kyla klausimas apie baudžiamosios bylos kėlimą buv. ministeriui už jo tarnybos nusikaltimą.

Laikinoje—perversmais susidariusioje — valdžios organizacijoje mes ne tiktai to galingojo beveik „seimokratiško" Seimo, kurį buvo įkūrusi 1922 m. Konstitucija, bet ir apskritai, kad ir silpnesnio, iš tos slėgiančios kitus valdžios organus hegemonijos nustumto Seimo — visai nerandame; tuo tarpu, kaip jau buvo pasakyta, Konstitucijos 63 straipsnis, pavesdamas Seimui kelti tas bylas, turėjo galvoj kaip tik tokį galingą jos įkurtąjį ryškios hegemonijos Seimą; jo ne tiktai nėra esamojoje valdžios konstrukcijoje, bet ir iš viso nežinia, ar tas Seimas, kuris kaip galima manyti, bus įsteigtas ar tai konstituciniame provizoriume ar būsimoje nuolatinėje Respublikos konstitucijoje, bus taip pat ar gal kiek kitaip sukonstruotas tiek savo sudėtim tiek savo ga-

*) Dabar, kaip žinoma, tokia Konstitucija jau paskelbta. *Red.*

lia; tad toji Konstitucijos 63 str. nuostato dispozicija, kuri tų bylų kėlimą paveda Seimui—organui jau nesamam ir kažin kaip būsiančiam sukonstruotam ateity,—veikti savo tiesiogine raidiška prasme negali ir neveikia; tai kaip tik yra viena iš tų konstitucinių dispozicijų, kurios įvykusio perversmo išdavų kaip tik yra paliestos.

Kad šis Konstitucijos 63 str. nuostatas, kiek liečia tų bylų kėlimo galios pavedimą būtent Seimui, neveikia ir veikti negali, matyti taip pat iš to, kad nėsant Seimo, kaip kad jo nėra dabar laikinojoje valdžios organizacijoje, to nuostato galiojimas būtų lygus ministerių už jų tarnybos nusikaltimus baudžiamosios atsakomybės sustabdymui, bent iki Seimo atgaivinimo; o kadangi jokio konstitucinio provizoriumo nėra ir nežinia kada jis bus paskelbtas ir kada ir kaip pagaliau bus galutinai sutvarkyta nuolatinė konstitucinė valdžios santvarka, tai, kadangi taip gali trukti ilgą laiką, tam tikri buv. ministerių tarnybos nusikaltimai galėtų būti pasenėjimu padengti, ir toji sustabdyta atsakomybė galėtų būti visiškai nutraukta; aišku, kad ne tai turėjo galvoje Konstitucijos leidėjai, užfiksuodami 63 straipsnio nuostatą; jie tą bylos kėlimo funkciją buvo pavedę nuolatiniam Seimui, kuris visumet būtų galėjęs tą funkciją atlikti; tų bylų nežinia kuriam laikui sustabdymas, eventualiai—jųjų nutraukimas ir visiškas buvusiųjų ir esančių ministerių baudžiamos atsakomybės išvengimas, būtų visai ne tas, ką buvo nustačiusi 1922 m. Konstitucija ir kas jos buvo siekiama tuo 63 straipsnio nuostatu; tai būtų jos raidės interpretavimas ad absurdum, tai būtų šio nuostato griežtas iškreipimas; aišku, kad šiuo atveju tas nuostatas savo tikrąja neiškreipta prasme teisiškai veikti jokiu būdu negali.

Tačiau jei tų ministerių bylų kėlimo pavedimas Seimui negali veikti, nes jis yra neįvykdomas perversmais susidariusioje valstybės valdžios organizacijoje ir to nuostato laikymasis esamomis konstitucinėmis sąlygomis iš vienos pusės prieštarautų perversmo išdavoms, o iš kitos iškreiptų pačią to Konstitucijos nuostato prasmę, tai ar tuo pačiu tų bylų kėlimas turi vykti paprastąja baudžiamųjų bylų kėlimo tvarka? ar jau tuo pačiu panaikinamas ir pats tų bylų išskyrimas iš bendrosios tvarkos? Pats tų bylų kėlimo išskyrimas iš bendrosios valdininkų baudžiamųjų bylų kėlimo tvarkos perversmų išdavoms visai neprieštarauja; konstituciniai motyvai, kuriais tas išskyrimas buvo nustatytas, nenustoja reikšmės, o kadangi 1922 m. Konstitucijos nuostatai, kiek jie gali būti suderinti su perversmų išdavomis, nėra nustoję galios, tai šis klausimas lieka išspręsti skyrium.

Ministerių baudžiamųjų tarnybinių bylų kėlimo iš bendrosios tvarkos išskyrimo prasmė ir pagrindas glūdi tame, kad, atsižvelgiant į politinį pačios ministerių tarnybos pobūdį ir į valdžios autoritetą, buvo rasta reikalinga, pasiremiant nusistojusiu kitose valstybėse pavyzdžiu, suteikti balsą sprendžiamajai bylai kelti ar nekelti kaip tik politinės galios organui, Lietuvoje—dargi

politinės hegemonijos organui—Seimui; tie motyvai, toji šios institucijos prasmė ir pagrindas, įdėti į Konstitucijos nuostatą apie tų bylų kėlimo iš bendrosios tvarkos išskyrimą, ne tiktai tebėra pilnai aktualus, įvykus perversmui, bet dargi iš to perversmo įgijo didesnės svarbos, nes politinė perversmų sudarytos Vyriausybės padėtis žymiai sustiprėjo.

Bet jei tas ministerių bylų kėlimo išskyrimas iš bendrosios tvarkos turi veikti, nes šiuo atžvilgiu Konstitucijos 63 str. nuostatas nėra panaikintas, tačiau iš kitos pusės tų bylų kėlimo pavedimas Seimui, kaip anksčiau išaiškinta, neveikia ir veikti negali, tai kyla klausimas, kokia gi bus ypatinga šiuo atveju tvarka ir kam tų bylų kėlimas veikiančiais perversmų išdavų sutrukdytais ir iš dalies pakeistais konstituciniais nuostatais turi priklausyti.

Esamoje valdžios organizacijoje tai gali priklausyti Respublikos Prezidentui ir štai del ko: vienintelis veiklios politinės galios veiksnys susidariusioje perversmais pusiau konstitucinėje valstybės valdžios organizacijoje yra Vyriausybė, kuri susideda iš Respublikos Prezidento ir Ministerių Kabineto; kitokių organizuotų politinės galios veiksnių ar organų šioje organizacijoje nėra; iš dviejų sudarančių Vyriausybę organų Respublikos Prezidentas yra vyresnis; pariteto tarp jų nėra; jei einant 1922 m. Konstitucijos nustatyta valdžios organų sistema ir konstitucine Respublikos santvarka — Ministerių Kabinetas buvo pusiau priklausomas Seimui organas ir per kontrasignacijos instituciją pats žymiai varžė Respublikos Prezidentą, tuo būdu labai žymiai atsipalaiduodamas nuo priklausymo Prezidentui, tai esamoje valdžios organizacijoje Kabineto padėtis ryškiai pakitėjo; tiesa, iš vienos pusės jis tapo emancipuotas nuo priklausymo Seimui, jis nustojo buvęs parlamentinis Ministerių Kabinetas ir, būdamas laikinosios Vyriausybės elementas, jis lyg kad sustiprėjo; bet užtai jo teisinis santykis su Respublikos Prezidentu pakrypo jo nenaudai: atkritus jo priklausomybei Seimui, paraližavusiai jo priklausomybę Respublikos Prezidentui, ši priklausomybė savaime sutvirtėjo; parlamentinė kontrasignacijos institucija, kuria jisai varžė Respublikos Prezidento galią ir kuri buvo skiriama parlamentinei Vyriausybės darbų kontrolei, kaip Seimo hegemonijos įrankis, nustojo savo esminės konstitucinės reikšmės, kurios ji turi tiktai parlamentiniame režime, būdama viena iš kertinių to režimo institucijų; iš kitos pusės Respublikos Prezidentas, atsipalaidavęs nuo parlamentinių kontrasignacijos pančių, atsipalaidavo automatiškai ir nuo kitų varžančių ir žeminančių jo galią ryšių, liečiančių jo santykį su Seimu ir nustatančių jam aiškią Seimo hegemoniją; jo nepilnas paritetas su Seimu, kuris darė jį antrosios ir kiek žemesnės eilės pagrindiniu organu, išnyko; kaipo vyriausias Vyriausybės organas, jis dabar tapo vienintelis pagrindinis politinis Respublikos organas, kurio bendradarbiais yra ministeriai su savo Kabinetu; visi šitie Respublikos Prezidento (dabartinėje val-

džios organizacijoje) galios analizo sumetimai kartu su tuo faktu, kad Respublikos Prezidentas, būdamas dar paskutinio Seimo po pirmojo perversmo išrinktas, iš dalies lyg kad tęsia buvusiojo Seimo konstitucinį autoritetą, verčia konstatuoti, kad jeigu 1922 m. Konstitucijos nuostatas apie ministerių tarnybos baudžiamųjų bylų kėlimo išskyrimą iš bendrosios tvarkos lieka galioje, tai derinant 1922 m. Konstituciją su dabar veikiančia Valdžios organizacija, baudžiamųjų bylų kėlimas ministeriams už jų tarnybos nusikaltimus priklauso vienam Respublikos Prezidentui.

Tad kad ir kitais sumetimais Teismo Tardytojo Vaitonio išvada yra teisinga: yra teisinių kliūčių šiam tardymui varyti, kol byla nėra tinkama tvarka iškelta; Teisingumo Ministerio ir Vyriausiojo Tribunolo Valstybės Gynėjo raštai tų kliūčių pašalinti negali; tos kliūtys būtų pašalintos, jei Respublikos Prezidentas iškeltų atatinkamą baudžiamąją bylą del buv. Finansų Ministerio Petrulio tarnybos nusikaltimų.

Remdamasis aukščiau išdėstytu ir vadovaudamasis 1922 m. Valstybės Konstitucijos 1, 2, 26, 28, 34, 40, 41, 44, 46, 47, 50, 52, 54—57, 59, ir 63 str.—Vyriausiasis Tribunolas NUTARĖ: pripažinti, a) kad inkriminuojamieji Vytautui Petruliui nusikalstamieji darbai yra ministerio tarnybos nusikalstamieji darbai, numatyti Konstitucijos 63 str. ir b) kad šios bylos kėlimo funkcija, numatyta Konstitucijos 63 str., sąryšy su dabar veikiančia Valstybės Valdžios organizacija, priklauso Respublikos Prezidentui.

Oficialinis skyrius.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 264 (*1927—XII—20*): *Konkordatas Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos.*

Nr. 269 (*1928—III—29*): *Lietuvos ir Italijos susitaikymo ir teisminio ginčų rišimo sutartis.*

Nr. 270 (*1928—IV—18*): *Liet. Respublikos ir Italijos Karalystės prekybos sutartis.*

Nr. 271 (*1928—V—10*): *Liet. Respublikos 1927 m. biudžeto pakeit.*

Nr. 273 (*1928—V—14*): *Amnestijos įst.; mokesčių liekanų ir išduotos miško medžiagos įst; išradimų patentų, prekių ženklų ir fabr. pav. valst. rinkl. įst.; išradimų ir patobūlinimų apsaug. įst.; karininkų kėlimosi pašalpų įst.; Karo teismo įst. pakeit.; Laik. Armijos teismo įst. pakeit.; ligonių kasų įst. pakeit.; veterinarijos įst. pakeit.*

Nr. 274 (*1928—V—16*): *Liet. Valst. pajamų ir išlaidų sąmata 1928 m.*

Nr. 275 (*1928—V—25*): *Liet. Valstybės Konstitucija.*

Nr. 276 (*1928—VI—6*): *Lietuvos ir Belgijos nusikalt. išdavimo konvencija.*

Amnestijos įstatymas.

(V. Ž. 1928—V—14 Nr. 273).

§ 1. Teismo sprendimu paskirta mirties bausmė tiems asmenims, kurie padarė nusikalstamą darbą ligi 1928 m. gegužės 15 d., pakeičiama sunkiųjų darbų kalėjimu ligi gyvos galvos.

§ 2. Nuo teismo ir bausmės atleidžiami tie asmenys, kurie ligi 1928 m. gegužės m. 15 d. yra nusikaltę —

1. tiems baudžiamųjų įstatymų straipsniams, kurie, kaip didžiausią bausmę numato areštą, drausmės bausmę arba piniginę baudą, be to Klaipėdos krašte dar ir paprastą kalėjimą ligi 6 mėnesių, išskyrus nusižengimus, kurie numatyti —

a) Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo istatymo § 33 (L. V. Ž. Nr. 2 — 3), neliečiant tačiau Klaipėdos krašte padarytų šios rūšies nusižengimų, šiuo atsitikimu nuo atlyginimo sumokėjimo neatleidžiama (Klaipėdos krašto Baudžiamojo kodekso 188 ir 231 str. str.);

b) Muitinių įstatais (V. Ž. Nr. 164, eil. 1153);

c) Akcizo įstatais ir įstatymu slaptam degtinės varymui ir pardavinėjimui bausti (V. Ž. Nr. 145, eil 1042);

d) Matų, saikų ir svarstyklių įstatais (V. Ž. N. 34 eil. 388 ir N. 145 eil. 1044, Klaipėdos krašte — Matų, saikų ir svarsčių taisyklių § 22);

e) Baudžiamojo statuto 218, 255, 624 — 627 str. str. (Klaipėdos krašte — Valgomųjų dalykų įstatymo § 13 2 d. ir § 16 ir miškų vogimo įstatymu);

2. a) Baudžiamojo statuto 73—75, 79, 70, 80, 86, 142, 144, 145, 154, 155, 162, 165, 187 — 194, 192^1, 230^1, 263, 263^1, 292, 294, 300, 461, 465, 466 be 3 d., 532 d. 3 ir 533 str. del įžeidimo valdininkų ryšyje su jų tarnyba, o 574, 581, 591, 592 ir 616 str. str. tik tais atsitikimais, kai nusikaltimas padarytas pirmą kartą ir kai pasisavinto, pavogto, išvilioto ar nupirkto turto vertybė ne didesnė kaip 200 litų;

b) Ypatingų valstybės apsaugos įstatų § 14 8 p.

c) Karo įst. XXII knygos 96, 99, 101 p. a, 100 prie 96 ir 99, 102 ir 103 prie 101 p. a, 104, 104^1, 108, 113, 116 p. p. a ir b, 121 d. l, 122 d. l, 124, 125, 130, 131, 145 — 148, 151 — 154, 154^1, 159^1 prie 153, 154 154^1, 161 — 163, 166 ir jo papildymas, 168, 169, 171, 172 d. l, 173, 174 d. l, 175, 183; 188, 189, d. l, 190—196, 203 d. l, 204, 205, 208, 216 d. l. ir 2, 217, 229, 230, 232 d. l, 2 ir 3, 237 ir 238 str. str.;

d) Klaipėdos krašto Baudžiamojo kodekso 113, 114, 117—119, 131, 135, 140—144, 163, 164, 166—168, 184—186, 217 — 219, 230 d. l, 327 d. l ir 328 d. 1 str. str., o 242, 246, 257 — 259 ir 263 str. str., kai nusikaltimas padarytas pirmą kartą ir kai pasisavinto, pavogto, išvilioto ar nupirkto turto vertybė ne didesnė kaip 200 litų.

§ 3. Pusė teismo sprendimu paskirtos bausmės atleidžiama ir sunkiųjų darbų kalėjimas ligi gyvos galvos pakeičiamas 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimo tiems asmenims, kurie ligi 1928 m. gegužės mėn. 15 d. padarė nusikalstamus darbus, numatytus šiais baudžiamųjų įstatymų straipsniais —

a) Baudžiamojo statuto 120 — 137 (be 134 str.) str. str., išskyrus valstybės išdavimo nusikalstamuosius darbus;

b) Baudžiamojo statuto papildymo ir pakeitimo (L. V. Ž. Nr. 20) §§ 1, 2, 3, 6 ir 7, išskyrus § 1 p. p. a, b ir c numatytus atsitikimus;

c) Ypatingų valstybės apsaugos įstatų § 14 p. p. 1 ir 2 ir Karo teismo įst. § 14 (L. V. Ž. Nr. 8), išskyrus agitaciją ir kitus veiksmus priešininkų valstybių naudai;

d) Karo įst XXII knygos 97, 101 p. b, 100 prie 97 str. 102 ir 103 prie 101 p. b, 105, 106, 111 d. I, 112 prie 105, 106 ir 111 d. I, 114, 116 p. c, 117 p. p. a ir b, 121 d. 2, 122 d. 2, 126, 127, 133, 134, 137 prie 133 ir 134, 155, 155^1 str. str.;

e) Klaipėdos krašto Baudžiamojo kodekso 110, 111, 112, 115, 116, 123 d. 2, 124–130, 130a str. str., išskyrus valstybės išdavimo nusikalstamuosius darbus.

Be to atleidžiama pusė teismo sprendimu paskirtos, einant Klaipėdos krašto Baudžiamuoju kodeksu paprasto kalėjimo bausmės, jei ji neatleistina šio įstatymo § 2.

§ 4. Už visus kitus nusikalstamuosius darbus, padarytus ligi 1928 m. gegužės mėn. 15 d., jei jie nėra numatyti šio įstatymo §§ 2 ir 3 su §§ 2 ir 5 numatytomis išimtimis, atleidžiama $^1/_4$ dalis teismo sprendimu paskirtos bausmės ir sunkiųjų darbų kalėjimas ligi gyvos galvos pakeičiamas 20 metų sunkiųjų darbų kalėjimo.

§ 5. Šis įstatymas netaikomas tiems asmenims, kurie nusikalto iždo įstatymams ir Baudžiamojo statuto 108 — 119 str., str., Baudžiamojo statuto papildymo ir pakeitimo §§ 1 — 8 pasiekti pažymėtų § 1 p. p. a, b ir c tikslų, ypatingų valstybės apsaugos įstatų § 14 p. p. 3—5 ir Karo įstatų XXII knygos 136, 243—271 str. str.

Šis įstatymas netaikomas tiems asmenims, kuriems yra taikintini 1920, 1922 ir 1926 m. amnestijos įstatymai, bet taikomas tiems asmenims, kuriems bausmės dovanojimo tvarka Respublikos Prdzidentas jų bausmę yra sumažinęs, pakeitęs arba jos dalį atleidęs.

§ 6. Žmonėms, kurie šio įstatymo § 2 yra atleistini nuo teismo ir bausmės, apie tai jiems paskelbus, leidžiama per vieną mėnesį prašyti teismo spręsti jų bylas iš esmės. Tada, jei jie bus pasmerkti, amnestijos įstatymas netaikomas.

§ 7. Šiuo įstatymu nuo teismo ir bausmės atleisti žmonės turi atlyginti teismo išlaidas ir padarytus nuostolius, sumokėti patento arba prekybos liudymo mokesčius, atiduoti įstatymu nurodytais atsitikimais daiktus arba jų vertybę, taip pat panaikinti arba pataisyti tai, kas padaryta priešingai įstatymams.

§ 8. Šį amnestijos įstatymą vykdo bausmės vykdomieji organai, bet jei bylos neišspręstos arba sprendimas dar bevykdomas, tai šį įstatymą vykdo teismas.

§ 9. Abejojimus, kurie kyla šį įstatymą vykdant, sprendžia Vyriausiasis Tribunolas.

§ 10. Šis įstatymas veikia nuo jo paskelbimo dienos.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

Prof. A. VOLDEMARAS
Ministeris Pirmininkas.

Karo teismo įstatų pakeitimas.

(V. Ž. 1928—V—14 Nr. 273)
(L. V. Ž. Nr. 5).

Karo teismo įstatai pakeičiami taip —

Įstatų pavadinimo ir teksto žodžiai — „Karo teismas" pakeičiami žodžiais — „Karo lauko teismas".

§ 4. Karo teismas sudaromas iš pirmininko — karininko ir keturių narių — karių, būtent — karininkų bylose — keturių karininkų ir kareivių bei civilinių asmenų bylose — dviejų karininkų ir dviejų kareivių. Karininkai, karo teisman skiriami, turi būti ištarnavę kariuomenėje ne mažiau kaip dvejus metus, o kareivių vienas turi būti puskarininkis.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

Prof. A. VOLDEMARAS
Ministeris pirmininkas.

Laikinųjų armijos teismo įstatų pakeitimas.

(V. Ž. 1928—V—14 Nr. 273)
(L. V. Ž. Nr. 10).

Laikinieji armijos teismo įstatai pakeičiami taip —

Įstatų pavadinimo ir teksto žodžiai „Armijos teismas" pakeičiami žodžiais „Kariuomenės teismas".

§ 3. Teismo posėdį sudaro teismo pirmininkas ir keturi laikinieji nariai, būtent — karininkų bylose keturi karininkai ir kareivių bei civilinių asmenų bylose — du karininkai ir du kareiviai.

Posėdžiuose dalyvauti laikinieji nariai šaukiami šešiems mėnesiams; kas trys mėnesiai iš paskutinių eilės tvarka išeina

po du nariu, jų vieton šaukiama iš patvirtintojo sąrašo du sekamu nariu.

§ 15. Teisiamieji turi teisės pasirinkti sau gynėjus iš prisiekusios advokatūros sudėties arba iš tų piliečių tarpo, kuriems įstatymai nedraudžia advokatauti. Bylose del nusikaltimų, numatytų K. Į. XII kn. 96 — 196 str. laisvai susitarę, apgynėjais gali būti tik teismo tarnybos karininkai ir atleistieji iš Lietuvos kariuomenės ir priimtieji į prisiekusiųjų advokato ar prisiekusiojo advokato padėjėjų sudėtį karininkai. Kai teisiamasis prašo paskirti jam gynėją, tai pirmininkas skiria jam gynėją del bendrų kriminalinių nusikaltimų prisiekusįjį advokatą, susitaręs su vietos apygardos teismo pirmininku, o del karinių nusikaltimų — teismo ar kitos tarnybos arba rikiuotės karininką.

§ 22. Kariuomenės teismo sprendimai yra galutini. Del sprendimų gali būti duotas kasacijos skundas Vyriausiajam Tribunolui per 14 dienų nuo sprendimo paskelbimo dienos.

§ 23. Vyriausiojo Tribunolo posėdžiuose, kuriuose bus svarstomi kasacijos skundai del Kariuomenės teismo sprendimų, dalyvauja kariuomenės teismo pirmininkas arba nuolatinis teisėjas, jeigu jie nedalyvavo bylos sprendime 1-moje instancijoje. Vyriausiojo Tribunolo sprendimai yra galutini ir del jų jokie skundai negali būti duodami.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

Prof. A. VOLDEMARAS
Ministeris Pirmininkas.

Lietuvos Valstybės Konstitucija

(V. Ž. 1928 — V — 25 Nr. 275.)

Respublikos Prezidentas, pritariamas viso Ministerių Kabineto — *Ministerio Pirmininko ir Užsienio Reikalų Ministerio prof. A. Voldemaro, Krašto Apsaugos Ministerio gen. leit. T. Daukanto. Finansų Ministerio J. Tubelio, Teisingumo Ministerio A. Žilinsko, Žemės Ūkio Ministerio J. Aleksos, Vidaus Reikalų Ministerio I. Musteikio, Susisiekimo Ministerio S. Čiurlionio, Švietimo Ministerio K. Šakenio ir Valstybės Kontrolieriaus V. Matulaičio* — susirinkusio iškilmingan posėdin kariuomenės šventės dieną, 1928 m. gegužės mėn. 15 d., su padėka paminėti žygių, padarytų per 10 metų Lietuvių Tautos, ypačiai jos geriausių vaikų, ginklu apgynusių nepriklausomą Lietuvos likimą ir nuolat esančių jos sargyboje, **nusprendė paskelbti šitokią Lietuvos Valstybės Konstituciją:**

I. Bendrieji dėsniai.

1. Lietuvos Valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

Suverenine valstybės valdžia priklauso Tautai.

2. Valstybės valdžią vykdo Seimas, Vyriausybė ir Teismas.

3 Lietuvos Valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai.

4. Lietuvos plotas susideda iš žemių, kurių sienos aprašytos sudarytomis lig šiol valstybės tarptautinėmis sutartimis. Keisti šis plotas galima didinant jį paprastu įstatymų leidimo keliu, o mažinant—tautos atsiklausimo keliu.

5. Lietuvos sostinė — Vilnius. Kitur ji gali būti perkelta laikinai tam tikru įstatymu.

6. Atskiri Lietuvos kraštai gali gauti tam tikru įstatymu teisę autonomiškai tvarkytis. Kiekvieno tokio krašto autonominės teisės turi būti nurodytos jo statute, suteikiamame tam tikru įstatymu.

Autonominių kraštų seimeliai negali leisti įstatymų, kurie liestų visos Lietuvos ar kitų jos kraštų reikalus arba kurie būtų priešingi jos istatymams.

7. Valstybės kalba — lietuvių kalba. Vietinių kalbų vartojimą nustato įstatymas

8. Valstybės spalvos: geltona — žalia — raudona. Valstybės ženklas — baltas vytis raudoname dugne.

II. Lietuvos piliečiai ir jų teisės.

9. Pilietybės teisė įgyjama ir ji nustojama einant atatinkamu pilietybės įstatymu.

Svetimos valstybės pilietis gali įgyti Lietuvos pilietybę, jeigu jis yra išgyvenęs Lietuvoje ne mažiau kaip dešimtį metų.

Visos politinės teisės suteikiamos tik naturalizuotųjų vaikams, gimusiems Lietuvos pilietybėje, o patys naturalizuotieji įgyja tik aktyvias politines teises.

10. Niekas negali būti kartu Lietuvos ir kitos kurios valstybės pilietis.

Lietuvos pilietis tačiau nepraranda savo pilietybės teisių patapęs kurio Amerikos krašto piliečiu, jei atlieka tam tikras įstatymo nurodytas pareigas.

11. Visi Lietuvos piliečiai, vyrai ir moterys, yra lygūs prieš įstatymus. Negali būti teikiama ypatingų privilegijų nei mažinama teisių piliečiui del jo kilmės, tikėjimo, tautybės.

12. Piliečių asmuo neliečiamas. Traukti pilietis tieson galima tik įstatymuose nurodytais atsitikimais ir tvarka. Pilietis gali būti suimtas arba jo laisvė suvaržyta, tik užtiktas nusikalstamą darbą bedaraąs, arba teismo valdžios organo nutarimu. Suimtajam piliečiui turi būti ne vėliau kaip per 48 valandas įteiktas nutarimas del jo suėmimo ir nurodytas suėmimo pagrindas. Negavus šio nutarimo suimtasis tuojau paleidžiamas.

13. Piliečio butas neliečiamas. Įeiti į butą ir daryti jame krata galima tik nurodytais įstatyme atsitikimais ir tvarka.

14. Pilietis turi tikėjimo ir sąžinės laisvę.

Priklausymas kuriai tikybai arba išpažinimas pasaulėžiūros negali būti pagrindas nusikaltimui pateisinti ar atsisakyti nuo viešųjų pareigų.

15. Piliečiui laiduojama korespondencijos ir susižinojimo paslaptis paštu, telefonu ir telegrafu. Išimtis gali būti daroma nurodytais įstatyme atsitikimais.

16. Piliečiams laiduojama žodžio ir spaudos laisvė. Ši laisvė galima suvaržyti tik nurodytais įstatyme atsitikimais, kada tai yra reikalinga dorai ir valstybės tvarkai apsaugoti.

17. Piliečiams pripažįstama laisvė daryti nurodyta įstatyme tvarka susirinkimus be ginklo ir neardant viešosios rimties.

18. Piliečiams laiduojama draugijų ir sąjungų laisvė, jeigu jų tikslai ir vykdomosios priemonės nėra priešingos baudžiamiesiems įstatymams.

19. Tikybos bei kultūros reikalams rūpinti gali būti sudaromi juridiniai viešosios teisės asmens nurodyta įstatyme tvarka.

20. Einančio savo pareigas valdininko nuskriaustas pilietis turi teisės nurodyta įstatyme tvarka šaukti jį teisman be jo vyresnybės leidimo ar sutikimo ir ieškoti nuostolių atlyginimo.

21. Kiekvienas pilietis turi peticijos teisę į Seimą.

22. Piliečiai turi įstatymų iniciatyvos teisę. Dvidešimt penki tūkstančiai piliečių, turinčių teisės rinkti į Seimą, gali tiekti Seimui nurodyta įstatyme tvarka įstatymo sumanymą, kurį Seimas privalo svarstyti.

23. Nuosavybės teisė saugojama. Piliečių turtas galima nusavinti įstatymo keliu tik viešajam reikalui esant.

III. Seimas.

24. Seimą sudaro tautos atstovai.

Atstovų skaičių nustato įstatymas.

25. Atstovai renkami visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu proporcine rinkimų sistema.

Seimo rinkimų būdą ir tvarką nustato įstatymas.

26. Rinkti atstovus į Seimą turi teisės pilnateisiai Lietuvos piliečiai, vyrai ir moters, turintieji ne mažiau kaip 24 metus amžiaus, o būti renkami—turintieji ne mažiau kaip 30 metų amžiaus.

27. Seimas renkamas penkeriems metams.

28. Išėjus laikui, kuriam Seimas buvo rinktas arba jį paleidus, naujojo Seimo rinkimai turi įvykti ne vėliau kaip per šešis mėnesius. Naujojo Seimo rinkimų dieną skelbia Respublikos Prezidentas.

Šis pusės metų laikotarpis netaikomas pirmajam Seimui rinkti.

Seimas susirenka kasmet dviem paprastom sesijom: pirmąjį antradienį vasario mėnesio ir pirmąjį antradienį rugsėjo mėnesio.

Pirmąjį paprastosios Seimo sesijos posėdį atidaro Respublikos Prezidentas pats arba per Ministerį Pirmininką.

Paprastoji sesija trunka ne ilgiau kaip tris mėnesius.

29. Seimas leidžia įstatymus. Įstatymų skelbimo tvarką ir jų įsiteisėjimo laiką nustato atskiras įstatymas.

30. Seimas prižiūri Vyriausybės darbus, duoda jai paklausimų bei interpeliacijų.

21. Seimo tvirtinimo yra reikalingi Valstybės biudžetas ir jo išpildymas.

32. Jei tarptautinės sutartys, sudaromos su Lietuva, liečia dalykus, kurie tvarkomi įstatymų keliu, tai joms ratifikuoti reikalingas Seimo sutikimas.

33. Seimo pritarimas yra reikalingas pradėti ar baigti karui. Karo veiksmai gali būti pradėti be Seimo, kai priešininko šalis paskelbia Lietuvai karą, arba kai priešininkas, karo nepaskelbęs, yra peržengęs Lietuvos sieną.

34. Kilus karui, ginkluotam sukilimui ar kitokiems pavojingiems neramumams valstybėje, Ministerių Kabinetui pasiūlius, Respublikos Prezidentas gali visoje arba tam tikrose jos dalyse įvesti karo arba kitą kurią nepaprastą padėtį, laikinai sustabdyti konstitucines piliečių teisių garantijas (§§ 12, 13, 15, 16, 17, 18) ir imtis priemonių pavojui atremti ar pašalinti, vartojant ir ginkluotą pajėgą.

35. Seimas renka sau pirmininką ir kitus prezidiumo narius. Seimas priima savo darbui statutą, kuris turi įstatymo galios.

36. Nepaprastą Seimo sesiją šaukia Respublikos Prezidentas, arba savo paties valia, arba $^3/_5$ (trimis penktadaliais) visų Seimo narių rašytu pareiškimu, nurodžius, kuriems reikalams ji šauktina.

37. Kiekvienas Seimo narys, pradėdamas eiti savo pareigas, prisiekia arba iškilmingai pasižada būti ištikimas Lietuvos Respublikai, saugoti jos įstatymus ir sąžiningai vykdyti Tautos atstovo įgaliojimus.

Seimo narys, kuris atsisako prisiekti ar pasižadėti, arba kuris prisiekia ar pasižada lygtinai, nustoja atstovų įgaliojimų.

38. Seimo nariai vaduojasi tik savo sąžine ir negali būti jokių mandatų varžomi.

39. Seimo narys del savo kalbų, pasakytų pareigas einant, negali būti teismo baudžiamas, tačiau už garbės įžeidimą gali būti traukiamas atsakomybėn paprastąja tvarka.

40. Seimo nario asmuo neliečiamas. Jis suimti galima tik Seimui sutikus, išskyrus tuos atsitikimus, kada yra užtiktas bedaręs nusikalstamą darbą (in flagranti).

Apie Seimo nario suėmimą ir suėmimo pamatą tokiu atsitikimu ne vėliau kaip per 48 valandas pranešama Seimo pirmininkui, kuris praneša apie tai Seimui jo artimiausiame posėdyje.

41. Seimo narys negali verstis tuo, kas nesuderinama su jojo pareigomis. Atskiras įstatymas nustato, kas suderinama su Seimo nario pareigomis arba kas nesuderinama.

Seimo nariai už savo darbą Seime gauna atlyginimą, nustatytą įstatymu.

IV. Vyriausybė.

42. Vyriausybę sudaro Respublikos Prezidentas ir Ministerių Kabinetas.

43. Respublikos Prezidentas renkamas ypatingų Tautos atstovų septyneriems metams. Rinkimų būdą ir tvarką nustato įstatymas.

44. Pradėdamas eiti savo pareigas, Respublikos Prezidentas prisiekia visomis savo pajėgomis rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.

45. Respublikos Prezidentu gali būti renkamas kiekvienas Lietuvos pilietis, kuris gali būti renkamas atstovu į Seimą ir yra ne jaunesnis kaip 40 metų.

46. Respublikos Prezidentas eina savo pareigas, ligi bus išrinktas naujas. Tas pats asmuo gali būti perrenkamas Prezidentu.

47. Respublikos Prezidentui išvažiavus iš valstybės ribų, susirgus ir negalint eiti pareigų, atsistatydinus ar mirus, jį pavaduoja Ministeris Pirmininkas. Atsistatydinus ar mirus Prezidentui, renkamas naujas.

48. Respublikos Prezidentas atstovauja respublikai, akredituoja Lietuvos pasiuntinius, priima svetimų valstybių pasiuntinius ir ratifikuoja sudaromas su kitomis valstybėmis sutartis.

49. Respublikos Prezidentas skiria Ministerį Pirmininką, kitus ministerius ir Valstybės Kontrolierių, Ministerio Pirmininko pristatomus, ir paleidžia tiek visą Ministerių Kabinetą, tiek atskirus ministerius ir Valstybės Kontrolierių.

50. Respublikos Prezidentas skiria ir paleidžia visų laipsnių karininkus ir Respublikos valdininkus, kurių skyrimas ir paleidimas įstatymo yra jam pavestas.

51. Respublikos Prezidentas skelbia įstatymus.

Seimo priimtieji įstatymai Respublikos Prezidento skelbiami ne vėliau kaip per vieną mėnesį, skaitant nuo įstatymo įteikimo dienos.

Respublikos Prezidentas turi teisės per vieną mėnesį, skaitant nuo įstatymo įteikimo dienos, grąžinti Seimui su savo nuomone Seimo priimtą įstatymą antrą kartą apsvarstyti. Jei po to Seimas antru svarstymu priima tą patį įstatymą ne mažiau kaip $^2/_3$ (dviem trečdaliais) visų Seimo narių dauguma, tai Respublikos Prezidentas privalo jį paskelbti.

52. Respublikos Prezidentas turi teisę dovanoti bausmę ir nurodytais įstatymo atsitikimais grąžinti teismo atimtas ar susiaurintas teises.

53. Respublikos Prezidentas turi teisę paleisti Seimą.

Seimo nesant arba Seimo sesijų tarpe, Respublikos Prezidetas gali leisti įstatymus, turinčius galios ligi Seimas juos pakeis. Seimo nesant arba negalint sušaukti nepaprastos sesijos, Respublikos Prezidentas vykdo Seimo teises, numatytas §§ 31, 32 ir 64.

54. Įstatymams tvarkyti ir jų sumanymams ruošti bei svarstyti steigiama Valstybės Taryba. Jos sudėtį, teises ir pareigas nustato atskiras įstatymas.

55. Respublikos Prezidentas yra visų respublikos ginkluotų pajėgų vyriausias vadas.

56. Respublikos Prezidentas turi teisės dalyvauti Ministerių Kabineto posėdžiuose ir juose pirmininkauti ir reikalauti iš Ministerių Kabineto ir atskirų ministerių pranešimų apie jų darbą.

57. Visi Respublikos Prezidento aktai, išskyrus Ministerių Kabineto paleidimą, privalo turėti Ministerio Pirmininko arba atatinkamo ministerio parašą. Atsakomybė už aktą tenka jį pasirašiusiam ministeriui.

58. Ministerių Kabinetas sudaromas iš Ministerio Pirmininko ir kitų ministerių. Ministerių skaičių ir jų darbų paskirstymą nustato įstatymas.

59. Pradėdami eiti savo pareigas, ministeriai ir Valstybės Kontrolierius prisiekia arba iškilmingai pasižada bešališkai ir sąžiningai eiti savo pareigas ir pildyti įstatymus.

60. Ministerių Kabinetas atsako solidariai Seimui už bendrą Vyriausybės politiką, o kiekvienas ministeris skyrium atsako Seimui už savo darbą jam pavestoje valdymo srityje.

Ministerių Kabinetas ir kiekvienas ministeris skyrium atsistatydina, Seimui išreiškus jam nepasitikėjimą ne mažiau kaip $^3/_5$ (trimis penktadaliais) visų Seimo narių dauguma.

61. Ministerių Kabinetas ruošia ir pristato Seimui įstatymų sumanymus.

62. Ministerių Kabinetas vykdo įstatymus, veda respublikos vidaus ir užsienio politiką, saugoja respublikos teritorijos neliečiamybę ir vidaus tvarką.

63. Ministerių Kabineto posėdžiuose turi teisės dalyvauti patariamuoju balsu Valstybės Kontrolierius.

64. Iškelti Ministeriui Pirmininkui ar kitam kuriam ministeriui ar Valstybės Kontrolieriui baudžiamąją bylą del jų tarnybos nusikaltimų ar del valstybės išdavimo turi teisės Seimas $^3/_5$ (trimis penktadaliais) visų Seimo narių dauguma.

Iškeltą bylą sprendžia Aukščiausiasis Lietuvos Teismas.

65. Iškelti Respublikos Prezidentui bylą del nusikaltimų, nurodytų § 64-me, gali Seimas $^3/_4$ (trimis ketvirtadaliais) visų Seimo narių dauguma.

V. Teismas.

66. Teismas sprendžia eidamas įstatymais Lietuvos Respublikos vardu.

67. Teismo sprendimas negali būti keičiamas arba naikinamas kitaip, kaip tik teismo įstatymuose nurodyta tvarka.

Amnestija teikiama įstatymų keliu.

68. Teismų organizaciją, kompetenciją ir jurisdikciją nustato įstatymas.

69. Aukščiausiasis Teismas visai respublikos teritorijai tėra vienas.

70. Teismas visiems piliečiams yra lygus.

Karius del tarnybos nusikaltimų teisia tam tikri teismai.

Ypatingieji teismai gali būti steigiami tik karo metu arba karo padėčiai esant.

VI. Vietos savivaldybė.

71. Valsčiams ir miestams laiduojama savivaldybės teisė įstatymų ribose.

Savivaldybės organų rinkimų būdą ir tvarką nustato įstatymas.

72. Savivaldybės organai rūpina ūkio ir kultūros reikalus įstatymo nurodyta tvarka ir eina administracines pareigas, įstatymų jiems pavestas.

73. Vyriausybė prižiūri, kad vietos savivaldybės organai eitų savo pareigas ir kad jų darbas nebūtų priešingas valstybės įstatymams.

VII. Tautinių mažumų teisės.

74. Tautinės piliečių mažumos, kurios sudaro žymią piliečių dalį, turi teisės įstatymų ribose autonomiškai tvarkyti savo tautinės kultūros reikalus — liaudies švietimą, labdarybę, savitarpinę pagalbą — ir šiems reikalams vesti nurodyta įstatyme tvarka rinkti atstovaujamus organus.

75. Minėtos § 74 tautinės mažumos turi teisės, eidamos tam tikrais įstatymais, apdėti savo narius mokesčiais tautinės kultūros reikalams ir naudojasi teisinga dalimi sumų, kurios valstybės ir savivaldybių yra skiriamos švietimo ir labdarybės reikalams, jei šių reikalų netenkina bendros valstybės ir savivaldybės įstaigos.

VIII. Respublikos gyvenimas.

76. Visi respublikos piliečiai dalyvauja jos teritorijos gynime nurodyta įstatymuose tvarka.

77. Respublikai ginti organizuojamos ginkluotos pajėgos. Ginkluotų pajėgų organizaciją, komplektavimo būdus, rūšį ir tarnybos laiką nurodo įstatymas.

78. Tų karių šeimoms ir patiems kariams, kurie, eidami karo tarnybą, nustojo savo sveikatos arba gyvybės, laiduojama valstybės globa ir aprūpinamas.

IX. Švietimo reikalai.

79. Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia pareiga.

80. Mokyklas steigia vyriausybė, savivaldybės, visuomenės organizacijos ir atskiri asmens. Visos mokyklos yra vyriausybės priežiūroje nurodytose įstatymų ribose.

81. Religijos mokymas mokyklose yra privalomas, išskyrus mokyklas, įsteigtas vaikams, kurių tėvai nepriklauso jokiai tikybinei organizacijai. Religijos privalo būti mokoma pagal reikalavimus tos tikybinės organizacijos, kuriai priklauso mokinys.

82. Pradžios mokslas yra privalomas.

Privalomojo pradžios mokslo įvedimo laiką ir tvarką nurodo įstatymas.

Pradžios mokslas vyriausybės arba savivaldybių laikomose mokyklose yra nemokamas.

83. Privatinės konfesinės mokyklos, jeigu jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės lėšų švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokinių skaičiui.

X. Tikybos ir kulto dalykai.

Visoms esamoms Lietuvoje tikybinėms organizacijoms valstybė lygiai pripažįsta teisės tvarkytis taip, kaip jų kanonai arba statutai reikalauja, laisvai skelbti savo mokslą ir atlikti savo kulto apeigas, steigti ir tvarkyti savo kulto namus, mokyklas, auklėjimo ir labdarybės įstaigas, steigti vienuolynus, tikybines kongregacijas, brolijas, uždėti savo nariams mokesčius tikybinių organizacijų reikalams, įgyti kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą ir jį valdyti.

Tikybinės organizacijos turi valstybėje juridinio asmens teisių.

Dvasininkai yra atleidžiami nuo karinės pareigos.

85. Valstybė pripažįsta naujai atsirandančias tikybines organizacijas, jeigu jų tikėjimo bei doros mokslas ir statutas neprieštarauja viešajai tvarkai ir dorai.

Tokių organizacijų atsiradimo ir gyvavimo sąlygas nurodo įstatymas.

86. Gimimo, jungtuvių ar mirimo aktai, daromi tikinčiųjų pas jų dvasininkus, jeigu jie atatinka įstatymo nurodytai formai, turi Lietuvoje juridinės galios, ir piliečiai nėra verčiami tų aktų kartoti kitoje įstaigoje.

87. Sekmadienius ir kitas valstybės pripažintas šventes įstatymai saugoja.

88. Kariams turi būti suteikta laisvo laiko savo tikybos pareigoms atlikti.

Ligoninėse, kalėjimuose ir kitose viešose įstaigose laikomiems žmonėms turi būti leidžiama savo tikybos pareigas atlikti.

XI. Valstybės ekonominės politikos pagrindai.

89. Visose ūkio srityse kiekvienam piliečiui laiduojama darbo ir iniciatyvos laisvė.

Ūkio gyvenimas yra tvarkomas taip, kad kiekvienas pilietis turėtų darbo.

90. Atskiroms ūkio sritims įstatymai laiduoja tam tikrą savivaldybę. Įstatymų keliu steigiami žemės ūkio, prekybos ir pramonės, darbo ir kitoki rūmai, kurių bendradarbiavimą su vyriausybe, normuojant ūkio gyvenimą, nurodo įstatymas.

91. Žemės valdymo pagrindan dedamas privatinės nuosavybės dėsnis.

Valstybei paliekama teisė reguliuoti žemės valdymą taip, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos taisyklingai žemės ūkio gamybai, ypatingai smulkiajam ir vidutiniam žemės ūkiui tarpti.

XII. Valstybės finansai.

92. Uždėti gyventojams mokesčius, skirti valstybės išdo išlaidas, užtraukti vidaus paskolą ir išleisti popierinius pinigus tegalima įstatymų keliu.

93. Valstybės pajamas ir išlaidas, turtą bei skolas ir atskaitomybę prižiūri Valstybės Kontrolierius.

94. Valstybės Kontrolierius kas metai paruošia praėjusių metų valstybės biudžeto vykdymo apyskaitą ir ne vėliau kaip ligi spalių mėnesio 15 dienos patiekia ją Seimui.

95. Ministerių Kabinetas kas metai paruošia visų valstybės pajamų ir išlaidų sąmatą naujiems metams ir ne vėliau kaip ligi spalių mėnesio 15 dienos patiekia ją Seimui patvirtinti.

96. Valstybės pajamų ir išlaidų sąmatos didumas yra nustatomas įstatymų keliu kas metai kiekvieniems metams skyrium, prieš prasidedant biudžeto metams.

97. Biudžeto metai prasideda sausio mėnesio 1 dieną, baigias — gruodžio mėnesio 31 dieną.

XIII. Socialinė apsauga.

98. Žmogaus darbo pajėga yra tam tikrų įstatymų saugojama ir globojama.

Valstybė saugoja atskirais įstatymais darbininką ligoje, senatvėje, nelaimingais atsitikimais ir darbo trūkstant.

99. Šeimyninio gyvenimo pamatas yra moterystė. Jos pagrindan dedama abiejų lyčių teisių lygybė.

Tam tikrais įstatymais saugojama ir palaikoma šeimos sveikata ir socialinė gerovė.

Motinystė yra ypatingoje valstybės globoje.

100. Visuomenės dora ir sveikata yra saugojama tam tikrų įstatymų.

101. Visų laipsnių mokyklos yra visiems lygiai prieinamos.

102. Blaivybei palaikyti valsčiaus piliečių visuma turi teisės spręsti del svaigiųjų gėrimų pardavinėjimo įstaigų laikymo savo gyvenamajame rajone.

XIV. Konstitucijos keitimas ir papildymas.

103. Konstitucijos pakeitimo ir papildymo sumanymą turi teisės iškelti Seimas. Vyriausybė arba 50 tūkstančių piliečių, turinčių teisės rinkti į Seimą.

104. Iškeltąjį Konstitucijos pakeitimo arba papildymo sumanymą priima Seimas ne mažiau kaip $^3/_5$ (trims penktadaliams) visų Seimo narių dauguma.

Seimo priimtas arba atmestas Konstitucijos pakeitimas ar papildymas atiduodamas spręsti Tautai, jei per tris mėnesius nuo priėmimo arba atmetimo paskelbimo dienos to reikalaus Respublikos Prezidentas arba 50.000 piliečių, turinčių teisės rinkti į Seimą.

Seimo priimtas Konstitucijos pakeitimas ar papildymas, del kurio tokio reikalavimo nebus patiekta, įgyja galios po trijų mėnesių nuo jo paskelbimo dienos.

XV. Įvedamieji nuostatai.

105. Vyriausybės arba 50.000 piliečių, turinčių teisę rinkti į Seimą, iniciatyva gali būti duodamas Tautai spręsti atsiklausimo keliu Seimo priimtas arba atmestas įstatymas.

Atsiklausimo, nustatyto § 104, būdą ir tvarką nustato įstatymas.

106. Ši konstitucija veikia nuo jos paskelbimo dienos, bet ji tikrinama ne vėliau kaip per dešimtį metų, tautos atsiklausimo keliu.

107. Veikusieji Lietuvoje ligi šios Konstitucijos paskelbimo dienos įstatymai, kurie šiai Konstitucijai neprieštarauja ir nebus panaikinti ar pakeisti šios Konstitucijos nurodytu įstatymų leidimo keliu, palieka galioje.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

Prof. A. VOLDEMARAS
Ministeris Pirmininkas.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai:

Paskirti: Kauno Apyg. T. Svarb. b. T. Tardytojas *Martynas Kavolis* — Vyr. Trib. V. Gynėjo padėjėju nuo 1927 m. gruodžio 10 d (Įsak. Nr. 533).
Kauno Apyg. T. Svarb. b. T. Tardytojas *Mečislovas Rašinskas* — Kauno Ap Teismo nariu nuo š.m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 229); Ypat. Svarb. b. T. Tardytojas *Klemensas Arminas* — Panevėžio Apyg. Teismo nariu nuo š.m. balandžio 11 d. (Įsak. Nr. 382).

Atleisti iš tarnybos: Panevėžio Apyg. Teismo narys *Eduardas Juozapavičius* del jo paties prašymo — nuo š.m. kovo 14 d. (Įsak. Nr 329); T. Ministerio Tarybos narys *Kazys Šalkauskas* del jo paties prašymo — nuo š.m. gegužės 1 d. (Įsak. Nr. 402).

III.

Teisingumo ministerio įsakymai:

Paskirti: pris. adv. pad. *Mykolas Makauskas* — Alytaus notaru (laisvai samd. tarnautojo teisėmis) nuo 1927 m. gruodžio 1 d. (Įsak. Nr. 284); Kauno Ap. Teismo jaun. kand. *Jonas Mičiulis* — Jurbarko nuov. T. Teisėju nuo š.m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 46); Rokiškio 1 nuov. T. Tardytojas *Stasys Žalys* — Kauno Ap. Teismo Svarbesniosioms b. T. Tardytoju nuo š. m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 48); Kauno Ap. Teismo vyr. kand. *Simanas Gasiliūnas* — Kauno IV nuov. T. Tardytoju nuo š.m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 49); Kauno Apyg. Teismo jaun. kand *Juozas Žilinskas* — Rokiškio nuov. T. Tardytoju nuo š.m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 50); *Petras Oželis* — Ežerėnų notaru (laisv. samd. tarn. teisėmis) nuo š.m. balandžio 1 d (Įsak. Nr 69); b. T Teisėjas *Jonas Maželis* — Anykščių notaru nuo š m. balandžio 1 d. (Įsak. Nr. 74); teisin *Jonas Giedraitis* — Anykščių nuov. T. Teisėju nuo š.m. balandžio 1 d (Įsak. Nr. 75); Panev. Ap. Teismo Svarbes. b. T. Tardytojas *Mykolas Mataitis* — Ypat. Svarb. b. T. Tardytoju nuo š. m balandžio 16 d. (Įsak. Nr. 99); Panev. I nuov. T. Tard. *Petras Kairys* — Panev. Ap. T. Svarbesn. byl. T. Tardytoju nuo š.m. balandžio 26 d. (Įsak. Nr. 110); I. ein. Pasvalio nuov. T. Tard. par. *Edmundas Gaižauskas* — Panevėžio I nuov. T. Tardytoju nuo š.m. gegužės 16 d. (Įsak. Nr. 132); *Dovidas Icikovičius* — Antruoju pris. vertėju prie Kauno Ap. Teismo (Įsak. Nr. 148).

Pavesta eiti pareigos: atsargos pulk.-leit. *Romualdui Burokui*— Kaišiadorių nuov. T. Tardytojo nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 24); ein. Kauno IV nuov. T. Tardytojo par. *Jurgiui Leonui* — Kauno Ap. T. Svarb. b. T. Tardytojo nuo š.m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 47).

Perkelti: ein. Kaišiadorių nuov. T. Tardytojo par. *Tomas-Jurgis Daugirdas* — į Šilalės nuov. nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 23); ein. Šilalės nuov. T. Tardytojo par. *Tomas-Jurgis Daugirdas* — į Alytaus I nuov. nuo š. m. vasario 22 d. (Įsak. Nr. 42); ein. Alytaus nuov. T. Tardytojo par. *Rokas Preskienis* — į Šilalės nuov. nuo š m. vasario 22 d. (Įsak. Nr. 41).

Patvirtinti: T. Teisėjais: *Domininkas Bružas, Stasys Vaitkevičius, Antanas Degutis, Kazys Juknevičius, Alfonsas Augustauskas, Vaclovas Zlotoravičius, Antanas Vaitkevičius, Adomas-Karolis Remezas* ir *Jonas Katilius* (Įsak. Nr. 104, 106, 133, 134 ir 135); T. Tardytojais: *Juozas Rymeikis, Vsevolodas Krukauskas, Martynas Vambutas, Jonas Štaras, Petras Gureckas, Rokas Preskienis, Vytautas Balčiūnas, Petras Jonkus, Adomas Kupstas, Juozas Krukauskas, Povilas Kubilius, Petras Ribokas, Motiejus Piliponis, Vladas Balvočius, Adomas Ambraziejus, Vytautas Žostautas, Feliksas Matusevičius, Bronius Kraučeliūnas, Vincas Šarka, Aleksas Marščionka, Silvestras Šimulionis, Aleksandras Sokolovas* ir *Mykolas Miniotas* (Įsak. Nr. 18, 104, 106, 133, 134, 135 ir 136).

Atleisti iš tarnybos: Šilalės nuov. T. Tard. *Paulinas Štombergas* del jo paties prašymo — nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 22); Anykščių nuovados T. Teisėjas *Jonas Maželis* del jo paties prašymo — nuo š.m. balandžio 1 d. (Įsak. Nr. 74).

Išbraukti iš tarnautojų skaičiaus mirę: Jurbarko nuov. T. Teisėjas *Adomas Spurga* — nuo š.m. sausio 27 d. (Įsak. Nr. 21); Ežerėnų notaras *Stasys Vainarauskas* — nuo š.m. sausio 7 d. (Įsak. Nr. 19).

Įsteigta notaro kontora Anykščiuose nuo š.m. balandžio 1 d. (Įsak Nr. 73).

Atsiųstos Redakcijai knygos:

1. *Ord. Prof. Mykolas Römer'is.* **Administracinis Teismas.** 1928 m. I—XII, 1—359 psl.

2. *Prof. Augustinas Janulaitis.* **Užnemunė po Prūsais (1795—1807).** Istorinis teisės ir politikos tyrinėjimas. —X, 1—404 psl.

Karo cenzūros leista. Redaktorius **A. Kriščiukaitis.**